TAAVET SOOVERE

ELU JA SURM

ROMAAN —

MAIT METSANURK

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Taawet Soowere

elu ja furm

317 A
689
94
3

A-3791
Ki.S. III - 7478

Mait Metsanurk

Taawet Soowere

elu ja surm

Romaan

O 384/641

1951 - 3881

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus
1922

TRÜ
Eesti Kirj. ja Rahval. Kat.
405

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda Pikk t. 2.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Humanitaar-
raamatukogu

Lugejaile.

Taawet Soowere kurwanäoline kuju ilmus minu silme ette wiimasil aastail enne ilmasõda. Fikseerisin ta paberile aastail 1914—1915.

Ilmasõja kaasas käiw hingeline ja waimline murrang oli siis juba mõjule pääsenud. Inimene kisti oma isikliste murede ja rõõmude juurest rahwaste ja inimkonna saatust kaasa elama; kutsuti oma saatuse sepitsemiselt rahwaste ja inimkonna saatust kujundama; kutsuti oma hinge kallal nokitsemiselt ühiskonna ja inimkonna suuri küsimusi otsustama ja „ilma muret" muretsema.

Selle murrangu tagajärjel, mida teatud mõõdul igaüks meist kaasa tegi, jäi mulle Taawet Soowere kuju ikka wõõramaks ja oli juba 1915. a. nii kauge, et selle romaani segaste tunnetega enne lõpulikku ümbertöötamist kõrwale panin ja kohasemat meeleolu wiimistlemiseks ootama jäin.

Ma ei ütle, et see kohasem aeg nüüd oleks tulnud, aga pean tarwilikuks oma seniste ilmumata ilukirjandusliste teoste saatust nii wõi teisiti otsustada. Sellepärast ilmub „Taawet Soowere" nüüd, ligi kümme aastat pärast tema tekkimist.

Wist tundub see traagikoomilik kuju praegusel ajal lugejale sama kummalisena kui kirjanikule ene-

selegi, aga ta saab ehk eluõiguse teiste meie kirjanduse kujude hulgas selle tõttu, et tal omapärasus ei puudu ja et ta üht Eesti inimese iseloomu külge esile tõstab.

Mait Metsanurk.

Tallinnas, 1922.

Üks kauge huige käis läbi suweöö, julge ja wõimas.

Nagu oleks keegi kõrgele mäetipule jõudnud ja sealt, kuhu seni ainult linnud maha laskunud, uhkesti alla waadates kogu maailma wõidukalt enese järele hüüdnud.

See äratas Taaweti kui sarwe hääl uinuwa sõjamehe ja andis tema mõttile äkilise käände. Ta kargas aia niiskelt rohult üles ja tõstis parema käe tähtis taewa poole, nagu wastuseks, et walmis on wõitlusele.

Nii seisis ta keset aeda, õunapuie wahel, ülespoole sirutatud käega, mustawast lehestikust piiratud, taewa sügawusse wahtides, mille kahwatu põhi hõreda hõbedase liiwaga külwatud.

See huige kaugel, salapärases hämaruses magawa metsa ja halli udu all uinuwa soo taga oli kui märguanne, mis ära käskis kustutada meelest kurwa kujutuste rea ja uue kangastuse ilusaist tulewikupiltest silme ette tõmmata.

Nagu pühitud olid meelest wiimaste päewade ärewad elamused, isa matused, ja kõrwust kadus lahkumislaulude kaeblik kaja.

Siit algas uus ajajärk, ja käsi taewa poole sirutatud, silmad tähtisse kiindunud, andis Taawet tõotuse seda elu elada teisiti, kui kõik need teised.

Ta istus rohule ja andus unistusele ilusast tulewikust.

Ei midagi suurt ei taha ta olla.

Ei taha ta end laiaks ega suureks teha kui need kihelkonna rikkad ja tähtsad. Ega kuulsaks saada kui need kaklejad, räuskajad, lakardid ja kalkarid. Ei taha ta tungida ette ei kirikus, wallamajas, koosolekul, ei pidul ega pulmas.

Eks olnud ta kooliski esimene kõigis asjus, maha arwatud wallatused ja kaklemised!

Teda ei olegi esiti ümbruskonna silmis. Aasta läheb mööda, keegi ei nimeta tema nime, kaks aastat läheb mööda, keegi ei kõnele temast.

Aga juba on ta miilmel südames, salajas hindab teda mõnigi naabritest, salajas austawad teda walla peremehed, salajas unistawad temast ümbruskonna neiud, ja rikkamad isad ihaldawad teda enesele wäimeheks.

Siis nimetab juhuslikult keegi peremeestest, kui need kõrtsi tagatoas lakkumas, tema nime.

„Soowere Taawet?.. Ei no, mis teil tema kohta ütelda!... Mina ei luba temast alwasti rääki!..."

„Kis kõneleb temast alba?"

„Et ta ei joo ega laku nagu meie, sellepärast ei wõi teda ometi laita! Ta päälegi weel noor miis!"

„Pange tähele, Taawetist saab kõrd esimene miis wallas!.. Ma olen küll purjes, aga pange minu sõnu tähele."

„Näe, järgmisel kõrral walime ta ehk wallawanemast!"

„Selleſt on ta liig peen ja kõhnetu, juſtku oawars."

„Sa arwad, et wallawanem nii paks ja nuumatu peab olema kui sina!"

Aga kainegi peaga kõnelewad nad temaſt, austuſe ja imetluſe ilme nägudel. Nad häbenewad iſegi, et waremini mõnikord temaſt muigates rääkinud. Nad imestawad iſegi, kuidas teda enne tähele pole pannud.

Ta hakkab tööle oma iſatalus kui wiimane ſulane, et Soowereſt eeskuju teha kogu kihelkonnale. Ta keeldub kõigeſt selleſt, mis need peremehed ſiin enestele lubawad, aga selle eeſt elatakſe Soowerel teiſtſugu elu kui üheski teiſes talus.

Ta wõtab appi kõik uuema aja abinõud, milleſt ſeni lehtis ja raamatuis lugenud, mille wastu neil wanamoodi peremeestel aga ebauſklik waen.

Laſ' tulewad mõne aasta päraſt ja waatawad tema põlde, kus pea raskuſe all wiljakõrs kunſtſõnnikuga rammutuſe tagajärjel paindub; tema heinamaid, mis ſiledad kui kalewiga kaetud; tema elumaja, täis waimliſt õhku kui õpetaja äärbärg, ja lauta, mis puhas kui kirik.

Laſ' tulewad ja näewad ſeda, mida teostamatult ei uſu! Siis waatawad nad austuſega tema otſa ja ütlewad:

Õpeta ja juhata meid, Soowere Taawet, et oma elu nõnda wõikſime ſeada kui ſina!

Ta on walmis neid heameelega juhatama. Aga kõige esiti noomib ta neid südame kanguse, haridus- ja uuenduswastase meele ja kõrkuse pärast. Nad peawad kõiki, ka waeseid sulaseid, tüdrukuid ja popse oma wendeks ja õdedeks pidama, mitte oma rikkusega uhkustama!

Paaril korral on ta koolimajas pidu puhul kõigist neist asjust kõnelenud, aga nad ei ole teda kuulamagi tulnud.

Aga ta unustab selle ja tasub nende endist kõrkust ja ülbust kõige suurema lahkusega.

Ta wiib nad päikesepaistlisel pühapäewal põllule, kus wägewa rukki ja tõu wahel neid nähagi ei ole, seletab kuhu superfosfaati külwanud, kuhu toomasjahu, kuhu kainiiti, kuhu kaalisoola, ja mispooleſt need kõik laudasõnnikust paremad on; temal pole tarwiski nende wäärtuseſt rääkida, iga kunstsõnnik räägib ise enese eest.

Põldude wahelt jõuawad nad heinamaa ääre, mis kui roheline kalewiga kaetud ja harwad kased ehteks peale tipitud. Niisugune peab heinamaa olema, siis toob ta midagi sisse! Muidugi ei saa wanamoodi abinõudega heinamaad niisuguseks; peab põllutöö kirjandust lugema, koosolekutel käima, kus õpetlikka kõnesid peetakse, ja kõige uuemaid heinamaa paranduse wiisisid igakülgselt tundma õppima.

Siis wiib ta imestuseſt ja austuseſt waikseks jäänud peremehed oma karja juure, mis lepiku ääres krappide ja kellade kõlisedes waikselt sööb. See ei ole kirju kari, nagu harilikult

taludes; on ainult puhtast tõust loomad. Ta on enesele proowiks mitu tõugu muretsenud, teistele soowitab ta nimelt maakarja, mida ajakirjanduseski nii wäga kiidetakse.

Kui neile põllud, kariloomad, tööriistad ja masinad, aidad ja laudad näidatud, wiib ta nad tuppa, mis nii puhas, et nad põrandale sülitadagi ei julge. Seal wõtab neid perenaine lahkesti wastu. Sügawasti kummardawad nad peeneis, aga lihtsais rõiwis ilusale naisele, Kolliotsa sauna Wiisale, ja südames on neil häbi, et nad waremini Taaweti ja Wiisa suhete üle hirwitanud. Wiisa ei tuleta pilgugagi endist ülekohut meele, ja nad peawad iseeneses tunnistama, et üheskski peretütrest Taawet mõistlikumat naist poleks saanud.

Need wanad raskes töös ja rühkimises paatunud hinged tunnewad siin kaunis waimlises õhkkonnas isesugust argust ja waatawad pelglikult ümber. Kui julgesti nad muidu naabri tahakambri astuwad, kus wärskelt määritud hobuseriistad täitest lõhnawad, prussakad praguneud krohwiga seintel rändawad, kus porisele põrandale sülitada ja saapatallaga laiali hõõruda wõib. Tema lumiwalgil wõi moodsa lillelise paberiga löödud seintel ripuwad tähtsate meeste pildid ja kunstnikkude maalid. Suur riiul on ülewalt alla raamatuid ja ajakirju täis; seal on tema armsamad juturaamatud, laulikud, siis teaduslised tööd. Nurgas laual on kõige uuemad ajakirjad ja wärskemad kirjanduslised tooted; teisel laual, tema suurel kirjutuslaual, iga-

fugu paberid ja wihud, ühed arwete jaoks, teised igasuguste märkuste tarwis, kolmandasse kirjutab ta aeg-ajalt ise mõne mõtte või luuletuse. Harmooniumi peal on wiiul ja noodid...

Siin ei ole Taawet ükskinda, siin on tal kõik need raamatud, noodid ja mängurüstad seltsilisteks, ja nende kõigi ees tunnewad walla rikkamad ja uhkemad peremehed austust ja salahirmu.

Aga perenaine toob kohwi lauale ja ütleb mõne julgustaw-lahke sõna. Õhtune päike paistab aknast ja wärwib need päiwitanud ja tuuldunud näod punase wase karwaliseks.

Kohw on joodud, aga mehed ei raatsi weel lahkuda. Neil on siin hea olla.

Nad tahaksid öelda midagi ilusat, aga sõnu on neil raske leida, nad naeratawad ainult lahke peremehe ja kena perenaise sõnadele wastuseks.

Jutt kaldub kodu peale, kuidas seda ilusaks teha, et ta waimlise elu elamiseks sünnis oleks pärast rasket päewatööd. Siin annawad nad perenaisega mõlemad näpunäiteid Räägitakse weel seltsi-elust, muusikast, kirjandusest.

Nüüd hakkawad need inimesed märkama, missugune wahe on tema ja nende wahel. Nad naersid enne, et tema mitut ajalehte luges, peale selle weel igasuguseid raamatuid; et ta laulu ja muusikat armastas, näitemängu ja laulukoori juhatas. Nüüd saawad nad aru ilma seletamata kõige selle wäärtusest. Nad on kui wilus kaswanud taimed; nüüd on nad korraga päikesepaistele sattunud ja pöörawad oma latwu elus-

tawa ning soojendawa walgusallika poole. Tal ei ole tarwis palju sõnu teha, ta walgustab ja soojendab waikideski.

Toas lööb hämaraks, päike on weeremas, kõrgete kaskede ladwad weretawad weel.

On waikne kui metsas widewiku tunnil, kui wanad puud mõttisse wajunud.

Siis astub sulane Peeter sisse, natuke laiaalt, nagu see tema tüsedale kogule kohane, ja teretab pead nikutades; Roosi ja karjatüdruk Krõõt pühapäewa rõiwis poewad tema seljataga häbelikult kambrisse.

Taawet kogub nad harmooniumi ümber, wõtab klahwidelt mõned helid, annab kerge käeliigutusega märku, ja läbi akna lendawad lained õhtusse waikusse:

Kus Põhjalahe kohiseb,
Ta kaldal ilu õilmitseb, —
Seal on mu kallis kodumaa,
Taast ei wõi üal lahkuda..."

Peremeeste näod on imestuse ning liigutuse ilmes kiwinenud ja pilk wiibib nõiutult tema peal. Salaja pühib mõni neist auwäärilisist mehist käikjega üle näo ja kojupoole minnes mõtleb neist igaüks iseeneses:

Tõesti, siin ilmas on midagi ülemat kui raha ja leib!

Ei ole ühelgi neil enam kahtlust, keda lähemail wallawanema walimisil kogukonna eiteotsa seada. Eks wõi ometi inimene, kes oma elu eeskujulikult seadinud, ka walla asju teis-

teſt paremini ajada, mõtleb iga walija, ja Pärtli Ott astub wabatahtlikult tema eeſt tagaſi, peab iſegi waliмistel lühikeſe, waikſe, aga mõjuwa kõne:

„Mina olen wana, minu aeg on mööda. Uwwe ajaga on aga uwwed nõudmiſed tärkanud ja tarwidufed, mida uwwema aja mehed ja nooremad paremini wõewad täita, kis ajakohaſe ariduſe kõrguſel ja kelle ſilmaring laiem. Ma arwan, et kõikide ſoowi ſellega wälla ütlen, kui Soowere noort peremiiſt ſelle kuha pääle ſoowitan: temaſt kuhaſemat ja wäärilisemat mina ei tia...“

Heakskiitmiſe kõmin kuuldub tõſiste meeste hulgas, nagu taſane kohin wanades mändades waikſel tuulepuhangul: „Õige, wäga õige! Nimelt Soowere Taawet! Kuhaſemat ei ole! Soowere Taawet!“

Siis näitab tema alles, et wallawanem mitte ükſi pakſu rahapungaga ja ööd kui päewa waranduſt kokkuajaja ahnitſeja ei pruugi olla, kes põlgtuſega hariduſe, laulu, muuſika ja muude ſarnaste asjade peale waatab.

Wallawanemaks ſaades juhatab ta nagu ennegi näitemängu ja laulukoori, on kõigi wastu endiſelt lahke ja ſõbralik. Siis ſaawad nad näha, mis haritud wallawanema juhatuſel teha wõib.

Ta laſeb uued koolimajad ehitada, tõstab kooliõpetajate palka, aſutab raamatukogud; nõutab kõrtſi kinnipanekut ja ſeab wallamakſu asjas uue ſüſteemi ſiſſe, nagu ajalehtedes ſoo-

witatud. Palju on ülesandeid, aga tema täidab nad pikkamisi kõik, nii et wald üle terwe maa kuulsaks saab... Siis asutab ta karskusseltsi, haridusseltsi, pritsimeeseteseltsi, põllumeeteseltsi; rehepeksu-ühisuse ja ühispiimatalituse. Need wiimased on ju küll ainult raha kokkuajamiseks, aga ta wõib neis siiski kui haritum inimene juhtiwat osa mängida, et nad hästi läheksid; muidu pühendab ta ennast enam haridusliselе tegewusele ja waimliste huwide tõstmiselе.

Ja kuulsus Soowere talust ning tema kohuwallast laguneb üle maa laiali, ligidalt ja kaugelt tulewad inimesed eeskujulikku majapidamist waatama ja kogukonna asjaajamist õppima. Tulewad põllumeeste seltside liikmed, põllutöökursuste õpilased, tuleb ajalehe toimetaja, kirjutab terwe Soowere talu ajaloo üles, lehes ilmub kirjeldus tema eeskujulikust talust, ilmub tema piltki...

Kes teab, kes julgeb mõeldagi ja kes mõistab meelestada lõpupilti, kui ta kaua aega ühes sihis töötanud, kui kõik see inimeste kogu hoosse on saanud ja wõidu edasi püüab, üksteiseşt paremini, üksteiseşt ilusamini ja kõrgemini elada katsudes. Miks ei wõta need inimesed tuld, kui neis alati eeskujuga, sõna ja teoga tahtmist ilusa elu järele õhutada!

Seal eemal, koolimaja lähedal Kõrgemäe talu maa peal on küngas, kust jaanituli igal suwel üle kihelkonna helgib ja laul kaugele üle wäljade ja metsade kõlab.

Seal, ühel ſuwepüha õhtul, oleks pidulik koosolek, jumalateenistus headuſe, iluduſe ja õigluſe jumalale. Kõik läänepoolne mäe nõlwak ja wäligi eemal on rahwaſt täis, pea pea küljes, liigub ja kohab taſa, nagu walminud rukis, kui tuulehoog ſelleſt üle käib ja taſaſeid laineid lööb.

Kõrgel mäel ſeiſab tema lawal, walgeis rõiwis ſaledate neidude ees.

Kui pühalik waikus all nõlwakul ja wäljal maad wõtnud, tõuſeb ta käſi ja taewa poole lendawad neitſilikud helid kui luiged.

Siis pöörab ta ümber ning awab oma ſuu ja kõneleb neile ja wabaſtab nende hinged, mis kui wangis linnud maa peal abitult tiiwu liigutanud, ja nad tõuſewad üles ſinna, kus igapäewſuſe mured on kadunud, kus nad ſuurelt, julgelt ja wabalt tiiwu laotades lõpmatuſſe kaduda wõiwad, ſinna, kuhu igatſus meid kõiki alati kutſub!

Taawet põgenes.

Poolſalaja hiilis ta tagakambriſt wälja. Oma pikka ſelga wimma tõmmates ruttas ta tänawat mööda alla, ſelle õkwuſt needes ja ſelja peal ema ning õe waenuliste pilkude torkimiſt tundes.

Nii oli ta alati koolimajaſſe proowile minnes koduſt poolſalaja põgenenud, õe ja ema ees hirmu ja küla mõiſtlikumate inimeſte ees häbi tundes. Nii oli ta laupäewa õhtuti ehale läi-

nud, ikka hüüdes, arglikult pagedes, nagu waenlaste nooli tagant seljasse tungima tundes.

„Juba jooseb jälle! On sii kellegi peremiis!“ urises Mari. Ema aga ohkas raskest ja läkitas kaebusi Jumala poole.

Taawet oli põgenedes tee käänakule jõudnud, kus metsa nurk teda warjas. Siin wõis hinge tõmmata ja hoogu wõtta suurest Pärtli talust, selle pakfust ja kõrgist peremehest ja uhkest tütrest mõõdaminekuks.

Ta sammub sirgelt kui soldat paraadil Pärtlilt mööda. Ei waata kõrwale, aga kuuleb weel sulast wäljal nõõtawat. Õues on õhtuste talituste kära. Klaara käsutab tüdrukuid ja Ott wannub kedagi.

Kahtlemata näewad nad teda ja Ott ütleb:

„Näe, Taawet läheb juba laalüproomile — minu mehed alles wällal.“

Ja Klaara lisab juure:

„Tal plikad koolimajas ootawad.“

Taawet pühib soonestiku põõsaste wahele jõudes otsalt higi.

Kõige raskem osa teekonnast on aga alles ees — sealpool soonestikku algab küla ja sellest wiib tee läbi.

Seal lastakse tema peale paremalt ja pahemalt poolt pilkerahet sadada.

„Näe, Taawet läheb laulma ja kannelt mängima.“

„Jooseb koolimajasse plikadega nalja heitma.“

„Ega kuningas Taawetki seda ära pō-
lanud.“

„Eks laul ja muusik ole ilusad asjad, aga
wōi nad leiba annawad.“

„Ei tii täis miis nendega tegemist.“

„Taawet on enam laalumiis kui pere-
miis.“

„Eks meil igalühel oless kergem laalu-
miis olla.“

„Oless weel laul ükši olema, aga tal weel,
näete mäng kah, ja sisse weel kōikšugu raa-
matud ja ajalehed.“

„Ainult narrid ja kergatšid jandawad nii-
šukeste asjadega.“

Nii arutawad küla jōukamad peremehed,
nähes Taawetit koolimaja poole minemas.

Proowi oli tulnud ainult paar poisikest
ja lonkur tüdruk. Teised noored olid endile
wist lōbusamat ajawiidet leidnud.

Taawet pööras enese ees häbi tundes tagasi.

Kaks poisikest, lonkur tüdruk ja mina!
kordas ta eneses.

Mööda põllupeenraid, lepikuradasid, talu-
sid põigates, hiilis ta Kolliotsa sauna poole.

Sinna läks ta alati, kui tröösti kōige hä-
dalisemalt tarwis oli.

Wäikeses, nōest lōhnawas saunakambrike-
ses istus Wiisa lambiwalgel weel laua ääres
ja ōmbles. Singer aina wurises ja pikad wal-
ged sōrmed seadisid siidi nōela alla.

Ta naeratas nagu alati lahkesti, aga Taawet leidis selles naeratuses alati heatahtlikku pilget.

„Oled aga wara õhtal," ütles neiu.

Taawet tõmbas kortsu kulme wahele. Kui ta weel teaks, et ma juba koolimajas ka käisin!

„Pian ma siis pooleni üüni tüütama?"

„Sina kui kuha peremiis wõid wara õhtale jätta. Mina, waene õmbleja, pian pooleni üüni tüütama," ütles Wiisa kibedust warjamata.

„Ei ole mingit mõtet üüd ja päewad rühmata! Ega me tüüloomad ole."

„Ehk oleme ka. Maailma kõrd on juba niisuke, et tüüd piab tegema, sagedasti rohkem kui tahme."

„Jätame niid, kis piawad ülearu tegema. Aga waata neid rikkaid peremehi — just need rühmawad üüd ja pääwad."

„Sellepärast on nad ka rikkad. Ja rikkus ei olegi halb asi."

„Lisa weel juure, et selle eest saab kõike, nagu rikkad isi ütlewad!" salwas Taawet.

„Kõike waheft mitte, aga wäga pallu."

„Sa ei usu isigi, mis sa nüüd kõneled!" ütles Taawet pahandatult.

Wiisa hakkas heasüdamlikult naerma.

„Kui sii sind pahandab, siis räägime milestki muust."

Ta tõusis üles ja koristas õmblustöö. Taawet waatles tema tõmmukaskahwatuid põski, kaaris pikke muste kulme, süsimuste juukseid ja heasüdamlist öörikut nägu.

Eemal oli kerge rikasteſt peretütardeſt unistada, ſiin aga Wiiſa läheduſes ununeſid nad kõik.

Wäikeſes aiakeſes ſauna ees ſirelipõõſa all oli pink. Sinna istuſid nad teiſe kõrwale ja Wiiſagi unustas ſilmapilguks oma mõiſtliku üleoleku.

Punaſewöödiliſed kangastuſed pöörduſid pikkamiſi loodeſt põhja poole, lähedal rukkis ſaagis rääk ja külateelt kostis aeg-ajalt harmoonik, laul ja poiste ülemeelikud huiked. Aga ſee kõik oli neile ſiin nii kauge.

Korraga kuuldus wärawa nagin. Wiiſa ärkas eſimeſena, täi kuulatama ja käskis Taawetit wait olla. Lõgiſtati ukſe linki, kõneldi taſa, naerdi, ſiis läheneſid ſammud.

Poiſid kuuldi omawahel kõnelewat:

„Linnuke lähnud wiſt ſirelipõõſaſſe.“

„Ole wait, muidu lääb weel lendu.“

„Pole wiga, küll kätte ſaame.“

Kaks poiſſi ſeiſid ſirelipõõſa ees.

„Näh, näh, ſiin nagu kaks tükki teiſa...“

„Siis laſeme kaks jäneſt korraga.“

„Priidik, anna tuld! Pli!“

Üks poiſteſt lõi elektrilambi põlema.

„See ju Soowere Taawet! Waata, waata! Tal ſiin wiſt näetemängu proom! Pardonks!“

„Ehk o' weel mõni oſa, andke meele kah, me wõime tola oſa ja käredat oſa mängida, mis aga ärra reſtiſöör käſſeb.“

„Wõi akkame laalu proowi? Ma tõmman ärmonikuga kaaſa.“

Ja ta hakkas laulma, harmoonikuga saates:

„Oi Wiisake, oi linnuke,
Sinu teine=ga jalg oli tilluke..."

Wiina hais mattis sireli lõhna, pillimees seisis harkis jalul nende ees, teine istus Wiisa kõrwale ja katsus talle kätt piha ümber panna. Taawet kargas üles, lükkas poisi eemale ja karjus:

„Kasige minema, kaabakud! Mis teil siin otsimist on! Kasige minema!"

Ta käed kobasid ümber, kas kusagilt midagi ei saa löömiseks haarata.

Pillimees taganes wähe, aga teine wirutas hoobi Taawetile wastu rindu, et see mõne sammu tagasi tuikus ja siis köötsakile langes.

Wiisa kargas wahele ja palus Jumala nimel poissa ära minna.

„Läki peale," ütles pillimees, „kis enne weskil, sel eesõigus, ja ega me kõrda ootama taha jääda."

Ta astus ees ja teine tagant järele, mõlemad laulsid harmooniku saatel:

„Oi Wiisake, oi linnuke,
Sinu teine=ga jalg oli tilluke..."

Taawet kippus poistele järele, aga Wiisa wõttis ta käest kinni ja pani ta enese kõrwale istuma.

„Siin on wõemata elada! Siin on inimesel wõemata elada! Mina ei wõi siin ela=

da! Elagu, kis tahab, kis nende sarnane, mina ei saa, mina ei wõi!..." karjus Taawet kähisewa häälega, rusikas kätega kedagi ähwardades.

Taawet oli enesele koduse laulukoori soetanud. Ta ise laulis tenori, sulane Peeter bassi karjatüdruk Krõõt diiskanti ja tüdruk Roosi alti. Kodus läksid aga proowid weel sagedamini nurja kui koolimajas. Äripäewa õhtuti oli ema ja õe ees häbi laulmisega jannata; laupäewa ja pühapäewa õhtuti oli Peeter sagedasti purjus wõi ehale läinud, Roosi ei läbenud ka alati kodus.

Sellest kodusest laulukoorist oli aga kära üle kihelkonna laiali läinud. Kellel teenijaist hea lauluhääl oli, sellele soowitati Soowerele minna — seal maksetawat hääle järele palka.

Ühe laulu oli Taawet oma koorile siiski kätte õpetanud, ja tänawu suwel olid nad kord laupäewa õhtul kaasiku all küla pool küljes laulmas käinud.

See pidi neid tuime inimesi Taaweti arwates samati liigutama kui teda ennast. Seni oli külateil aina harmoonikat, poiste lorilaule ja harwa metsast üksiku neiu leelutamist kuulda olnud. Nüüd aga korraga kostab metsast neljal häälel:

„Mägedelt alla, jõgedelt walla
Ruttawad merde wahused wood..."

See mõjub teisiti kui laul pidul, näitelawal. Seal ei ole aega kuulata, maitsta, unistada ega mõtiskeleda. Iseasi on laul õhtul metsas. Üksik noormees jääb külateele seisatama, kuulatab, wahib hõõguwasse loodetaewasse, tunneb igatsust armu ja surma järele ning pöörab teelt kõrwale, et täna öösel eksitamatalt üksi olla.

Rikas peremees jääb rinnukile oma aia najal nõjatades kuulatama, unustab rehkendused suwistest sissetulekutest, unustab mure wedruwankri pärast, millest juba uuemaid ja läikiwamaid kirikuteel liikumas, unustab mure tütre pärast, kes waesele poisile tahab minna, kuulatab, süda läheb pehmeks ja otsustab oma tütre waesele poisile anda...

Wõib olla, et see laul niisugust mõju awaldas. Kodus turtsus aga Mari, ema ohkas ja kihelkonnas hakati Taaweti üle hullemini nalja heitma.

Täna õhtul oli tal jälle korda läinud oma kodust koori koguda. Peeter istus truubi ääres pingil, puhas särk seljas, karwane rind paljas, walged püksid jalas. Ta hoidis suitsewat wilkat käes ja ümises sügawa bassihäälega.

„Mägedelt alla,
Jõgedelt walla
Ruttawad merde wa—hu—sed wo—od..."

Nagu kaljult kaljule hüpates läks ta edasi, käänas wiimaks uhkelt alla ja kõmises kui oru põhjast:

„Wo—od...“

Rooſi istus laua ääres, lahtine ſitſijakk ſeljas, juukſed raskes patſis. Ta waatas kohkunult laulja poole, kelle baſs kui kõue kõmiſes, ja Krõõtki unustas noodi wahtimiſe.

Taaweti käed wäriſeſid wiiulit kastiſt wälja wõttes rõõmu päraſt — täna tõotas proow korda minna.

„Jälle wint katki!“ hüüdis ta ſiis wihaſelt, küürutas lambi lähemale ja waatles katkenud keelt.

„Eela alles panin peale! Juſt nagu lõegatud! Siit kuhalt keſkpaegaſt päälegi keel iſi katki ei lähe, eñne hakkab narmendama ja annab kiuduſid. Sii on kindlasti katki lõegatud!“

Ta pani wiiuli ohates lauale ja liſas taſamini nukralt juure:

„Ei tahaſs ſeda uskuda, aga nii ſii on! Küll on ſaatanad! Juba teiſt kõrda nõnna tehtud!“

Ta ſeadis noodid harmooniumile, istus ette ja hakkas sõtkuma. Harmoonium nohiſes ja kohiſes, aga häält ei tulnud. Taawet tõmbas kõik regiſtrid lahti — ei tulnud wähematki häält.

„Kas on mõni ſelle ka ära rikkunud!“

Lauljad koguſid lähemale, waadati erutuſes kuidas Taawet kiiresti harmooniumi küljeſt tüki tüki järele lahti wõttis ja ſiſekonna nähtawale tõi.

„Eks ma ütelnud — lõõtsale auk sisse lõegatud. Seda on muidugi Mari tehnud, sii laulu ei salli!"

Ta lükkas jalaga harmooniumi tükid koomale, sülgas ja läks välja.

Seal kaasiku taga oli sõõrik muruplats, lõuna poolt madalast lepikust piiratud. Päike paistis sinna keskhommikust saadik, tuuleõhkugi ei käinud, palawal ajal wõis kaskede alla wiilu minna.

Seal luges Taawet pühapäiwiti oma armsamaid raamatuid ja ajalehti, seal oli ta Wiisalt saadud esimese kirjagi lugenud. Selles oli neiu kirjutanud, mis tal suusõnal raske öelda.

Taawet kutsus Peetrit ja Roosit pühapäewa hommikul enesega ühes sinna, et neile ajalehte ja juturaamatut ette lugeda. Teenijad wabandasid esiti ajapuuduseega: olla weel palju talitamist, puhastamist, koristamist ja pesemist. Taawet aitas kõik ära teha. Keskhommikuks oligi kõik korras. Siis aga wabandas Peeter: tal olla waja ema poole minna, Roosi aga läks kirikusse, just täna tundis ta iseäralist janu jumalasõna järele.

Kodus tagakambris oleks Taawet nad kergemini kokku saanud koguda, aga nii pea kui ta seal lugema hakkas, pistis ema eeskambris kõrge diiskandiga laulma:

„Oh wõitlejad, et käige peale" ehk
„See aeg on tõest ukse ees."

Mari aga kukkus rängasti köhima wõi pahandas kõwasti hirmsa korratuse pärast, mis majas walitseda. Peeter ja Roosi kuulasid niisuguse korral enam Mari pahandamist ja ema laulu ning hakkasid üksteise otsa wahtides warsti muhelema. Taawetil kadus aga warsti lugemise tuju.

Korra sai ta siiski teenijad kaasiku taha muruplatsile koguda ja hakkas neile loodusest imedest õpetlikku raamatut lugema.

Roosi oli murul küliti ja hakkas warsti norskama.

„Arusaadaw", urises Peeter wilkat käänates, „öösel oli aeda ukse taga kõbinat kuulda ja koer aukus tigedalt."

Ta kuulas kuni wilka lõpuni põlenud, siis sorkas ta kasteheina kõrrega pitsi puhtaks ja küsis kesk huwitawat lugemist:

„Tia kudas sii palga arwe mul piasa paergu olema?"

„Sul wist natuke palka ettegi wõetud," ütles Taawet kuuljate leigusest pahandatud.

„Sii wõib olla, aga mul oless ädasti natuke waja."

„Tahad õhtapoole jälle kõrtsi minna?"

„Mis sääl müid kõrtsi wõi... muidu ka tarwis."

Taawet otsib rahakoti ja küünitab sealt paar paberit sulasele.

„Ole mehest," ütleb Peeter, paneb raha ilusti kokku ja pistab pükstasku.

Kui aga Taawet nüüd edasi tahab lugeda, ajab Peeter end jalule ja ütleb ringutades:

„Mul täna rohkesti käimist, pidin waatama, kost tallanahka saab... Saapad tarwis ära tallutada."

Roosi kargab istukile:

„Oi, Peeter, talluta minu kingad ka ära. Kontsad on neil ka wiltu."

„Ära käi looberdades, siis ei kulu konts wiltu," ütleb Peeter õpetlikult ja läheb minema.

„Ma läĥen siis ka!" hüüab Roosi ja kaob Peetri järele kaasikusse.

Taawet jääb oma õpetliku raamatuga üksi.

Talw oli pikk ja igaw. Wõõrad teenijad olid Mari ja ema pealekäimisel minema lastud. Sai nendetagi läbi. Aga nüüd ei olnud Taawetil kodus kellegagi sõna kõnelda. Mõned korrad sattus ta ema ja Mariga jutule, aga need wõtsid ta siis käsile, hakkasid teda manitsema ja noomima, kuidas üks peremees mitte elama ei pea, ja õpetama, kuidas ta elama peaks.

Ema tuletas meele jumalakartust ja soowitas lauakirikusse minna. Sest kõik see ilmalik laul, mäng, ajalehed ja raamatud olla kurjast.

Mari algas ääri-weeri mööda naisewõtmisest, külaneiudest, peretütardest ja teenijaist tüdrukuist. Ühel perepojal, pealegi peremehel, ei kõlbawat muudega läbi käia kui peretütar-

dega, perepoegadega ja peremeestega. Kes seda tähele ei panna, langewat warsti ilma naeruks. Peremees pidagu end alati seisusekohaselt ülewal!

Ta tõi näitusi ümberkaudsusest, kus perepoeg teenija naiseks wõtnud, kuis nende elu wäga wiletsasti läinud ja kõik mõistlikud inimesed neid aina hirwitanud. Mõned peremehed on ka oma teenijaid kosinud, aga sellest ei olewat muud tulnud kui üks õnnetu elu.

Lõpuks ütles Mari kaunis otsekohe, et ta oma osa kätte tahaks saada, et aga Soowere kohast seda praegu wõtta ei ole ja sellepärast Taawet peaks katsuma, kust rahalist naist saaks.

Pikkil talweõhtuil, kui ei olnud koolimajasse proowile minekut ja Wiisa poolgi küllalt oli käidud, istus Taawet harilikult tagakambri waikuses laualambi walgusel ja käänas kui unenäos juturaamatu lehekülgi.

Ta oli lahkunud äripäewa tõelisusest ja wajunud teise, pühapäewa-ilma, mille kuupaistel walgusel isegi mured nii ilusad näisid ja kannatused samasuguseid üleelamisi ihaldama ahwatlesid.

Ja joobunud selle teise ilma nõiduslikkusest tundis ta eneses midagi tõuswat, mis enam südamesse ei mahtunud, mille küllast teistelegi oleks wälja tahtnud kallata.

Ettekambri Mari ja ema seltsi sööma minnes ei näinud ta nende waenulikka pilke ja tahtis ka neid sinna teise ilma wiia. Kas ei

ole see ainult arusaamatus, mis neid temast lahutab? Kui ta oma südant nii paksult kinni ei müüriks, kui õde ja ema näeksid, mis seal sünnib, kui nad näeksid, millest tema hing elab, kui nad näeksid tema lapselikku otsekohesust, omakasupüüdmatut puhtust! Kes teab, nad saaksid tema sarnaseks, hakkaksid armastama kõike seda, mis temagi.

Ta on oodanud seni, et nad tuleksid tema juure, kahjatsesid senist waenlust ja ütleksid: „Meie oleme sulle ülekohut teinud, armas Taawet, anna andest, unusta ja ole meile ia. Wõta meid oma seltsi ja jaga meiega oma waimlist wara, mille poolest sa rikkam oled."

On tema aga tõesti waimliste warade poolest rikkam, siis peab ta nende juure minema, oma walgusega neid walgustama ja neid sinna iluduse ja headuse maailma taluttama. Weel täna peab päike paistma hakkama ja jää nende südamete ümbert sulatama. Ka nemad peawad osa saama neist pühapäevasest silmapilkudest, mis ta oma raamatute ja muusikariistade keskel mööda saadab. Ema istub truubi ääres, sukawardad liiguwad aeglaselt, Mari õmbleb teisel pool lauda, süle walget riiet täis. Tema aga loeb neile imelisest sündmusest wõõral mail ja merede taga, aegade kauguse muinasjutulises walguses.

Weel täna teeb ta sellega alguse, julgesti, mehiselt ja südamlikult, algab kõige lihtsamaist asjust ja sammub järk-järgult kõrgemale, kus neile ennenägematud waated awalduwad.

Taawet rüüpab paar korda hapukapsasuppi, tõstab siis tükikese liha taldrikule ja ütleb lõbusat, kerget tooni wõttes:

„...ia supp täna... Ja niisukest külleliha süün ma alati iameelega."

See ei awalda mõju, ema ja Mari ei wasta midagi. Hea küll, ta katsub teiselt poolt lähedale pääseda.

„Misuke ilm täna on? Ma ei ole õhtapooleşt saadik wällas käenud..."

„Eks ta ole juba nädalapääwad pehme ja pilwes," ütleb wiimaks ema.

„Pehme ilm mõjub meeleolu pääle wäga hästi," algab Taawet. „Kui ma üleeela õhtal proomilt tulin, oli ka niisuke sama ilm. Kõigil oli wäga rõõmus tuju, kilkasid ja uikasid nigu lapsed lauba koolist tulles."

Mari wõtab nüüd ise sõna, silmi tõstmata, urisedes:

„Kõik ei tarwita iad ilma selleşt, et laaluproomil käia. Kõik ümberkaudsed mõistlikumad peremehed on wedu wõtnud, kis wiab ostetud metsatükilt puid linna, kis sügisel sülda korjatud kiwa."

Ja ema lisab juure:

„Kis niisuguşt ilusat jumala-ilma niisama mööda wõib lasta!"

Kas hammustada wastu wõi? küsib Taawet iseeneselt. Aga ei, täna ei saa ta nende salwamisi öeldud etteheidete üle kurjaks ega hakka nendega sõdima. Lööb lusika plaksudes wastu lauda, tõuseb üles ja läheb wälja.

* * *

Niisugusil kordel läks Taawet harilikult Kolliotsa sauna Wiisa poole tröösti otsima. Seal julges ta kui laps emale kõik oma hädad ja mured kaebada. Wiisa kuulas teda, sõitles ja manitses kui last, aga heasüdamlikult ja andestawalt.

Juba aasta paari eest olid nad suweööl pidult tulles teineteisele truuks lubanud jääda. Wõib olla, et nad seekord öö ilust sama joobunud olid kui armastusest, aga lähedane sõprus oli seni püsinud ja Taawet rääkis aeg-ajalt isegi abielust. Neil kordel naeratas Wiisa nukralt ja soowitas edasilükkamist.

Korra ütles ta otse kibedusega Taawetile:

„Ise kaebad, et ema ja Mari sulle hingerahu ei anna, kudas mina seal elada wõissin?"

„Küll ma nende suud sulun," ähwardas Taawet.

„Sa räägid ikke kui laps!" ütles Wiisa otse pahaselt.

Omas südames mõtles Taawet sagedasti rikastest peretütardest. Pärtli Oti tütar Klaara naabritalust ei olnud ainuke. See oli Taawetist wanem, liiga mehelik, wali ja rõwe. Aga weel ei olnud ta närbunud, ja Ott oli rikas.

Aga oli nooremaid, kenamaid, õrnemaid ja Taawet heitis pidudel salaja igatsewaid pilke nende järele. Nende ümber oli aga alati noori perepoegi, rõõmsaid, kergeid, julgeid ja narre. Nende wahelt oleks Taawet pidanud tee läbi murdma. See oli aga temale raske. Kui ta aga juhuslikult nende ihaldatawate peretütarde

kõrwale ſattus, ſiis weſtſid nad nii kergelt ja lõbuſalt, et Taawet neile wastamiſeks ſõnu ei leidnud. Senikaua kui ta tõſiſt ja tarka wastuſt kawatſes, mis üllatama pidi, olid neiud läinud wõi teiſed kergema jutuga wahel.

Nende peretütarde hulgaſt oli iſeäranis Õiſu peremehe noor tütar Olli talle ſüdamesſe läinud. See noor, ilus, kerge ja kergemeelne neiu oli Taaweti ſüdames Wiiſa kõrwale ſurunud, temale jäi ainult hea ſõbra koht.

Aga Ollile ligipääſemine oli Taaweti ſarnaſel raske. Olli ümber oli alati tühe ſõõr wõi mitu ſõõri noormehi.

Kaua püüdis Taawet igal puhul Õiſu wanaperemehega ja pojaga lähemaks tuttawaks ſaada, ligines neile kiriku õues, turul ja wallamajas, ostis linnas wanamehele mõne topſi wiinagi, et tema ſõpruſt wõita ja teeõ Olli juure taſandada. Wiimaks juhtus ta wanamehega ühes weskile. Seal tuli pool päewa üheskoos korda oodata, oli aega juttu westa ja lõpuks julges Taawet Õiſu omaſid Soowerele küllа kutſuda. Wahepeal ſai ta weel tütarde ja pojaga kiriku õues kokku ja kordas neile kutſet. Seda ei lükatud tagaſi.

Neli nädalat walmistas Taawet külaliste wastuwõtmiſt. Meeles oli tal peaasjalikult noorem tütar Olli. Wanemat tütart Maie ei loetud enam meheleminejate hulka.

Sel neljal nädalal oli tal Wiiſa täiesti ununenud. Kolliotſa ſauna poole ei nähtud teda kordagi minewat.

Mari ja ema pidasid seda külaskäiku wäga tähtsaks ja arwasid, et Taawetil nüüd tõsine plaan ees on. Nad läksid lahkemaks, pidasid Taawetiga üheskoos nõu, mis külalistele söögiks teha, mis joogiks walmistada.

Nädalad kulusid kiiresti ettewalmistustega ja päralt jõulusid ühel pühapäewal widewiku ajal kuulsid Soowere inimesed, kes kõik juba kikikõrwul kuulasid, metsa tagant kuljuste kõlinat. Jooksti, kohendati, juhatati, manitseti, käsutati ja pahandati, waadati tagakambri aknast ja wööruse ukselt.

Suuresti korwreest hüppas esimesena perepoeg maha, siis peremees ja siis aitas Taawet wärisewail sõrmil ja õrnalt üht neidu — oli ainult üks neiu — waipadest ja rätikutest wälja mähkida. Kui ta aga sellele neiule näkku waatas, langesid ta käed ripakile — see oli wana Mai!

Taawet jäi järsult nii sõnakehwaks, et wõõraid küllalt wiisakalt sisse ei mõistnud paluda. Ta kogeles ja tegi hobusega tegemist. Mari oli wälja tulnud ja wiis külalised tuppa, iseäranis Maie wastu lahke olles.

Tagakambris oli laud roosalilleliise linaga kaetud, roheliise kupliga lamp põles; õllenapp ja wiinapudel klaasidega ilmusid kohe lauale — selle eest hoolitses juba Mari! Taawet oli aga wihane ja turtsus iseeneses.

Kuupikkused ilusad kujutused olid kui maha wisatud, kõik need kallid wiinad, peened saiad, wahutaw õlu, sült ja õunasupp weel takka järele!

Ta wõttis tuju parandamiseks Õisu peremehega ühe käraku teise järele, sai julgeks, peaaegu julmaks, paiskas pilget ja sappi kõige kihelkonna peale, hooples ja suurustas. Mai pidas seda kõike mehelikkuseks, oli lahke sõbralik, kodune, waatas paljutõotawalt Taawetile silmi. Mari plärises kui katkine wokk ja emagi unustas jumalasõna.

Kuhu pagan see Olli siis jäi? mõtles Taawet ja unustas aeg-ajalt juuresolijad.

Alles siis kui Mari juba seaprae lauale kandis ja selle alla kärakat wõeti, ütles Õisu wana, oma iluſat ümarikku halli lõuahabet silitades:

„Andku Jumal siis kõigile juuresolijaile terwit ja pikka iga!.. Et siin ilmas kõik ta kõrra peal saaks!.. Olli jäi koju, tema ka, nii oma keskel öelda, pool pruut inimene, tarwis ikka üht ja teist walmistada!"

Taawetil langes käsi klaasiga suu juurest tagasi lauale. Tahtis küsida, pärida, aga alumine lõug wärises ja keel ei liikunud hästi.

„Soo . . . Nõnda . . . Joome siis," — teised olid juba joonud — „kis sii õnnelik siis on . . . kui ei ole saladus?"

„Mis nüid noorte inimeste asja wõi!" sähwas Mai wahele. „Nagu tuli teistel taga! Eks see Nuudli karjamõisa rentniku poeg ole!.."

„No akkan mina neid keelma!" ütles Õisu wana. „Las saawad õnnelikust!.. Kauast minu elupäiwi... ia, kui lapsed kõrra peal."

Ja mina pean siis selle wana krõmpsu — Maie — kõrra peale aitama! mõtles Taawet.

Siis algas ränk praesöömine ja jutuohjad kiskus Õisu perepoeg rohkem enese kätte, hobusteſt, põllutöömasinateſt, laudaehituſeſt ja möldri kaaderwärgiſt rääkides.

Keſköö oli juba käes, kui tee ka joodud oli ja külalised heas meeleolus minema läksid.

„Eks Maieſt saaſs ikke tubli perenaene küll!“ ütles Mari lauda koristades. „Ta näib weel üsna noor...“

„Wõi noor!“ hüüdis Taawet wihaſelt. „Emaſt kõlbas ta ehk mulle, aga mul saab üheſtki wiljalt!“

„Mis pagan ſa neiſt siſs siia kutſuſid!“ pahandas Mari imestanult ja leidis nüüd laua koristamiſegi mõttetu olewat.

Taawet kawatſes kätte maksta, neile kõigile — Õisu Ollile, Nuudli rentniku pojale, Õisu wanadele ja kogu ilmale. Nad hindawad teda muidugi nii madalalt, et talle selle wanapiiga Maie kaela katſumad ajada. Tema peab selle koristama ja „ia kõrra“ peale aitama, keda keegi pole tahtnud! See Nuudli rentniku poeg wõib koſida Õisu noorema tütre Olli, aga kord kutſub ta Olli oma mehega siia külla ja siis ta näeb, et siin halwem poleks olnud!

Laut on wana, seda oleks kõige esiti tarwis ehitama hakata. Roheliſeks ſammeldanud

katus keskelt längus, mõned seinapalgid õõnsaks mädanenud ja kokku wajumas, ukse piidad wiltu. Mari ja ema hädaldawad ja hoiatawad, et ühel ööl kogu kari kokkulangewate seinte ja lao põhu alla wõib mattuda.

Aga Taawetil oli käsil uue elumaja plaan. Kõige esiti ehitab ta elumaja. Ehitab niisugused toad, missuguseid siinpool ei ole nähtud. Need peawad puhtad olema kui linnas arstil, sees roheline plüüshmööbel nagu kirikherra saalis, kus ta leeripoisina kord käis. Klaweri ostab ta ja laeni ulatawa peegli.

Ta ehitab elumaja praeguse toa taha kingule ja punane kiwikatus paistab siis läbi haljaste puielatwade kaugele, kümne wersta taha.

Siis ihaldab igaüks siia külalisseks kutsutud saada, aga Taawet põikleb, lükkab edasi, wabandab ajapuudusega. Ta kutsub siia ainult walituid haridussõpru, oma paremaid lauljaid ja näitlejaid. Soowere saab ümberkaudsete maaharitlaste keskkohaks. Kes teab, kudas weel Oisu Olliga lähebki. Eks öelnud ju wend: ah, tia weel midagi, mis sest wälla tuleb!

Sellepärast tarwis elumajaga rutata. Laut on ka hädapärast tarwilik, aga uus laut wõib ainult mõnda karja-armastajat perenaist ligi tõmmata. Wanale laudale wõib weel tugesid alla panna, mõni aasta ta ikka weel seisab.

Ta tellis linnas ehitusmeistrilt elumaja plaani, ega hoidnud seda salajas. Peremehed kõngutasid pead, kiitsid plaani heaks, aga ar-

wasid, et niisukene ehitus kõwa raha nõuda. Küllap niisukest maja igal neist kerge oleks ehitada, aga kust seda raha wõtta!

Taawet rehkendas ise ka murega mitmed korrad tulewa-aastaseid sissetulekuid, aga need kaswasid sedamööda, kuidas tal summasid tarwis oli.

Weel tänawu talwel wõib ta weoga palju teenida. Wõtab metsast sajad süllad puid linna wedamiseks, palkab wedajaid ja teenib iga sülla pealt nii ja nii palju. Tellisskiwiwabrikust wõib ka kiwa wedamiseks wõtta. On weel mitmesuguseid sissetulekuallikaid, mida teised peremehed ei oska weel kasutada. Ta hakkab suguloomi kaswatama. On tarwis üks lehm osta, sugupull on mõisas — iga puhast tõugu wasika eest maksetakse hingehinda! Ehk ostab sugumära ja kaswatab noori hobuseid. Ühe neist jätab siiski enesele kiriku ja külla sõitmiseks.

Suwel aasta pärast kerkib uus elumaja. Kaks aastat hiljem laut, siis mõne aasta pärast ait. Kõige hiljem kümne aasta pärast on kõik korras ja keegi ei tunne siis enam Sooweret ära. Tänawa ääre istutab ta tihedalt pärne, tammi ja wahtraid. Siis hakkab ta õunaaeda istutama. Selle on ta hoopis unustanud! Aiaga peab ta weel tulewal kewadel alguse tegema. Praegu kaswab seal segi pihlakaid, toomingaid, õunapuid ja sirelid. Põõsad on rohtunud, ega kanna marju. Mari ja ema kaswatawad lilledest ainult murtud südameid, se-

dagi akna all wiletsal peenral. Aiast teeb ta midagi muinasjutulikku! Las siis Sisu Olli tuleb ja waatab!

Nii tasub ta kõigile neile kätte, kes teda küllalt kõrgelt pole hindanud! Olli peab aga kahjatsema, kui ta Nuudli karjamõisa rentniku pojale läheb!

Aga Wiisa tegi Taawetile sagedasti muret. Ta ei sündinud neisse tulewikuplaanidesse. Eks ehita ta selle toreda elumaja, et Sisu Olli sarnast toredat neidu sinna sisse tuua ja pulmi pidada, kus kihelkonna rikkad kolm päewa wõikside süüa ja juua, et pärast selleste aastapäewad kõnelda! Wiisa sarnase peaks ta aga waikselt koju tooma, pulmata ja kärata. Ehitab ta selleks elumaja punase kiwikatusega, kollaste wooderdatud seintega, milles toad kui linna tohtril, mööbel kui kirikherral, läikiw klawer nurgas ja peegel laeni, et Wiisat Kolliotsa suitsusest saunast sinna sisse tuua! On tal niisugune elumaja, siis wõib ta wiisaka kaasawaragi saada, selleste mõne wõla tasuda, kohe uue lauda ehitada ja karja suurendada. Wiisal oleks aga ainukeseks kaasawaraks Singer, seegi jalata, ja wana ema, ka poolalutu. Siis tulewad wiimaks weel kõik need küla naised ja tüdrukud, tulewad pilkamiseks isegi rikkad peretütred siia Soowerele Wiisa käest jakki, pluusi wõi alusundrukut tellima!

Tarwis oleks selle õmblejaga sõbrustamine jalamaid lõpetada!

* * *

Talw läks suurte plaanide sepitsustes ja ilusast tulewikust unistamises. Puid wedamiseks ei olnud raske saada, ja Taawet wõttiski neid kohe esimese korraga sada süldа. Siis alles hakkas ta hobusemehi kuulama ja otsima. Need olid aga kõik siia-sinna palgatud, ehk nad olid ise wedu wõtnud. Pealegi olid nad kallid. Taawet wiis ise kahe hobusega mõned süllad linna, tüdines selleşt, tee läks umbeks, tuiskas ja sadas... Lõpuks oli ta õnnelik kui ülejäänud wedamatа osa kellegile teisele sai kaubelda, ise wahepealt wäikeşt kahju kannatades.

Mari ja ema tõstsid kohe kisa kui Taawet neile puhasttõugu lehma ostmiseşt kõneles. Niisuguse suursugu looma jaoks ei kõlbada see lautega harilik toit! Ja kes hakkab niisuguse loomaga jandama, teda puhastama, teisteşt lahus söötma ja jootma! Kas Taawet ise wõi?! Siis peab ta küll oma lauluproowid ja kommejanditegemised lõpetama!

See kohutas Taaweti, nii et ta mõisas lehma küll waatamas käis, aga esialgul osta ei julgenud, seda enam, et hind üllatawalt kõrge oli.

Sugumära ostmise lükkas ta ka edasi. Selle eest tõi ta linnaşt kewadepoolt talwe paar atra ja äkkeid, ühe uutmoodi külwi- ja ühe niidumasina. Nende alla pani ta oma raha kõik kinni, aga lootis, et naabridki neid riistu tema käeşt laenama hakkawad.

Perepalkamine läks tal kergesti: Peeter pakkus end tagasi, lubas endise palgaga leppida ja ettewõetud palga ilusti tasa teenida. Taawet

pidas teda laisaks ja joomariks, oleks tema asemele hea meelega teise wõtnud, aga kui Peeter teda ainukeseks haritud peremeheks kihelkonnas nimetas, kelle juures teenida kõlbab, pistis Taawet talle kümme rubla käsiraha pihku. Ka Roosi wõttis ta tagasi, karjatüdruku leidis ta oma näiteseltskonnast.

Korraga enne jüripäewa palkas Taawet weel teise sulase, kaswu pooleşt põnnis, aga kerge ja kõbeda Antsu, kes meistrimehena, imearstina, lugejana ja tuhatkunstnikuna ümbruses tuttaw oli. Ka tema kuulus Taaweti näiteseltskonda, mängis seal suure eduga rätsepa osasid, tegi isegi luuletusi ja luges neid naerulagina saatel piduõhtutel ette.

Ühel niisugusel õhtul oligi ta näitelawa taga õllelauas istudes Taawetile selgeks suutnud teha, et tema Soowerel hädapärast tarwilik on, et ainult tema abil niisugune haritud peremees kui Taawet, oma koha kõrgele järjele suudab tõsta.

Ema ja Mari tõstsid kahe sulase wõtmise päraşt hirmsat kisa ja kaebtuşt. Nüüd süüa teenijad Soowere koha paljaks! Oma inimesed rühmata ööd ja päewad ega saada palgakopikat, wõõrad aga laiskleda ja wõtta kalliş palka. Ja weel missugused sulased! Peeter wedada jalgu järele ja keerata ainult plotskit, Ants olla hea hampelmann aga mitte põllutöötegija! Ja töödki ei olla Soowerel nii paljude inimeste jaoks!

Taawet tahtis näidata, et tööd ülearu on, ühtlasi tahtis ta oma suurte kawatsuste teostamise algusega kõiki üllatada.

Kohe jüripäewa järele hakkas ta Antsuga toa otsas kingul süllapuu, nööri ja kupitsate abil mõõtmisi ja märkimisi.

Taoti waije maasse, wahiti ja sihiti, kaewati auke, mõõdeti, looditi; raiuti puid maha, mis ees, ja kaewati mõned põõsad wälja.

Kui Mari ühel keskhommikul mehi sööma läks kutsuma, nägi ta kingul sügawat äkiliste serwadega kraawi, kust liiw ja paekiwid wälja lendasid.

„Uwwe äärbani undament," kuulutas Ants pidulikult.

„Wõi nii!" wenitas Mari pilkawalt. „Mina arwasin, et Soowere koha aud!"

„Kui tahate, ka aud!" hüüdis Ants. „Siia undamendi põhja matame wana Soowere, et uus uhkesti ja toredasti wõiks tõusta!"

Uue elumaja wundamendi kraaw kaewati kewadiste põllutööde wahel walmis ja täideti osalt suurte kiwidega. See pidi müüri alus olema.

Selle järele hakkas Ants õunaaeda planeerima. Aed pidi uue elumaja lõunast, läänest ja põhjast ümbritsema. Siin pidid kõik haruldasemate õunapuude sordid esinema, puuduma pidid ainult harilikud, mis naabritel igal' olemas. Elumaja lõunapoolsel küljel pidid isegi wiinamarjad kaswama.

Ants tegi paberil aia plaani walmis. Iga õunapuu kohal oli rist, iga kirsipuu kohal punkt, iga marjapõõsa kohal sõõrike, maasikate peenrad joontega märgitud. Taawet ei warjanud

seda plaani ei ema, Mari ega wõõraste eest. Terwe wald wõis seda aeda juba nüüd imetleda, enne kui seal weel ühtki õunapuud wõi sõstrapõõsast oli. Las näewad seda waimus ja imetlewad!

Uue elumaja saali akende alla pidid lillepeenrad ja sõõrikud tulema. Oo, see pidi alles wõõraid üllatama! Lilled kõigis wikerkaare wärwes pidid seal kaswama ja õitsema.

Ants joonistas wärwipliiatsitega lilleaia suurele paberilehele, näitas seda igale ja imestas, et Mari ja ema sellest rõõmu ei tunnud.

Taawet ei suutnud end pidada, ta pistis need plaanid ühel õhtul tasku ja wiis Kolliotsa sauna Wiisale näha.

Wiisa naeris nende üle pisarateni, naeris kui hea ema lapse kena koerustüki üle. Naeris nii, et Taawet pahaseks sai. Ilmas naeretawat iga uue asja üle, ütles ta.

„Kui need plaanid kord teostatud, olen esimene, kes andeks palub," ütles Wiisa.

„Tähendab, sa ei usu, et nad teostatud saawad?" küsis Taawet wäga puudutatult.

„Aga see on sulle ükskõik, usun ma wõi ei!"

Taawet katsus wäikeses saunakambris edasi-tagasi kõndida, Wiisa hakkas Singeriga wuristama.

See inimene ei ole minu suurte plaanide jaoks weel kaswanud! ütles Taawet enesele koduteel. See ütelus oli kusagilt raamatust pärit, ja Taawet leidis ta täna iseäranis paraja olewat. Küllalt sellest! Ta on tükk teed

oma elus selle tõmmu plikaga ühes käinud, mälestab teda alati ilusti. Aga nüüd awanewad talle uued, awaramad wäljawaated, nüüd on aeg uusi inimesi otsida, kes tema nõuete kõrgusel suudawad seista.

Nii kõneles ta enesele ja oli uhke, et ajalehtist ja raamatuist niisugused ilusad sõnad talle meele jäänud. Ta wõiks wist wäga hästi mõnel koosolekul suurema poliitilise kõnega esineda — aja uutest nõuetest.

Ants hakkas püstaedagi tulewase õunaaia ümber tegema. Kui aga Mari ja ema esimesi kollakaswalgeid waie ja poste nägid, tõstsid nad niisugust kära, et Taawet kahtlema lõi ja Antsule muud tööd otsis.

Ants leidis seda isegi, tuli ainult walwata, et ta midagi wäga hullu jälle peale ei alga.

Ta tegi warsti paar mesipuud ja soetas ühele peregi sisse. Siis tuli ta mõne minorkakanaga ja seletas wäga tõsiselt, kui palju need warsti tulu wõiwad tuua kui neid järjest aududa lasta. Kanakuurigi tegi ta warsti walmis.

Taawet käis sageli jahil. See oli talle ammu ettekäändeks, et kodust eemale pääseda ja poolte päewade kaupa ümberkaudu sois ja metsades unistades hulkuda. Wäga harwa laskis ta mõne paugu, weel harwemini tõi ta mõne pardi wõi tedre koju.

Ühel pühapäewa õhtupoolel tuli Ants punakas-pruuni pikakarwaga jahikoera seltsis koju. Ta wiis selle tahakambri, näitas Taa-

wetile, pani ukse wahelt kinni, sosistas kaua ja pealekäiwalt. Siis luges Taawet talle kümnerublaseid paberid peo peale ja Eero wiidi aidatrepile keti otsa.

Paar nädalat söötis Taawet teda ise, silitas, meelitas, ajas temaga pikemalt juttu, peaasjalikult jahist.

Siis, ühel pühapäewa hommikul wara mindi üheskoos metsa. Nad läksid toa tagant rada mööda kaasikusse ega tunnud kumbki jalgu maha puutuwat. Eero jookšis ees, nina maas, pööras wahel tagasi peremehe juure, lükkas pealaega wastu kätt, nuutsus poolsalaja rõõmu pärast ja ruttas jälle edasi, sabaga nobedasti liputades ja õhku nuusutades.

Antsu jutt oli õige: see on alles jaht! Koeraga seltsis, niisuguse targa koeraga, niisuguse mõistliku loomaga, kes pealegi peremehe wastu sõbralikum kui ükski inimene!

Nüüd ei tarwitsegi tal lindude pärast alatasa walwel olla, küll Eero talle ütleb kui paras aeg püssi palge panna.

Aga seep see asi oli, et Eero öelda ei saanud ega wõinud, kui lind lähedal. Ta jäi waikselt seisma ja waatas paluwalt peremehe poole, et see enam huupi edasi ei tormaks. Aga peremees oli unistusse wajunud ja astus Eerost mööda, lind kargas lendu ja oli juba kaugel puielatwade taga, kui Taawet püssi hakkas wõtma.

Eero jookšis meeleheitlikult linnule järele, hüples kui tahaks lendu tõusta ja pööris wii-

maks kiunudes ja rusutud meeleolul peremehe juure tagasi, talle kibedaid etteheiteid tehes. See töötas end parandada, aga warsti kordus samane lugu.

Ühtupoole pööras'id jahilised koju, mõlemad rõhutud meeleolus.

„Koeraga piab õppima jahti pidama!" trööstis Ants. „Oot, ma tian, mis sul tarwis tiha, et sust esimese numbri kütt saas!"

Ta juhatas Taawetile linnas oma tuttawaid, kes pühapäiwiti maal jahil käia. Kutsugu ta need kord siia, siis ta saab näha, mis koeraga küttimine tähendab! Siis saab ka kord tõsist jahirõõmu maitsta!

Ühel suwisel pühapäewa hommikul olidki kolm linnasakса Soowerel. Roheliseд sulega kübarad peas, suured nahkseд kotid küljel, läikiwate raudadega tagantlaetawad püssid rihmaga seljas.

Need ei olnud unistajad ja nende käest ei pääsenud linnud eluga. Iga panguga wõtsid nad midagi maha, ja Eero oli rõõmu ning erewuse pärast hulluks minemas.

Lõunaks tulid nad Soowerele, sõid Taaweti laualt igaüks mitme eest, jõid kaasawõetud pudelitest, panid Taaweti ja Antsu pool-purju, jätsid saagi tallu ja läksid siis uuesti metsa. Ühtuni kuuldus pauke, ja päikeseweerul tulid nad niisuguste noosidega Soowerele, et Taawetil wesi silma kippus. Tema kotis oli üksainus part, mille peale ka tema oli laskнud, aga teine wist trehwanud. Nad olid

siiski suuremeelsed ja jätsid oma saagist Taawetile weel paar lindu. Selle eest pidi aga Ants nad Taaweti hobusega linna sõidutama, muidugi siis, kui nad kõhud jälle korralikult täis söönud.

Nad olid Taaweti wastuwõtmisega ja jahisaagiga üpris wäga rahul ja lubasid lähemal ajal jälle tulla.

Ema ja Mari õnnistasid Taawetit seekord hullemini kui kunagi enne. Nad sõimasid neid linna untsantsakaid, kiruſid Antsu ja ähwardasid Eerot maha lüüa.

Taawetil oli õige wähe wastu öelda.

Uutmoodi adrad ja äkked ei olnud kõigiti Soowere põldude kohased, Peeter kirus ja wandus neid, Taawet pidi ise nendega wäljal käima, et neid koguni kõlbmataks ei peetaks. Külwimasina rikkus Peeter esimesel päewal ära. Ants kui meistrimees hakkas seda ise parandama, tunnistas aga warsti isegi, et see tal koduste tööriistadega üle jõu käib. Masin wiidi sepale, sinna jäi ta paariks nädalaks — sepal ei olnud aega. Wiimaks seletas sepp, et tema niisugust masinat parandada ei saa. Taawet tõi masina koju, asetas kuuri, katsus teiste asjade alla matta ja unustas.

Asi näis Taawetile wiimaks selge olewat: need jõukad ja rikkad, raskepärased ja wanameelsed peremehed ei pea temast lugu, et ta muusika, laulu ja mänguga jandab, juturaa-

matuid ja ajalehti loeb. Kui ta aga äkki neile teiseſt kohaſt kallale tungib, neid kõige õrnemaſt kohaſt puudutab, kas nad ſiis weel üksköikſeks jääwad ja tema üle aina naeratawad? Kui ta korraga nende rahakoti huwiſid puudutab, neile lõbu aſemel puhaſt kaſu tõotab? Siſu Olli on ikka weel neiu, Nuudli rentniku pojaſt ei näi tõſiſt wõtjat ſaawat, kes teab, kui lugupidamiſt peremeeste ees tõsta...

Ta uuris asja ajalehtiſt, muretſes põhikirju ja kirjutas ſiis kahekümnele arukamale ja jõukamale peremehele kutſed: ſel ja ſel päewal koolimaja juure tulla ühiſpiimatalituſe aſutamiſe asjas nõupidamiſele. Palus teiſigi kaaſa wõtta.

Oo, need kakskümmend tulewad kokku, kiidawad algatuſe heaks ja on nõus põhikirja kinnituſele ſaatma. Nad kannawad asja üle kihelkonna laiali, ja ſelleſt algab alles Taaweti tõſine kuulſus. Seni on teda ikka tuuletallajaks peetud. Nüüd alles ſaawad nad näha, et ta neid ka majanduslikis asjus juhtida wõib.

Miks ta neid kirjalikult kutſus, miks mitte ſuuſõnal? Kas ei oleks ta ſuuſõnaliſel kutſel kohe teada ſaanud, mis peremehed ſelleſt arwawad? Eks oleks ta ſelle juures asja kohe lähemalt tutwuſtada wõinud? Kas kartis ta kohe eitawat wastuſt ſaada ega julgenud ſellepäraſt asjaſt ſuuſõnal kõnelema hakatagi? Kui nad aga nüüd tulemata jääwad ja ſellega eitawa wastuſe annawad, ſiis wähemalt ei näe keegi tema häbi? Nii küſitelles ta eneſelt ja ootas erewuſes tähtiſt päewa.

Kui see kätte jõudis, läks ta meelega hiljem koolimaja juure. Laſ' nad ootawad. ega's temaſuguſel aega ole teiſi oodata.

Ta arwas, et koolimaja trepil juba hulk mehi teda ootab. Et aga trepil neid näha ei ole, ſiis on nad wiſt ſees.

Aga koolituba oli tühi — ei olnud ühtki peremeeſt tulnud.

Ta ootas wähe ja kadus ſiis nagu eneſegi eeſt kõrwale pugeda tahtes. Teel tuli talle ometi üks neiſt kutſutud peremeeſteſt wastu. Taawet hakkas wabandama: kedagi ei olla weel ſinna tulnud, ei olla aega oodata...

Peremees aga naeratas ja ütles, et temagi ſinna pole minna mõelnud, waid kuhugile teiſale, koolimajaſt mööda. Ta arwas, et asjaſt oleks pidanud enne ſuuſõnal mõnede tähtſamate peremeestega aru pidama, mitte kohe kirjaliste kutſetega algama...

Diſule kutſuti teda ſel ſuwel kord külla, nimelt peremehe-perenaiſe hõbepulma päewaks.

Taawet kaalus kaua, kas minna jala wõi hobuſega. Läbi ſoo, talweteed, jala oli kõigeſt wersta kolm, hobuſega maanteed kaudu wersta kahekſa. Et teiſed peremehed hobuſega Diſule ſõidawad, oli kindel. Aga neil on ka kõigil toredad wedruwankrid. Temal aga mingi wanamoeline wedrudeta ſõiduwanker, ja Mari tahaks ſiis wägiſe kaaſa ſõita; ta peab ennaſt Soowere perenaiſeks, ja tedagi on Diſu omad

kutsunud. Jala ei oleks aga peremehel seisukohane külla minna. Nii käiwad karjased ja teenijad kirikus ja pidudel — wõtawad saapad jalast, lähewad läbi soo ja panewad wälja all jalad jälle kinni. Korraga wõib Oisu Olli temalt küsida:

„Oo, Soowere Taawet, tere, kudas te tulite, omal jalal wõi hobusega? Jala?... Läbi soo?... Waenekene, wajute wiimaks weel rappa ja uputе ära!..."

Ta läks siiski jala, häbenedes oma wanamoelise wankriga päisepäewal läikiwate nelja- ja kahewedruga wankrite sekka sattuda.

Ehk ei pane keegi tähelegi, kui ta õue aia tagant teele ilmub ja wärawast sisse hiilib?! Nii see õnnestaski. Ta oli kutsutud kell kaks päewal, aga arwas kell neli paraja aja päralejõudmiseks olewat. Eks alganud kõik küla pidud mitu tundi kuulutatud ajast hiljemini. Wiiwitas weel soost läbi jõudes ja wälja weeres jalgu kinni pannes. Istus rohumättal ja unistas päikesepaistel Ollist.

See kära seal ei ole talle sugugi armas. Kui kena oleks siin istuda, Olliga ilmaasjust kõneleda ja ilma kurjuse üle kurta. Aga Olli ei ole Wiisa seal üksikus Kolliotsa saunas oma Singeri masinaga. Olli armastab seltskonda, tantsu, pillerkaari ja pidutralli...

Ta tõusis ohates üles ja läks mööda peenart mäele.

Õu oli hobuseid ja wedruwankrid ümberringi täis. Ei ühtki inimest peale wana

lombaka sulase, kes ühe wankri najal seistes wahti pidas. Ühes käes oli tal tükk leiba, teises käes raswast tilkuw lihakamakas. Ta hammustas järgimööda mõlemaid ja küsis siis Taawetilt, miks see nii hilja tuleb, teised olla kõik juba lauas.

Taawet ruttas sisse ja põrkas esimeses toas jooksjate teenijatega kokku. Teda ei olnud aega kellelgi tähelegi panna, wõi pidasid nad teda tema argliku käigu pärast kontwööraks.

Wiimaks tundis teda üks tüdruk, palus istuda ja oodata seni kui ruumi leidub; poole tunni eest alganud lõuna, laud olla külakisi täis kui kiilutud.

Paar Taawetile tundmatut kehwemas riides wanemat meest istusid weel esimeses toas, ka nähtawasti korda oodates.

Tagatoas olid pidulised hoos. Lahtisest uksest kostis naer, kära, elada-laskmised ja wahel sekka katsuti juba lauldagi. Jutustati lugusid ümbruse narrikestest, waesematest, teenijatest ja lastega tüdrukuist, hoobeldi, räusati ja lõõbiti.

Taawet otsis kära seast Olli häält. Paaril korral oli tema heledat naeru ja mõnda sõnagi kuulda. Siis kadus see häälte möllus. Küll aga kuuldus korraga kõne Olli terwiseks ja selles tähendati ka Olli kõrwal istujat „noormeest, sirget ja tugewat kui kuuske", awaldati lootust, et need kaks inimest warsti põhjust annawad uueks suuremaks piduks...

Taawet pühkis higi otsa eest, tahtis üles karata ja minna. Aga hulk aega oli ta siin juba istunud, oli mõni hiljaksjäänud tuttawgi juure tulnud, kuis ja nüüd weel põgened!

Mai, Oisu wanem tütar, oli esimene, kes pidulaualt wälja tuli. Ta oli wäga heas pidutujus ja oleks Taawetile peaaegu kaela langenud. Ta pakkus oma platsi lauas „kallile wõõrale", aga Taawet lükkas selle tagasi.

„Weel natukene oodata, siis läheb uus laudkond", ütles Mai, „ja teie wiite minu lauda, eks ole?"

„Aga teie olete juba söönud?"

„Teie kõrwal wõis's weel mitu kõhutäit süia!" hüüdis Mai ja waatas talle õnnelikult otsa.

Taawet ohkas ja jäi istuma.

Weel mõned eladalaskmised, mõned isamaalaulud, ja täissöönud ning pooljoobnud pidulised walgusid kambas, paariwiisi ja üksikult tagatoast wälja. Keegi noor peremees hüüdis: „Ennäe, Soowere Taawet! Elagu Soowere Taawet!"

Karjuti kaasa.

„Miks ta nii ildast jäänud?"

„No tal need näetemängu proomid!"

„Ja nüüd weel sii ühispiimatalitus."

„Elagu ühispiimalahutus!" hüüdis keegi peremeestest ja lähenes Taawetile. „No kas paneme siinsamas paegas ühispiimalahutamise wärgi käima wõi! Ma olen kohe walmis alla kir-

4a
TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU
Humanitaar-raamatukogu

jutama!—" Mees tuikus jalul. „Eh, wõtku pagan, kanged wiinad on sel Oisu wanal! Sa Taawet ei ole wist weel tilkagi saanud? Selle sul on niisugune Kristuse nägu pias!"

Ja laaberdades läks peremees wälja, künnused ja teenijad karjasteni koguti.

Weel mitmed näägutasid Taawetit, enne kui Mai ta ise lauda saatis, kuhu külaliste jäänused ja teenijad karjasteni koguti.

Taawet oli nende hulgas ainuke kabedam ja sõi wiisakalt. Teised, üksüheşt paar istet eemal, laskşid rinnuli oma taldrikule, rüüpasid kõwasti wõi matsutasid kuuldawalt suud, katsusid esite kahwlit ja nuga tarwitada, aga panid need warsti kõrwale, et rutemini ja suurema eduga töötada. Keegi ei kõnelenud ega waadanud kõrwale.

Mai tõi wiina ja istus Taaweti kõrwale, lõi temaga kokku ja ergutas teisigi klaasi tõstmisele. Siis hakkas ta poolsosinal rääkima, nurises Taaweti hiljaksjäämise pärast ja langes külaliste kallale, neid ükşikult ja perekonna kaupa hirwitades. Ta litsus külje Taaweti oma wastu, pale palge lähedale ja naeratas lubawalt.

Taawet heitles wägewa lihatükiga, mis Mai talle ette änganud, wiskas wahete-wahel wiina, katsus selle juures Maiele naeratadagi, Aga süda läikis, naeratus muutus lõustiks ja midagi ei läinud enam kurgust alla.

Wäljas huigati, hirnuti ja hakati wiimaks haledalt kõõrutama:

„Mina kurblik neiu
Seisan teie ees,
Sest et minu peiu
Maha jätnud mind."

Taawet pidi aga jööma; Mai laskis köögist õlut ja uusi toite tuua ning pikkamisi hakkasid teistegi laualiste keelepaelad argnema. Nende esimene nälg oli mööda, nad pühkisid ja lakkusid sõrmi ja nägu raswast, söandasid üksteisele jälle otsa waadata ja klaasegi kokku lüüa.

Keegi pani Taawetile ette kõnet pidada ja Mai haaras sellest kinni: tingimata peab Taawet kõnelema! Kui esimeses laudkonnas niipalju kõnesid peeti, miks siis mitte ka teises!

Taawet suutis siiski wastu panna, aga selle eest tõusis küla rätsepalik laulik püsti ja pidas tema auks kõne, tuletas tema suuri teeneid näitelawal meele, kuis ta ise ühtewiisi hästi tola-osasid ja käredaid osasid mängida ja osawalt taktikeppi keerutada.

Eestoas kaaberdasid parajasti mõned noored mehed. Kui nad kõneleja „elagu"-hüüet kuulsid, kargasid nad künniksele ja karjusid ka „elagu!" Nähes, et see Taaweti kohta käis, haarasid nad tema kõige tooliga ja tõstsid üles. Siis hüüdis keegi: „Elagu Soowere Taawet ja Oisu Mai!" ja kõik laualised, isegi karjased, karjusid seda kaasa.

Lauast minnes oli Taawetil otsus kindel: ta läheb siit wõimalikult pea, läheb kohe, aga

enne tahab ta Olliga kõneleda. Mis, seda ta weel ei tea, aga julgelt ja otsustawalt, nii et see inimene teab, kui ta ka Nuudli rentniku pojale läheb, keda ta on maha jätnud ja ära põlanud!

Õues oli trall täielikult lahti, tants murul harmooniku saatel waheldus ringmänguga; hirnuti, huigati, trambiti, jorutati ja lällutati.

Wanemad mehed tõmbusid õunaaeda, seisid rühmades aia najal ja westsid; lehtmajas löödi mürtsudes kaarta. Eemal kõnniteedel, pööskaste taga kõndisid mõned paarid.

Taawet ei leidnud kusagil õiget paika. Katsus korra ringmängus Olli lähedale pääseda, aga teised olid temast julmimad ja tõrjusid ta kõrwale. Katsus end peremeeste rühmadesse nihutada, aga igal rühmal oli tõsine jutt kui raske kiwi weerema pandud ja käed kõigil kindlasti küljes, iga juuretulija oli ülearune ega pääsenud osa wõtma. Ta hulkus püsimata kui hambawalutaja üheşt kohast teise ja tundis, et ta siin täiesti ülearune on. Neil teistel ei ole teda waja, ja temalgi oleks ainult Olliga waja kõnelda.

Teelauda pääsis Taawet esimeste hulgas — mõned külalisteşt olid juba läinud — aga jälle Maie kõrwale, kannatas palju nöökamisi ja otsis abitult terawaid wastusi.

Wälja minnes tabas ta Olli, palus luba wäheks kõndimiseks ja küsis muretat nägu moodustades:

„Kuidas on teil meeleolu!“

„Kõege suurepärasem.“

„Hm... Kas teie ei tunne kõege selle rõõmu taga wäikest tühjuse tunnet?“

„Oh ei, kõegewähematki... Mis teil siin siis puudub?...

„Ei midagi... Aga... Ma soowissin teiega rääkida, neiu Olli.“

„Rääkida?.. Aga teie räägite jo?“ Olli ümarik nägu wenis pikerikuks.

„Ma tahassin teiega tõsiselt rääkida.“

Olli waatas juhmilt tema otsa ja puhkes siis naerma, laskis naerdes kummargile ja pistis käed põlwede wahele, naeris kaua, otse wingerdades.

„Teie olete wäga naljakas,“ ütles ta wiimaks. „Teie olete kolenaljakas! Misukese näoga te seda ütelda mõistate! Teie olete tõesti ia näitleja!“

Taaweti nägu jäi tõsiseks.

„Neiu Olli, ma soowisin teiega tõsiselt rääkida.“

Olli puhkes uuesti naerma, aga seekord oli hoog lühem.

„Päälegi puutub asi teisse, kogu teie elusse,“ lisas Taawet juure.

„Ma tunnen otse hirmu teie tõsiduse ees,“ naljatas Olli.

Taawet läks sellestki naljast mööda.

„Tahtsin teele midagi järelmõtlemiseks öelda. Mõelge seda põhjalikult. Ootan wastust kas wõi mõni aasta, ja see wastus wõib olla niisugune wõi teistsugune...“

„Waadake kui ſuuremeelne ja ia teie olete!..“

Taawet läks ſelleſtki mööda.

„Teie kawatſeda kellelegi mehele minna.“

„Tahate öelda: kiigi kawatſeb mind wõtta? Sii ei ole aga juſt õige.“

„Sii ei ole õige?“ küſis Taawet ſalarõõmuga.

„Mind kawatſewad, nagu ma kindlasti tean, mitmed naiſeſt wõtta, mitte üks kiigi.“

Taawet wahtis talle pahaſelt otſa.

„Ja nähtawasti ka teie? Eks ole?“ küſis Olli, wallatult naerdes.

Taawet lõi ſilmad maha.

„Niid ſoowiwad ehk ainult teie waranduſt ja rikkuſt. Nad ei mõtle tõſiſelt, et teid õnnelikuſt teha.“

„Teie räägite juſt nagu kõik niid teiſed. Aga ekſite! Nad kõik armaſtawad mind.“

„Kuſt teie ſeda tiate?“

„Muidu koſisſid nad minu wanema õe, kis niiſamapallu kaaſawara ſaab.“

Taawet ei mõiſtnud midagi öelda.

Ollit hõigati toa juureſt.

„Teie ei anna ſiis mingiſugu lootuſt?“

„Minu wõi minu õe waranduſe pääle?“ ſalwas neiu ja waatas kärſitult Taaweti otſa.

See lõi lootuſetalt käega.

Olli jookſis toa poole.

Taawet puges tähelpanematalt õueſt wälja ja hiilis põllupeenart mööda alla.

Madala soo kohal hõljus udupilw. Seljatagant kostis ringmängu wiis:

„Lossiaken oli lahti
Armukene laulis sääl..."

Taawet istus umbjärwe ääres künkal, selg männa tüwe najale nõjatatud, silmad poolkinni, ja kuulas unistades kõrkjate tasast kahisemist. Ta oli Peetri enesega kaasa kutsunud järwe ääre ilutsema.

Peeter lamas rohu peal, lõug käele toetatud, silmad lõunase päikese eest õlekübaraga warjatud, ja luges ajaleheſt juttu.

Oli waikne pühapäewane meeleolu, päike walge kui sulast metallist kuul keskõunas, siniſes taewas mõned siidiſed pilweloorid. Sinakaswalgel järwe klaasisel pinnal mängisid laineke-ſed läikiwate kaladena, peeglisarnaste kallaste ääreſt ulatasid sirged tumedad kuused ja haljad lehtpuud latwadega järwe põhja.

Peeter pööras krabinal lehte ja ütles oma harilikul heasüdamlik-asjalikul toonil:

„Sii jutt ei ole nii ilus kui endine. Ennema olid mõned wäga ilusad jutud leheſ."

Taaweti silmad lõid elawaks, ta wahtis kuhugile kaugele ja häälel oli kirikukella kõla, mida tuul ühetooniſelt ja kurwalt tasa kumiſema paneb:

„Oh, mõned jutud on ilusad!.. Sa loed neid ja unetad kõik sii maa pääl... Aga laulud on weel ilusamad... Niid panewad su nagu

helisema ja tõstawad su üles ... Kümned kõrrad wõid neid lugeda, nii et pähe jääwad ... Ja siis teene kõrd tuleb sii sulle isiendast meele, loed teda jälle endale piast ette..."

Peeter oli lehe kõrwale pannud, punaste kaantega maispaberi raamatukese ja puust tubakatoosi taskust wõtnud ning käänas näppude wahel paberossi.

„Näitusest ‚Kalewipojast' sii koht," jätkas Taawet:

„Laine weereb laine jälgil,
Wete woode weeretusel
Kiigel kalda kalju wastu,
Lõhkeb wahtus wastu kallast.
Meie elu lainekesed
Weerekawad õhtu wilul
Kõikudelles kalmukünka
Mättamuru waiba alla;
Täheſilmad waatwad taewast,
Kuu waatab kõrgeelta,
Päike paistab rõõmupalgel
Lahkujaida, magajaida."

Peeter puhus suitsu ega lausunud sõnagi.

Pilliroog kahises tasakesti.

Taawet rääkis edasi:

„Kui nõnna waguſi istud ja kuulama jääd... kui metsas kõik wagane on, ladwad kohisewad tasakesti ja pilliroog kõhiseb... Siis nagu hakkas kiigi jutustama... Üks salahääl wõi missi on... sii on änam laalu moodi ja nagu taktis... Ma kuulasin ükskõrd jälle seda

salajat äält ja katsusin üles kirjutada... Ma loen sulle ette kui tahad... Mul ei tule niid sõnad aga sugugi nõnna ilusti kui päris laulikutel."

Taawet wõttis põuetaskust katkenud wahariidest kaantega raamatukese ja hakkas sealt lugema, laulwa ühetoonilise häälega, sõnu rütmiliselt rõhutada katsudes:

„Nii läheb mu elu...

Sääl kõrgel wõlwil üks walge pilweke ujumas on. Ta tõusis säält sinawa metsa tagast ja kadunud teisele serwale warsti ta on.

Las' minna ja kaduda, päikest ta näinud ja rohelist metsa, jõgesid, merd... Las' minna ja kaduda, päikest ta näinud, las' tulla sis üü, sest lõpnud on pääw ja lõpnud on tüü..."

„Siin piass wist olema, „elu tüü," parandas Taawet tasakesti ja jätkas siis lugemist.

„Nii läheb mu elu... Kis nägi mu tõusu; kuid mõni wast märkab mind rändamas ilmas, kui õhukest pilwekest taewasel teel ja saadab mul kadudes terwisid järel ja pisara walab kui lahkunud olen...

Nii läheb mu elu... Ma nägin ka päikest ja rohelist metsa, ning aasa ja lilleside, sinawat järwe... Ma nägin ka neiude silmis üht pilku, mis põletas aawa mu rinnasse... Nüüd warsti ma läen, jää terwest, jää terwest, mu neiu, mu päike; mu mets, minu aasad ja õitsewad lillid..."

Taaweti kahwatud paled olid õõguma löönud ja kohmetult, silmi üles tõstmata peitis ta raamatu tasku.

Peeter wahtis kõrwale, heasüdamlik naeratus näol ja puhus suitsu. Siis waatas ta kella ja kohmis end istukile.

„Tarwis õege külasse minna neid walgeid tuwikesi waatama, mis kahes parwes lendawad."

„Mis niid on?" küsis Taawet. Aga Peeter ei wastanud waid hakkas minnes taſakeſi laulma:

„Ma nägin unes walgeid tuwiſid,
Mis kahes parwes lendaſid."

Kui Taawet ühel pühapäewal kiriku-õues parajasti argſelt ümber waatas, et Wiiſaga üheskoos kojupoole minna, ſeiſis ta ees korraga Pärtli Oti uhke ja wananew tütar Klaara.

„Kolliotſa ſauna Wiiſa läks juba minema. Olen täna ka jala. Kas lähme ühes wõi?" ütles ta Taawetile.

Ta rääkis julgesti, natuke pilkaw toon hääles, ja Taawet oli tema ees kui koolipoiſs, arg, kohmetu ja ſõnatu. Sellel ilusal, aga wananewal tüdrukul oli meelewald tema üle.

„Ma lähen iameelega... teiega ühes," ſai wiimaks Taawet öelda ja punastas oma ſõnade pärast.

Siis läkſid nad kõrwu, Klaara uhke ja julge kui käskijanna ja Taawet tema kõrwal abitu ja heitunu.

Möödaſõitjad teretaſid neid tähelpaneliku wiiſakuſega.

Oli kuum suine päew, tee tolmas, päike kõrwetas roheliſi põlduſid, mis nurgeliste palangutena tee ääres kuni alla ſooni laotuſid.

„Koledad ilmad," ütles Klaara.

„Jah... aga õhtad on iluſad", arwas Taawet ja ſai iſegi aru, et ta rumaluſt oli öelnud.

„Soo, wõi õhtad on iluſad! Mis neiſt kaſu! Nooja, laulmiſeſt on nad küll iluſad!..."

Siis läkſid nad edaſi ja Taawet tundis eneſe weel haledama ja narrima olewat.

„On teil keſa juba küntud?"

Taawet tuletas meele:

„Sulane on mõni päew juba künnud..."

„Tähendab, et iſi ei tiagi?"

Siis pöörafid nad maanteelt mööda põllupeenart alla ſohu ja wõtſid wälja ääres jalad lahti.

Kaua wõitles Taawet eneſega: kas küſida ſaapaid eneſe kätte kanda wõi mitte? On, ſee wiiſakas neiu ſaapaid ja — ſukke! eneſe kätte küſida? Pika wõitluſe järele küſis ta, aga Klaara lõikas lühidalt ja kuiwalt:

„Koſt te ſeda wiiſakuſt olete õppinud?"

Nad astuſid lagedal ſoo karjamaal üheltpaljaksnäritud mättalt teiſele, waikides, iſeeneſes olles.

Klaaral näis ſee kerge olewat, aga Taawet otſis jutuainet, otſis, nii et higine oli, ei julgenud millegagi alguſt teha. Ta teadis, et põllutööſt wõi karjakaswatamiſeſt rääkima peaks, aga kartis wääratada.

Klaara algas wiimaks ise:

„Kudas teil tänawu kari on?“

Mis peab ta selle küsimise peale wastama? Peab ta ütlema mitu sarwlooma üldse on? Wõi mitu lehma lüpsmas, mitu ahtrad? Kui palju piima päewas annawad? Ta ei tea neid arwusid kindlasti. Ja kuigi ta teaks, siis kõlaks wastus nii rumalasti:

„Sarwloomi on meil tänawu ühekša, wasikaid kaks, õhwakesi kaks, lehmi wiis, üks aher; läbistikku annawad päewas nii mitu toopi piima.“

Ei, niiwiisi soldati kombel wastamine on wist rumal.

Ta ütleb wiimaks aralt:

„On ka... Läheb korda. Midagi iseäralikku ei ole.“

„Ma ei küsigi, kas midagi iseäralikku on. Wiiesaiaga wasikat teil muidugi ei ole. Ma tahtsin teada, kudas lehmade piima-anniga tänawu lugu on.“

„Sii on keskmine, wist keskmine. Mari tiib sellega rohkem tegemist.“

„Kas te's sedagi ei tia kui pallu wõid müia saate...“

„Sii on ka enam naiste oolest olnud...“

„Aga raha, mis wõi iist saadud?... Sii tuleb ometi teie kätte?“

„Jah... seda küll... enamasti.... ei mäleta kõike piast...“

„On teil üles kirjutatud?..“

Taawet tunnistas kui hooletu koolipoiss oma süü üles: ei ole üles kirjutatud, ja tundis enese selle uhke ja walju neiu laitwa pilgu läbi häwitatud olewat.

Tükk aega mindi ühelt mättalt teisele kikerdades edasi, siis küsis jälle Klaara:

„Kudas oma teenijatega ka rahul olete?"

Selle peale oli kerge wastata:

„Olen wäga rahul. Wäga kenad inimesed. Peeter joob natuke, aga muidu wäga kena inimene... Ants ei kõlba hästi põllutööle, ta nii rohkem meistrimiis, tiib üht ja teist..."

„Teil nii suured ehitused iis. Selleşt piab aga mehe moodi raha olema! Eks meilgi oless tarwis aita ehitada, aga ei ole nõnnapallu raha."

Taawet waatas uskumatalt Klaara otsa: Pärtli Otil ei ole raha?

„Ja Ants on teil änam uhkuse pärast, nii, adjudandi asemel", noomis Klaara. „Seda Peetert ja Roosit mina ka ei piass. Päewawargad on nad, muud midagi. Aga teie indate neid laaluhääle järele, Peeter lakub. Roosil on ema kolme wersta taga popsi juures... Ei ole kunagi ia teenijaid wõtta, kelle waesed wanemad ligidal... Tingimata kannawad kui kratid kõike wanematele."

Selle peale ei olnud midagi wastata.

Ja kui nad juba karjamaalt üle soo heinamaale madalate põõsaste wahele jõudnud, ütles Klaara pehmemal toonil, nõu andes nagu ema oma saamatule pojale:

„Te piaſs eneſele perenaeſe wõtma, muidu edeſi ei ſaa... Wõtke Kolliotſa ſaana Wiiſa ära. Ta on mõiſtlik ja arukas inimene."

„Mispäraſt juſt Wiiſa?"

„Noh, kui Wiiſat wäheſt piate, ſiis wõtke Diſu Mai."

Taawet otſis terawat wastuſt, ei leidnud aga ruttu. Klaara jätkas:

„Mai ſaab mõiſtliku kaaſawara, ja ſii ei ole teele ſugugi ülearune. Soowere on jo ia kuhake, aga et teda praeguſe aja nõwwete järele ſiſſe ſäädа, ſiſs tuleſs ſenna weel pallu raha ſiſſe panna..."

Siis läkſid nende teed lahku, ja Taawet pääſis kui piinapingilt. Ta ei läinud koju; heitis kaaſiku alla ſelili, wahtis taewa poole ja tundis eſimeſt korda ſelgesti, et niiſuguſel inimeſel ilmas elada ei maksa, kes küſimiſſe peale wastata ei mõiſta: kudas tänawu kari ka on? kes ei tea kui kaugel tema keſa künd on ja kellele neiu juhatuſt ja nõu kohapidamiſes wõib anda...

Eks olnud ſee tema, Soowere Taawet, kes talupidamiſega terwele wallale eeskuju mõtles anda ja kõigile juhatada, miſſuguſt karjatõugu muretſeda, kudas piimaproduktiſid kõige kaſulikumalt turule ſaata, miſſuguſt ſõnnikut tarwitada ja nõnda edaſi.

Ja nüüd julgeb talle üks neiu emalikult nõu anda:

Wõtke perenaine, muidu kohapidamiſega edaſi ei ſaa...

Makſab minuſuguſel inimeſel ilmas elada? Saab niiſugune inimene üldſe ilmas elada?

Weel ſamal õhtul kaebas ta Wiiſale ſireli-pööſa all istudes kõik ära ja küſis ſiis:

„Makſab minuſuguſel inimeſel üldſe ilmas elada?“

Wiiſa mõtles natuke mahalöödud ſilmil ja ütles ſiis heaſüdamlikult naeratades:

„Makſab... Muidugi makſab... Kui aga ſaab nii ära elada..“

Ja Taawet läks weel raskema ſüdamega koju kui tulnud, mõtet närides ja mõttel kui kurjal koeral närida olles:

„Kui aga ſaab nii ära elada...“

Wiiſa ei tahtnud ometi mulle halba öelda: aga nähtawasti kahtleb temagi; kas nõnda ſaab ära elada?

Taawet kõndis kui kurwas unenäos koju poole.

Ta ei näinud koidu tõusmiſt ega kuulnud rukkiräägu häält.

Weel mõni pidu, mida Taawet ſuure hoolega ette walmistas — ja ſuwi oli mööda.

Need pidud läkſid tal kõik enamasti ühtewiiſi. Ta ootas, et teda, laulukoori wõi näitemängu juhina tähele pandaks ja hinnataks, ta lootis koori kurbade lauludega Siſu Olli kõrki ja kalki ſüdant pehmendada, ootis, et ta waheajal piduplatſil tema juure astub, tugewasti kätt pigistab ja kogu õhtu temaga ſeltſis kõnnib.

Aga pidu lõpul ükſi koju minnes leidis ta iſegi, et ſee lootus rumalateſt kõige narrim oli... Oiſu Olli ei näinud teda meelegi tulewat. Ta tantſis Nuudli rentniku pojaga ja kümne teiſega, kõigile ülemeeliku naeratuſega otſa waadates ja wiſt nendegi õhkamiſte peale pilkawaid terawuſi öeldes. Kogu õhtu kõndis Taawet kurwalt rõõmſate piduliſte hulgas, ootes, ikka weel ootes, ja läks wiimaks ükſi ja mahajäetult minema.

Endiſt wiiſi käis ta Kolliotſa ſauna Wiiſa pool ſüdant kergitamas, mis Oiſu Olli päraſt haige.

Tuli ſügis pikkade õhtute ja öödega, tööd põllul ſaid korda, kuigi Peeter laiſkles, Ants raskemaiſt töiſt kõrwale hoidis ja kodus midagi nokitſes.

Taawet rehkendas ſisſetulekuid, rehkendas neid pääſt ja paberil, aga teenijate palkadeſt jäi wähe järele ja kuſagilt ei mõiſtnud ta ſummaſid elumaja ehitamiſeks wälja mõelda.

Sügaw wundament oli aga walmis ja ootas; ümberkaudu teadis igaüks, et tulewal kewadel Soowere toreda elumaja ehitamine peab algama.

Kuſagilt pidi ſee ſumma tulema, ta ei wõi ometi ilma naeruks jääda!

Jahil käies nägi ta weel wähem linde wõi loomi. Eero oli meeleheitel, kargas lindude järele, tahtis neile järele lennata ja waatas ſiis meeleheitliku nukruſega hooletu peremehe otſa.

Paaril korral, enamasti öil, otsustas ta Pärtli Oti tütrele kosja minna. Miks oli ta asjata seda wananewat neidu Wiisa ees nii hoolmatalt maha teinud? Mis ütleks temale nüüd Wiisa, mis mõtleks ta temast? Pealegi oleks tema, Taawet, siis täiesti Oti tütre ori, see hakkaks teda kui last igal sammul talutama ja juhatama.

Taawet lükkas oma otsuse esialgul edasi. Ta tegi plaane rahateenimiseks, leidis nad mõnikord iluſad ja haruldaſed, ſai neist ise waimustatud, nägi ſuuri teenitud ſummaſid ja ehitas waimus uut elumaja.

Aga need plaanid lahkuſid harilikult paari päewa pärast, kui pea kainenenud, ja siis ei tõotanud nad enam wähematki ſisse tuua.

Ainult ühte plaani hakkas ta teostama. Enne jõulu, kui ilus lumetee tuli, läks ta hobuſe ja reega linna ega tulnud õhtul, ööſel ega teiſel päewalgi tagaſi.

Mari ja ema ſaid rahutuks, käiſid naabritaludeski asjaſt rääkimas. Seal tröösti neid ja heideti nalja: Taawet olla wist kaugele ſõitnud rikaſt naiſt otſima.

Kolmandal päewal ſaatis Taawet ühe lähedaſe popſiga linnaſt ſõna — ta tulla alles nädala pärast.

Ta ſõitis teiſe maakonna ſerwas, kus teda ei tuntud, taluſt tallu ja ostis linu kokku. Linnas oli ta ühe kaupmehega lepingu teinud ja pidi kaalu pealt head wahekaſu ſaama. Muidugi pidi ſee wahekaſu Taaweti oſawuſeſt ja

asjatundmisest olenema. Ta pidi võimalikult odawasti häid linu ostma.

Juba oli ta rehkendanud, et sel kombel mõne kuuga maja ehitamise raha kokku ajab.

Aga need talumehed olid linu müües wisad tingima ega rutanud müümisega. Nad olid kaugelt wisamad kui Taawet ja maadlesid iga kopiku pärast kas või tundide kaupa. Päris id wahe peal linna uudiseid, rääkisid ise kõigist ilma asjust ja ütlesid siis, et hind ikka nii jääb nagu öeldud, odawamalt ei olla võimalik müüa.

Taawet tingis ja rehkendas, teenida oli wahepealt wäga wähe. Ostis linad wiimaks siiski ära, maksis käsiraha, ja palus linad linna tuua. Sõitis edasi, magas mõnes talus ööd, maksis öömaja eest ja sõitis hommikul edasi.

Nädala lõpuks oli tal rohkesti linu kokku ostetud.

Kui ta järgmise nädala lõpul kaupmehe juure läks arwet tegema, olid ostetud linad enamasti toodud, aga kaupmees leidis nad halwad olewat, arwas mitme kaalu pealt lubatud hinnast maha, nurises ja nimetas Taawetit asjatundmatuks.

Koju minnes ja mitu õhtut rehkendades, leidis Taawet, et ta kõiges selles äris puhast kahju saanud. Enese ja hobuse waew weel peale selle.

Ta hoidis oma ärireisi ja selle tagajärjed salajas, aga linakaupmees linnas lorises asja wälja. Ta naernud mitme peremehe ees Soo-

were Taawetit, kes eneſe ſuureks asjatundjaks kuulutanud, aga treibandi ja austreibandi wahel wahet ei mõista teha.

Wallamajas, kirikuõues wõi pidul Taawetit kohtades nöökaſid nüüd teda peremehed: „Tere ka Taawet, no kudas ſii linakauplemine ka läheb?"

Selles asjas ei tihkanud Taawet Wiiſalttki tröösti otſida.

Suweks palkas Taawet ainult ühe ſulaſe, jälle Peetri, kellega ta harjunud oli, nii et ſelle laiskuski talle armſaks ſaanud. Tüdruku jättis ta wõtmata. Ta otſustas äärmiſe kokkuhoidmiſega oma majapidamiſt parandada ja raha hakata koguma. Ostis eneſele linnaſt mitu raamatut, kuhu ſiſſetulekud ja wäljaminekud kirjutada. Ostis iſegi raamatupidamiſe õpetuſe ja uuris ſeda õhtuti. Ta hakkas Mari ja ema käeſt wõi ja munade üle aru pärima, ſüüdistas neid iſegi munade warjamiſes ja nõudis, et kõik temale teada antaks, et keegi kopiku eeſt tema teadmatta midagi müüa ei tohi.

Selleſt tekkiſid ſuured tülid. Mari hakkas kindlat palka nõudma ja emagi peale toidu ja riiete wäikeſt rahaſummat iga kuu. Kui on arwepidamine, ſiis olgu, ütleſid nad.

See oli kewadel, mõni päew päraſt Jüripäewa, kui Eero ühel hommikul oma kuuriſt Taawetile wastu ei jooksnud, nagu harilikult.

Taawet hüüdis teda — ei midagi. Taawet läks kuuri juure — see oli tühi. Taawet wilistas ja hõiskas — koera ei tulnud kusagilt. Ei tulnud sel päewalgi.

Taawet päris kõigilt. Keegi ei teadnud koerast muud, kui et teda õhtul wiimati olid näinud. Ta jooksnud wabalt ümber, terwe ja rõõmus.

Taawet aimas, et siin kellegi käsi tegewuses olnud. Aga ta ei saanud kedagi otsekohe süüdistada.

Läks mõni nädal mööda, Eero jäi jäljetult kadunuks.

Taawet oli tröösttimata kurb.

Siis tuli Peeter ühel pühapäewa ööse hilja pool-purjus lakka ja küsis, pimedas heintele heites:

„Oled weel ülewal, peremiis?"

„Mis sis?"

„Tahad Eerost teateid?"

„Eerost? Kos ta on?"

„Magab," ütles Peeter raskelt.

„Kuuris? Leidsid üles?!"

„Maa all magab ta."

Taawet kargas istukile:

„Mis sii tähendab?..."

„Puhkab wiimast und."

„Räägi selgemalt!"

„Maha lasknuwad teese... Oli teene ilus koer, tark ja mõistlik justkui inime."

„Kis ta maha lasnud?"

„Eks waendlased ikka."

„Miſukeſed waendlaſed?“

„Ehee!... Kõege lähemad inimeſed on ikke kõege ullemad waendlaſed.“

„Ma arwaſin ſeda kohe... Mari wõi?“

„Mitte juſt tema iſi, aga tema peidmees.“

„Altnonni Aadu wõi?“

„Sii neh.“

„Kuradi mõrtſukas! Küll ma talle näitan.“

Ja nüüd jutustas Peeter talle lähemalt ſeda lugu, nagu Aadu ſeda talle kõrtſilauas purjus peaga lobiſenud, muidugi kõwasti keelates Taawetile edaſi rääkimaſt.

Ainult lühidalt kuulis Taawet ſelle hirmſa ſündmuſe käiku, tema eneſe kujutus lõi ſelleſt aga ſelge pildi.

Oli pime ja pilwes tuuline kewadine öö. Pilwed kihutaſid kui nälginud hundid karjas üle kuu, walguſe lapid hiiliſid waimudena üle maa, mets lainetas, oigas ja ägas.

Kopli metſaſt tuli ſee ſaatan wälja, rada mööda õue wärawaſſe, kus Mari teda ootas. Aadul oli püſs ſeljas, ja ſeekord ei läinud nad mitte harilikul kombel Mariga lakka.

Mari läks üksi aida juure, kus koerakuur oli, ja hüüdis taſa, õige taſa: „Eero!“

Eero kargas kuuriſt wälja ja püüdis wiſatud leiwatükid õhuſt kinni — ſel õhtul oli ta ſöömata jäetud. Kartlikult piilus Mari ümberringi, küürutas maha ja ſilitas meelituſt otſiwa ja lahkuſt igatſewa koera pead.

Siis paneb Mari talle keti kaelarihma külge.

See kõik on Eerole arusaamatu, aga midagi on ees, ja koer on rõõmu ärewuses: ehk minnakse ometi jahile! Wõib olla, läheb see tema näljutaja täna temaga jahile, ükskõik, peaasi kui metsa mindaks, kus igalpool joowastawad lõhnad!

Eero kargab oma näljutaja najale püsti ja wingub rõõmu pärast. On pime, aga wisatud leiwatükkidest ei lähe siiski ühtki kaduma. Ah, täna ei kanna ta wiha, täna ärkab temas jälle usk inimeste headuse sisse, — isegi see wäriwaenlane on tema wastu lahke! Inimesed ei ole siiski nii halwad kui arwatakse... Aga kes see on? Kes see wõõras mees on paugutegijaga? Peab ta sellega ühes ööse metsa minema? Igatahes peaks teda enne lähemalt nuusutama. Koguni wõõras ta ei ole, seda lõhna on ta enne kord haistnud. On natuke wastik, aga iga lõhnaga peab pikkamisi harjuma! Paugutegija riist on sel mehel ka seljas. Tuleb siis selle mehega metsa minna? Miks peremees ise ei tule?

Eero nuukšatab paar korda üsna waljusti, Mari lööb talle peoga wastu pead, aga annab siiski weel paar tükki leiba.

Nii imelik on see kõik täna ja nii erakorraline! Ta wõiks ka wõõraga metsa minna, on ju üks ta puha, kelle ees linnu lendu ajad, aga siiski ... miks nad teda wabalt jooksta ei lase?

Eero tõmbab keti otsas paar korda siia ja sinna poole ja jääb rahutuks.

Kui selle taga midagi halba pole? Asi on väga kahtlane.

Nukras meeleolus longib ta võõra mehe kõrval kopli metsa poole. Mari jääb koju. Olgu, pole midagi teha, suuremat lusti pole täna õhku nuusutada, aga hulkuda metsa mööda üle mitme päewa on siiski huwitaw, kui pealegi mitu tükki leiba oled ära söönud! Teab, miks peremees täna ei tulnud? On ta haige või? Kas tema, Eero, waheft salaja, ilma peremehe teadmata täna metsa ei lähe? Üleüldse on see asi üsna imelik ja segane. Ei saa rahulikult õhku nuusutada. Ja on ka kellegi mood — teda ei lasta metsaski lõast lahti! Ta peab jalgrada mööda selle võõra kõrval lontima, ei saa pöösastesse tungida.

Tükk aega lähewad nad kopli metsa mööda, pöörawad siis teerajalt kõrwale, lähewad kraawi serwa mööda padrikusse. Ah, kui siin pöösastes saaks wabalt ümber jooksta, siin on neid lõhnawaid olewusi nii palju! Juba hakkab see lõhn pähe, paneb karglema ja winsklema! Aga lahti teda ei lasta! See on palju hirmsam kui näljaselt kodus kuuris öö otsa uneta lameda. Ta kisub ennast lahti ja kaob kui tuul!

Aga ei, see mees hoiab teda kõwasti, hoiab hoolega, ei meelita ega ole ka kuri. Ja waikne on see võõras, ei räägi sõnagi. Mis ta peaks mõtlema, head või halba? Wist mitte head. Pimedas on nii raske aru saada, walge päewaga näeb ta iga inimese näost selle mõtted

ära; nii kerge on aru saada, kas jalahoopi wõi leiwatükki oodata on.

Nüüd on nad padrikust mööda kraawi perwel hulga maad ära käinud, wõõras pöörab pööſaste wahele ja weab teda eneſe järele, ſelg on juba okſilt pritſiwaſt weeſt märg, aga ſee pole ſiiski nii wastik kui lõa otſas järele ſõrkimine.

Nad on wäikeſe lagendiku peale jõudmas; ſiin on lõhna nii ſelgesti tunda, üks õhus jookſew loom on lähedal. Ah, kui nüüd korragi lahti ſaaks ja ſellele lähedale wõiks hiilida!

Ta tõmbab kõwasti, aga lõõg on nähtawasti ümber wõõra käe. Ta hakkab kõwasti ja paludes nuutſuma. Pahaſelt tõmmatakſe ta lähemale, kõrwade taga on walus, raske on wait olla. Sel ſilmapilgul hüppab lind wurinal lendu. Eero kargab kui hull püſti ja wingub!

Läinud! Ja ſee lontrus ei wõta püſſigi õlalt! Eero nuuſutab tagant järele õhku ja wingub haleduſe päraſt.

Siis lähewad nad edaſi mõni ſamm, üle lageda, kuſt walge palang kiiresti üle jookſeb ja pööſaſtesſe kaob.

Mis ſee tähendab? Ta ſeotakſe noore kaſe tüwe külge lõõgapidi kinni! Ei, ei, ſee on juba nii imelik ja kahtlane. Kui kauaks, mis tarwis? Peremees ei ole ſeda kunagi teinud! Jäetakſe ta ſiia? Mis temaga teha tahetakſe? Teda on waheſt lööbud, kui ta ülemeelik olnud, aga täna on ta erakorraliſelt waikne olnud, ainult ſelle õhku karganud linnu järele tahtis ta tormata.

Aga kes jõuab siis selle juures külmaks jääda! Ülekohus oleks teda selle eest karistada. Ehk antagu talle siis mõni hoop, aga mis tarwis siia kinni seotakse? Tõepoolest, see wõib juba kõige külmawereliſemagi koera rahutuks teha.

Ta katſub ennaſt wabastada, aga mitte wäga kõwasti, see wõiks waheſt wõõraſt pahandada. Lõõg on tugewasti kaſe tüwe küljes. Ei, see ei ole õige aſi, aga midagi pole teha!

Miks ta ometi kodus meeleheitlikult wastu ei pannud, miks ta ei wingunud, miks ta ei haukunud ega hulunud, nii et peremees aida lakas oleks kuulnud! Wiſt ei tea ta selleſt asjaſt midagi!

Jälle jookſeb neiſt walge palang üle. Nüüd näeb ta selle wõõra nägu, see on otſe hirmus. Kellegil pole ta nii hirmſaid mõtteid näol näinud! Ja tuul kannab tema poolt wäga kohutawat lõhna ninna! Midagi hirmſat on tulemas.

Ta kargab paar korda üles ja haugatab meeleheitlikult.

Wõõras on paugutegija ſeljaſt wõtnud ja katſub seda.

Ah, misſugune hirmus öö, misſugune rõhuw, wärinaid ſünnitaw halb aimdus! ümberringi pole muud kuulda kui hirmus tuule mühiſemine põõſastes.

Miks ta ometi siia tuli!

Nüüd waatab wõõras tema peale. Miks ta nii hirmſasti waatab? Ja nüüd pöörab ta paugutegija otſa tema poole... Ooo!

Kui wälk käib Eero peast läbi: see inimene tahab teda tappa, tahab teda kindlasti ära tappa! Peremees, kus sa oled! Peremees, mis minuga tehakse, tule päästa mind! Uuu!

Ta karjub, kargleb meeletus hirmus siia ja sinna. Wõõras käratab, pahandab!

Eero jääb waguli seisma ja piilub wiltu wõõra silmadesse, sealt oma saatust lugeda püüdes. Jälle tõuseb ots tema poole. See on hirmus! See on surm! Asjata on kargleda, asjata huluda! Ta on selle wõõra wõimuses. Sündigu, mis sünnib, pääsmist ei ole, tuleb oodata... Ah, kui hirmus pikk aeg see on! Peremees, miks sa ometi mulle appi ei tule, peremees, sa ei teagi, kus ma olen ja mis minuga tehakse! Peremees!... Uu!

Pauk.

Eero tunneb pistet küljesse, silmapilk kaob kuulmine, silme ees läheb kirjuks, metsikult kargab ta püsti, langeb aga rammetult maha ja hoigab tasa, nukralt:

Peremees! Kus sa oled! Ma suren... Uu!

Weel pauk.

Rinnust käib jälle walus piste läbi. Mõistus kaob. Peremees! kus sa oled! Peremees!.. Uuu!

Ta oli juba teist suwe Altnonni perepoega Aadut Mari juure näinud hiiliwat, aga seda täiesti õe eneste asjaks pidanud.

Nüüd aga wahtis ta laupäewa õhtul aias pööſaste wahel lamades, kuſt teerada metſani näha, haawlitega laetud püſs käes.

Hämaras näis noore kaera wäli halli palanguna ja teerajale ilmuw muſt wäheldaſe mehe kogu oli ſelgesti näha. Taawet laskis ta läheneda, laskis üsnä eneſe lähedale tulla, kus kaks kangaſt pleekiſid, mida Mari ära polnud koristanud.

Siis hüüdis ta korraga:

„Wõtke kangawaras kinni!“ ja kargas üle aia.

„Seeſa paegal, kaabakas! Seeſa paegal!“

Aga wõõras jookſis juba kärmesti metſa poole.

„Seeſa paegal, ma laſen!“

Wõõras oli juba kopli metſa ääres ja lootis warju pääſeda.

Taawet laskis paugu, mis õhtu waikuſes kaugeteſt metſadeſt mitmekordſelt tagaſi kostis.

Tõuſis kära, terwe pere jookſis kokku, naiſed hädaldaſid, koerad haukuſid, Peeter wandus taſakeſti oma ette, Mari tungis ruſikatega Taaweti kallale. Ta laskis tema peale laeng laengu järele kõige alandawamaid ſõimuſõnu, leidis ſauna Wiiſa kohta nimetuſi, mis neidu kõige waluſamini wõiwad haawata, ſõimas ſiis Krõõta, Peetrit, terwet walla laulukoori, wandus kõik laulukoorid ja näiteſeltskonnad maa pealt ära ning tuletas meele kuuris wedelewaid ja roostetawaid maſinaid — atru ja äkkeid, mahawiſatud raha!

Ta pidi waikima, muusikamehes ei olnud ta sõjameest aimanudki — Taawet haaras tal rinnust kinni ja raputas halastamatult. Aga lahti pääsedes karjus Mari wiimase jõuga, nagu tahaks terwele ilmale seda teada anda:

„Sa oled maailma hulgusest loodud, aga mitte peremehest! Hulgusest oled sa loodud ja sellest sa jääd, seda ütlen ma sulle, sina kaabakas!"

Taaweti käed langesid lõtwadena ripakile, hingeldades ja kogeldades sai ta wiimaks öelda:

„Peeter, sa oled mu teenija, sa piad mu käsku täitma! Pane silmapilk obene ette ja wii tema kraam mu maa pealt ära. Kui üle oja oled saanud, wiska päält maha!"

Ja õe poole pöördes:

„Täna üüsi piad siit kaduma!"

Koerad haukusid weel rahutult, nagu otsiksid tüli süüdlast, ema seisis ristis kätega aia najal ja ohkas:

„Oh Jumal, oh Jumal, mis küll saab!"

Paari tunni pärast tuli Peeter tagasi ja ronis aida lakka. Kuuldes, et Taawet weel ei maga, ütles ta:

„Wiisin kraami Otsa sauna juure. Mari soowis nõnna. Kudas sa jätad üüsi tii pääle!"

„Ja küll, piaasi, et sii usisugu mu maa päält kadunud on," urises Taawet.

* * *

Mis ta kartnud, see läks tõeks.

Terwe kihelkond rääkis warsti, erutawast uudisest lõbu tundes, Soowere Taaweti hirmsast teost: kudas ta oma lihase õe koledasti läbi peksnud, pikali löönud, jalgadega tallanud ja wiimaks minema kihutanud, ilma riide hilbuta, ilma rahakopikata, ilma palgata, ainult sellepärast, et õde Taaweti armukese, Kolliotsa sauna Wiisa kohta, kelle elukombeid ometi igaüks teada, mõne sõna, mõne õige sõna julgenud öelda.

Nii oli Mari seda paljudele silmi pühkides rääkinud ja wiimane kui sõna pidi õige olema, „nii tõesti kui Jumal taewas", nagu ta ikka juure lisas.

Nüüd sai ka kihelkond teada, missugune Taawet tõepoolest oli. Terwe ilm olla tal armukesi täis, sellepärast ta jannatagi laulukoori ja näiteseltskonnaga, sääl olla iga neiu tema oma.

Taawet olla hulgus, weenus, poolearuga kommejant; ega ta muidu koduski teenijatele laulu ei õpetada, kõiksugu rumalaid raamatuid ja ajalehti lugeda. Kes Soowere peremehe tagumist kambrit kord näeb, see wõib kohe ütelda, et poolhulluga tegemist on!

Need jutud laguneſid laiali nagu päratu koeraoblika lehed igalepoole, katsid warsti terwe kihelkonna. Liialdatult ja moonutatult tulid nad pikkamisi Taaweti kõrwu tagasigi.

Ühel ajal juttudega tuli walla kaſakas kutseſedeliga kohtust.

Oksjon! käis Taawetist kui halwaw lendwa läbi. Ja walgel suwepäewal nägi ta waimus tärnidega ametnikka õue sõitwat, kuulis selgesti wasara löökisid, ikka kolm järjestikku, nägi asju ükshaawal wõõraste kätte minewat, kõige esite wiiul ja harmoonium.

Ükſinda tagakambris laua ääres seistes, kutseleht wärisewas käes, tundis ta peas hirmu päraſt kõik pääseteed segi minewat, ei olnud enam kuhugi põgeneda.

Ühe öö oli ta uneta, teisel õhtul lakka Peetri kõrwale ronides ei suutnud ta enam hirmu üksi kanda ja rääkis asjast sulasele.

„Ta wõib pallugi nõuda, ega's talle nii pallu wälla ei mõsteta...“ Ja wähe aja päraſt lisas ta tasemini juure: „Ja kuigi mõstetakse, sii Soowere koht on ka ometi midagi wäärt...“

„Aga mul ei ole raha...“ ütles Taawet hädaldades ja magas selle öö wäga halwasti.

Kudas ometi see tal meele pole tulnud? Muidugi hirmu ja selleſt järgnewa segaduſega! Kudas tal ometi meele ei tulnud seda kõige lihtsamat pääseteed! Ajalehe kuulutuſest silmi üle lastes nägi ta korraga rida tollipikkuste tähtedega:

T a l u k o h t m ü ü a.

Kudas ta selle nii lihtsa asja unustanud! Kui aga nüüd weel müüa wõib? Asi on juba kohtus...

Õhtul lakas küsis ta Peetrilt:

„Aga kui koht ära müia?“ Ta läks seda öeldes häbi päraſt kuumaks.

Peeter ei wastanud kohe. Alles natukese aja päraſt ütles ta:

„Siſs on küll kõege lihtſam... Mudku wanemate kuhaſt ehk raske lahkuda..."

„Siipſi on... Aga oksjoni puhul tõstetaſs mind nagu nii ſiit wälla... Kas aga oſtjat leidub?.. Ajalehes ei tahaſs kuulutada, tii ennaſt ſellega ilmarahwa naeruſt..."

„Eks minge linna wa' Rähni juure, ta meie nuka miis ja angeldab niiſukeste asjadega. Küll ta juhatab oſtja..."

„Õige jah, wa' Rähn talitab müijate ja oſtjate kokkujuhatamiſt... Mina ta juure juſt minna ei tahaſs, on teene õege wastik, aga mis tiha..."

Taawet ei läinud weel ſiiski Rähni juure. Ei ſaanud nii kergesti kohta müüma minna, nagu oleks tal wakk rukiſt wõi koorem kartulid tarwis rahaks teha. Peetril oli õigus, iſakohta ei ole kerge ära anda. Ta hulkus ükſikuis kohtes, käis jahil. Kui palju kaski olid talle ükſikult tuttawad, nagu ſeltſimehed temaga ühes üles kaswanud ja tugewaks ſaanud. Ta ſilitas taſa walget tohikut, laskis õla tüwe najale ja kuulatas taſaſt unistawat ſahinat lehtis... Üks piſar langes rohelise ſametiſe ſamblaga kaetud juurtele. Siis käis ta heinamaal põõſaste wahele, istus warjulisſe kohta ja unistas.

Aga nüüd ei olnud unistamiſeks aeg... Iga tund wiis kohtupäewale lähemale. See lähenes tõeliſuſe piltidena.

Pöösaste tagant, teekäänakust, eemalt üle soo paistwa seljandiku warjust, igaltpoolt nägi ta waenlasi lähenewat. Nad tulid hulgana, kõigil tärnidega mütsid peas, nägudel halastamatuse ilme ja selja taga seisab neil äsjatades ja kihutades Mari. Hulk rahwast woolab Soowerele kokku, kõik irwitawad Taawetit, nimetawad teda sosistades maailma hulguseks, wõtawad kõik asjad ja lähewad minema. Ta wõib siis kerjama minna — Maril on wist õigus, ta on maailma hulguseks loodud, mitte talu veremeheks.

Ei, ta ei lase seda enesele öelda! Ta on siin, maal, nende igaweste kõhuorjajate seas kõlbmata, sest tema hing ei ela ainult leiwast.

Ta läks, ta ajas, ta kihutas otse linna, Rähni kontori juure, kes ajalehtedes sagedasti kuulutas:

„Ostan ja müün talusid, majasid ja kruntisid. . .“

Aasta kümne eest oli Rähn wallakirjutaja ametist miski segase asja pärast lahti saanud, nüüd arwati ta rikas mees olewat. Ta sõitis talwel maale kirikusse, linnunahka kasuk seljas, sigar suus, karwane müts peas ja kõrged kalossid jalas. Teati, et ta linnas suuresti elada, woorimehega sõita ja joodawat wiina juua.

Wälimuse järele ei äratanud see mehike kadedust: oli kõhnetu, walkjas kikkhabemekene kui luitunud wihakonts lõua otsas, terawate, wesiste, rahutute silmade ümber, mis kui hiired ümber jookside, tuhanded kortsud,

nina punane, lühikeseks lõigatud juukseid hõredad kui kuiwanud rukkikõrs.

Ta pilutas tükk aega oma poolpimedas kontoris silmi ja waatas Taawetit, siis hüüdis ta:

„Ah nii, wõi sina oled, Soowere Taawet, noh, miks ma su ei tunne! Oled ka linna saanud, eks tehme siis kah liigud!..“

„Mul oli asja natuke...“

„Wõi asja kah. Noh, siis a'ame asja ära, siis tiid nigu nii liigud. Põle kawwa nähnudki su...“

Nad istusid laua ääre, mis kõiksugu paberid ja dokumente täis oli, ja Taawet jutustas oma asja ära.

„Soh, wõi nõwwab kohtuga raha ja sa tahad kuha ära müia! Wäga õige mõte, tuline õige mõte! Ega nüidsel ajal kuhad tuugi änam midagi sisse. Küll ma juba kuha kellelegi sokutan... Siis maksad õele wälla, mis maksa on, ja asi tahe. Alejäänud raha iist sokutan sulle linnas maja, siis paned jalad seena pääle ja elad kui wanamiis! Ma märgin kuha suuruse ülesse ja asigi tehtud. Siis wõeme minna ja wäikesed liigud tiha...“

Kui nad woorimehe troskale istusid, ütles Rähn julgustawalt:

„Nüid ole üsna mureta, kõik läheb kui lepase reega. Tule nädala, poolteise pärast, siis on ehk ostja kääs.“

- Nad sõitsid woorimehega mitmest uulitsast läbi, Taawet maksis sõidu eest. Siis läksid

nad kuhugi joogikohta sisse, Rähn teretas üle leti lihawat preilit. Siis hakati napsi wõtma. Mis edasi sündis, selleſt oli Taawetil tume aimdus. Oli kõrwu jäänud klaaſide kõlin, puhwetipreili ja Rähna räpane naer, teda oli keegi põſe pealt oma habemekontſuga ſuudeldes hõõrunud ja ſüdameſõbraks nimetanud.

Sisſeſõidu-hoowis ärkas ta natukeſeks üles, Teda aidati wankrile ja anti ohjad kätte. Oli juba widewik.

Hiljem ööſel leidis ta eneſe kodus wära-wa tagant. Peeter raputas teda tugewasti. Kübar oli kadunud. Wankriſt maha ronides kukkus ta käpuli.

Nii läheb inimeſega, kes oma iſatalu müüma läheb, ütles talle ſüdametunnistus enne uinumiſt.

Homme laulab ta ſiin wiimaſt korda oma kooriga ſuwepidul.

Taawet peatas ſoos juhiwitſa otſimiſel ja istus ſamblamättale hallpaju põõſaste wahele.

Nad teawad kõik tema peatſeſt lahkumiſeſt ja wiſt tuleb neil wähemalt nüüd tema tegewuſe hindamine meele. Homme tulewad nad pidu-aias tema manu; wallawanem Ott pigistab oma pakſus lihawas käes tema kõhne sõrmi ja naeratab laialt:

„Noh, Taawet, kas ikke tõeſt lähäd ära! Ta jo õige küll, ega ſii maa elu ole midagi, linnas pallu peenem, iſiäranis teieſuguſel ini-

meſel, kis walgustud ſilmaringiga... Aga mis me teeme ſiſs, kui kõik nooremad ja enam aritud inimeſed ſiit ära lähewad! Ehk mõtlete weel järele, ſaate ehk weel oma otſuſt muuta. Kõik on juba otſustatud?.. Kahju, tõesti kahju! Noh, lähme istume puhweti, a'ame weel mõne ſõna juttu."

Nad lähewad wallawanemaga piduliste ridadeſt läbi, kõik waatawad neid aukartlikult, neid kahte, walla eſimeſi mehi. Nüüd alles leiawad nad Taaweti eſimeſe olewat Pärtli Oti kõrwal.

Nendega ſeltſib weel Kalamäe taat ja mõni teine walla tähtſam ja rikkam, kõik temaſt wanemad, aga tema on juba noorena nende eſimeſte ſeas.

Nad istuwad puhweti määrdunud laua ümber; tähtſate külaliste tulek on mõju awaldanud: walge põllega neiu lendab kui liblik ſinna, walge lina laotub lauale, ja Ott annab naeratades käsku keelekaste ja ſuupiste asjas. Warsti ilmub ka Oti tütar, punane wöö walge piha ümber, pea ſirgel kui kuuſe ladew. Täna ei ole ta näol wali terawus, ta naeratabki Taawetile ja hindab teda kui tulewaſt linnaherrat, kelle abikaaſale hommikul tolmunud peremehed ja perenaiſed wankris kartulikoti ja wõipüti otſas istudes „prowwa" ütlewad. Tulgu Taawet neid linnaſt ſagedasti waatama, ſiin, maal, on jo igaw; elu on nii ühetooniline ja inimeſed harimata! Senni oli weel wahetewahel laul ja näitemäng; nüüd aga, kui Taa-

wet läheb, kaowad wist ka need... Nii räägib Pärtli Klaara, ja tema silmist paistab tõsine kahjatsus. Taaweti lahkumise pärast.

Aralt ja kadedusega waatawad puhweti tulnud piduliſed, tüdrukud, keda poiſid limonaadi jooma ja wõileibu ſööma kutſunud, kuidas Taawet ſuurnikkudega lauas istub, tugew ja mureta kui need ſuurnikudki.

Ja, nad ei mõiſtnud teda hinnata, kui ta nende ſeas elas, alles nüüd lähewad neil ſilmad lahti! Ei hinda me rooſiſid, kui nende keskel igapäew kõnnime, hindame kapſaidki kõrgemalt; laſ' jääwad aga ainult kapſad — ſiis igatſete rooſiſid ööd ja päewad! Laſ' kaowad rooſid ja kapſad jääwad, ehk ärkab ſiis teis igatſus iluſa järele. Ja tüdinenud tõprarohuſt, otſitakſe rooſe ja ollakſe õnnelik ſeda harwagi nähes.

Nii unistas Taawet pajupõõſaste wahel istudes homſeſt piduſt.

Ehk jäägu homme eemale jõukad ja rikkad, Ott oma tütrega ja teiſed lihawate nägudega wallaiſad. Jäägu nemad, ja ta jääb neiſt nagu ſeni, nii ka homme eemale. Seal on ta wäikene wägi, truu ja ustaw, tema laulukoor, keda homme wiimane kord juhib wõitluſe teel ſelle igapäewaſe ahnitſemiſe ja waimliſe tuimuſe wastu, mis kõigi nende hingi täidab.

Ta jääb eemale neiſt ſuurnikkudeſt homme kui ennegi ja istub *nendega* lauda, kes tema kutſet kuulnud ja temaga ühes wabadel tundidel kapſaaiaſt põgenenud rooſiſid otſima.

Nad kutſuwad ta lauda ja annawad talle aukohta. Looritſe Rein, kui ainuke peremees, aga ſiiski laulja ja näitleja, lauſub iſeteadwalt ja pühalikult:

„Meie ſenine juht, eſimene ſeltſimees, olgu täna kui lahkuja meie auwõõras... Kõik on nõus?... Millega ſiin teid wõimalik on wõõrustada, ſee ei pea kellelgi puuduma.“

Ta kutſub teenija einelaua-neiu ja annab käsku, mis kui nõiaſõnad laua roogadega ja jookidega täidawad.

„Nii, meie auline ſenine juhataja ja ſeltſimees, minu auliſed ſeltſiliſed...“ tahab ta algada. Aga Taawet palub ſõna, waikſelt, nagu häbenedes.

„Laud on kuninglikult kaetud; aga nõiaſõnade lauſuja lubab, et mina weel midagi tuua wõiks käskida. Seſt ma ſoowiks, et meie laud lahku läheks teiſteſt, mis roogade all nõrkewad... Tohin käskida, et toodaks me lauale üks roos?“

Ja ſalakadeduſega hiiliwad need kapſakaswatajad oma laude tagant ſinna, kus roos keſet lauda punab ja lahkujat ſüdamlikult austatakſe.

Ja üks teiſe järele tõuſewad üles need kohmakad poiſid, tema lauljad ja näitlejad, lauſuwad lahkumiſeks piſaratega niiſutatud ſõnu, ning neidude laugude warjul hiilgawad kaſtetilgad.

Päraſt läheneb aias temale Oiſu Olli, pigistab ſalaja tema kätt, ja kui nad teiſteſt eemale pääſenud, paneb talle punaſe rooſi rinda.

Taawet palub luba teda koju saata, ja nad kaowad enne pidu lõppu kõigile tähelepanematalt. Üksikul metsateel suudleb ta Olli ja nad wannuwad igawest truudust. Oodaku Olli weel natuke, talwel, kui ilus lumetee, ühel neljapäewa õhtul, kuuleb ta kuljuste kõlinat... See on Taawet, kes teda kosima sõidab...

Nii unistas ta pajupõõsaste wahel padrikus istudes.

See oli wiimane kord siin haljaste kaskedega piiratud rõdul oma truu hulgakesega esineda. Need olid ainukesed, keda ta walitses, kes lauldes enese hinge temale usaldasid ja maast kõrgele tõustes tema käeliigutusist endid juhtida lasksid.

Nende popsitütarde ja sulaste salgakesega walitseb ta ometi mõne silmapilgugi ülbete peremeeste, ihnuste perenaiste ja kõrkide peretütarde üle, kes igal tähtsal pidul esimestes ridades istuwad, põlgliku muigega arglikult rõdule kogunwaid lauljaid silmitsewad ja neid pilkawalt hindawad.

Olgu, siis tuleb aga kättemaksu tund, kus ta oma salgakesega kõik selle sajapealise maistes huwides, tuimuses ja meelekõrkuses uppunud hulga waldab, tema wärisema paneb, teda ennast unustama sunnib, temalt tahtejõu röövib, maast üles tõstab ja kõrgel taewasinas

teda lennutab, pea südant seisma panewalt sügawusse langetades, pea hinge surumalt kõrgele wisates, pea waikſetel lainetel õõtſutades, pea tormistel woogudel pilluutades.

Ta raiub nende paakinud südamesse kustumatud märgid, mida ei saa nad kaotada tahteski. Aeg-ajalt hakkab kuuldud wiis nende hinges heliſema, ſunnib unustama ja põlgama igapäewſuſt ja lahkuma maiſeſt. Wiiſiga ühes tõuſeb nende ſilme ette pika kaswuga, kõhn, kurwameelſe ilmega noormees, kelle pilk alati kauguſes wiibib ja hing kõrges uitab. Siis õpiwad nad teda hindama ja jutuſtawad wanaks jäädes lastele Soowere Taawetiſt, ainukeſeſt, kellel maiſeſt eluſt küllalt ei olnud. Emad ümiſewad kuuldud wiiſiſid kuni need lastele pähe jääwad.

Nii makſab ta neile kätte ſeniſe lugupidamatuſe.

Siin walitſeb tema; iga käeliigutuſt peawad nad waluſalt oma hinges tundma; tema määrab iga südame löögi ja nad näewad laulu kuuldes temaſt ette nõiutud pilta ſelleſt teiſeſt iluſamaſt ilmaſt.

Nad on wõidetud, põrmuſſe heidetud, purustatud. Aga ta ei kanna wiha, ei himuſta kättemakſu, waid lendleb nendega ühes ſeal ülewal walguſemeres ja tunneb rõõmu, et nad ühes temaga ja madalaſt maaſt lahkunud wägewail tiiwul kõrgele tõusnud.

Nii unistas Taawet enne laulukooriga eſinemiſt näitelawa taga.

Kui aga laul lõppes ja seljataga nõrk kiiduawalduste kära tõusis, oli ta jälle maa peal ja tiiwuta. Wärisewail jalul kobis ta lauljate järele näitelawalt, põletawaid pilkusid seljas tundes.

Teda ei kutsutud käteplaginaga uuesti lawalegi, kuigi teati, et ta täna wiimast korda esineb.

Ta jäi pilguks peatama, näol kurblik ilme, ja ootas wiimast osawõtte-awaldust wähemalt nendegi poolt, kes aastaid temaga ühes ülewaid silmapilke elanud.

Aga esimene diskandi laulja, Aru Miili, läks läwel ootawa Joora perepojaga rõõmsas ärewuses minema, teised lauljad said sellest sõsistamiseks ja naljatamiseks ainet, ja siis astus linnast tulnud „kuulus" näitleja paljasjalgse hulguse ülikonnas lawale ja paelustas oma weiderdamisega kõigi tähelpanu.

Taawetit ei pannud enam keegi tähele Ta läks ükši wälja. Just Aru Miiliga tahaks ta healmeelel kõrwu käia, kui Olli peale wähematki lootust ei ole. Las' näewad nad jälle kõik, et ta popsitütre annet hindab, aga mitte peretütarde rikkust.

Aga popsitütar Miili hindas nähtawasti Joora Mihkli jõukust, lihaw-wärskeid põski ja elawat lobisemist kõrgemalt ja läks sellega.

Taawet hulkus ükši piduplatsil rõõmsa rahwa hulgas, enese mahajäetust ja ükšildust häbenedes.

Oli ununenud ühine lend taewa alla, siin maa peal oli kõigil tematagi lõbus wiibida.

Siis seltsis temaga endine sulane Ants. „Ah, et linna lähete wõi?.. Kahju, wäga kahju! Oleme kohe tublist laalumehest ilma! Ei meeldi änam maal?.. Nojah, esta ole raske ka küll, olgugi, et kuha peremiis olete. Ja sii ilus õõnaaid jäigi pooleli? Jah, kõik ei lähe siin ilmas, nagu inimene tahab... Eino, mis linnaski wiga, olen ise linnas elanud ja tüüd tehnud, küll puutüüd, küll müürisepa tüüd; olin leiwawedaja ja õllewillija. Mis teil nüüd wiga, teil oma rahakopikas, ega musta tüüd pruugi tiha... Wõtate prowwa ja elate ku saks..."

Ants laskis edasi ja teretas lahkesti möödaminejaid peremehi, kes kahte „laulumiist" naeratades waatlesid.

Nemad kahekesi on kogu wallale lõbu walmistajad, Ants enam waimulikkudel talitustel, matustel, ristsetel, laulatustel ja lugemistundidel; tema, Taawet, ilmalikkudel pidudel. Nüüd, kui nad kõrwu käiwad, tekib wõrdlus kõige tuimemaski peas ja igaüks leiab neis sarnasust. Taawetil on piinlik, ta tahaks Antsust lahkuda.

Aga Ants ei lähe eemale. Ta on lugenud inimesega kokku juhtunud ja katsub juhtumist kasutada, räägib ajalehtedest, uutest masinatest, wiimasest maawärisemisest, noore rahwa kõlbluseõ ja muhamediusuliste mitmenaisepidamisest.

Taawet ei pääse temast muidu kui peab jumalaga jätma ja minekut tegema. On küll weel wara, pidu weel täies hoos ja noored inimesed hakkawad alles tujusse sattuma. Nad ei otsi enam, nad on juba igaüks leidnud ja keegi neist ei pane Taawetit tähele, kes ükshinda wärawa juures posti najal seisab.

Ta on siin täiesti ülearune, ta wõib minna, tema järele ei tunta siin tarwidust.

Olgu, siis läheb ta jäädawalt.

Wõib olla, tuleb ta kord weel tagasi. — Ta tuleb kord, aga teisiti. Jälle on neil pidu siin aias. Aastad on mööda läinud, ta ei ole enam noor, aga mitte ka wana. Tema=wanused perepojad on juba peremehed ja oma naiste seltsis pidule ilmunud. Praegused peremehed on juba hallid, aga nemadki ei puudu pidult.

Kui pidu algamas ja aias kui mesipuus sumin ja surumine, tõuseb eemal teel tolmupilw, mis tuule kiirul läheneb. Pilwest ilmub nähtawale must läikiw tõld, millel kaks Araabia täkku ees tantsiwad, kaelad rõngas, kõrwad lingus, peened jalad käiwad kui kedrawarred. Aeda kuuldub rataste mürin, kabjaplagin ning kuljuste kõlin... Kuljuste kõlin niisugusel korral küll wist kaugele ei kosta?.. Weel parem oleks wist autos siia sõita?.. See läheneb kiiremini, suurema mürinaga ja sarwe pikaldane huikaw hääl kostab kaugemale, on uudsem, äratab tähelpanekut... Olgu siis auto!

Must, läikiw, waskplaatidega ehitud auto läheneb kui tuulispask piduplatsile, tuututab weel

mõni kord ja peatab nõksatades aia wärawa taga. Parajasti helistatakse näitelawal, eesriie tõuseb ja koor seisab juhatajaga seal.

Aga rahwas tormab aiawärawasse, pingid kukuwad tungimisel ümber, mõni saab surumisel kübaranõelast torgata; tõugeldakse, rüseldakse.

Juht lööb autoukse lahti ja hallis reisimantlis sale naine, nägu looriga kaetud, kargab sealt nõtkuwa hüppega maha (Ei, õigem on, kui tema, Taawet, ise eel wälja hüppab, pikk Inglise reisimantel seljas). Ta ulatab daamile käe...

Tormilik käteplagin, mis weiderdajale osaks sai, äratas Taaweti ilusast unistusest. Ta pööras piduplatsile järsku selja ja läks ükshinda kojupoole.

See oli siis wiimane pühapäew siin, isatalus. Ei olnud weel hiline sügis, aga loodusest oli juba lahkumise kurblik ilme. Päikese pale oli juba kolletama löönud, tuhmenenud, nukker ja eluta.

Taawet kõndis ükshinda heinamaa rada mööda, ojakese kaldal. Looklewa musta joonena, pikast heinast ja põõsastest warjatud kallaste wahel, woolas siin kuulmatalt tema lapsepõlwe jõber kui ükshildse inimese elu, kes oma rõõmud ja mured warjab ja olemasolugi waikimisega warjata katsub.

Wiisa pidi siia tulema, jumalaga jätma. Mis tarwis? Et südames lahkumise walu suurem ja terawam oleks? Inimesed suurendawad ikka ise oma walusid.

Siin pidid nad Soowerel täna wiimast korda kokku saama. Taawet istus oja kaldale niidetud heina kontsudele ja jäi wette wahtima. Mustawas woos oli waewalt jooksmise wirwendust märgata, ainult wesiheina kõrte taha tekkis peentest jugadest palistus ja kobrulehed höljusid waikselt.

Siis kitkub ta üle kalda wee kohta kumardawast koerputke warrest tüki ja wiskab wette. See peatab silmapilgu ja hakkab siis kiirest allapoole ruttama. Ah, kui palju kordasid olid nad Wisaga seda mängu mänginud: kumbki wiskab putke tüki wõi lillenupu woosse ja siis wahitakse kaua, kuis need ühes ujuwad. Lähewad lahku, tähendab: ka neil tuleb kord lahku minna. Aga nad ei lähe wabatahtlikult lahku, elu wool kannab nad teine-teisest wägiwaldselt eemale. Kumma nupu woog enne kaldale uhub, see sureb waremini. Mõni kord ei läinud nupud lahku, jäid koguni teine-teise külge kinni ja ujusid nii edasi, kuni üheskoos wiimaks kaldale uhtusid. Siis waatas Taawet Wiisale otsa ja see lõi silmad maha ning jumestas õrnalt. Tähendab: nad saawad teine-teise omaks ja jääwad surmani ühte.

Wiisa tuli, wähe kahwatum kui harilikult, waewalt märgataw kurbuse ilme waikse naeratuse taha warjatud. Ta istus Taaweti kõr-

wale, lükkas walge siidirätiku juukstelt kaela peale ja hakkas küsitellema, kõnelema, ükskõiksest või kaugeist asjust, nagu waikimist kartes. Taawet wastas nukralt, waatas wargsi tema järsku otsaesist, ilusate kummis nurkadega ja mõtles iseeneses:

Ta on tugewam kui mina.

„Neljapäewal kolid linna?"

„Reedel."

„Wäga halb pääw."

„Wäga halb pääw."

„On ka kahju?..." Wiisa wõis seda isegi naeratades küsida.

Taawet wastas, suure waewaga suunurkade wärisemist wõites:

„Pole wiga."

„Wiimaks akkad weel kahjatsema?.."

Taawet ei wastanud.

Siis wahtisid nad waikides üle niidetud heinamaa, kus harwad kased rohelises rüüs liikumatalt seisid, pikki lõtwu lehtis raagusid kui purtskaewu weesoruside maani maha lastes. Kõik olid nende sõbrad, ka see tihe roheline põõsastik seal heinamaa taga, kus nad kord, suudluste wõimalusi otsides, warju olid leidnud, kus nad wäätidena teine-teise ümber mäsides meeletuseni olid suudelnud.

Üks linawäsktrik lendas õõtsudes oja kohale, laskus teisel kaldal mättale ja waatas usaldawalt üle jõe. Siis tõusis ta jälle lendu ja kadus nagu lainetel üles ja alla hõljudes kaskede taha.

„Piaſs linnas ka linawäſtrikka olema?“ küſis Wiiſa.

Niiſuguste küſimistega tahab ta aja mööda ſaata, mõtles Taawet.

Siis waikiſid nad õige kaua, kuni Wiiſa wiimaks õige kainelt küſis:

„Oled ſa mõelnud, mis ſeal linnas ka tegema hakkad?“

„Ma ei tia kui pallu aega jääb, majade juures on tegemiſt“, wastas Taawet, ka asjalik olla katſudes.

„Tüüle ſa minna ei pruugi, aga aega ſul wiſt jääb, millega ſelle mõtled mööda ſaata?“

„Ah, küll ſelleſt midagi ſääl juba leidub. Sääl ei ole kedagi, kis minu tüü üle naeraſs, ükskõik mis ma tiin. Kui ma ſääl kihalikku tüüd ei tii, ſiſs ei naera kiagi mu üle. Ma wõin ſääl ſeda tiha, mis tiha tahan; ſiin pidin pääwad ja üüd ſeda tegema, mis teeſed tegid, muidu ei peetud mu'ſt midagi.“

„Wõib jo olla, et ſul ſeal tõesti parem on.“

Wiiſa oli ſeda wäga õrnalt öelnud, aga ometi mitte oma kahtluſt warjata ſuutnud.

„Sa ei uſu,, et mul ſääl parem ſaab olema?“ küſis Taawet natuke kurwastatult.

„Oh ei, ma uſun ... ja ſa uſud jo ſeda iſegi...“

Natukeſe waikimiſe järele noppis Wiiſa rohu ſeeſt walge ristikheina nupu.

„Mäletad, kudas me ennem oma ſaatuſt katſuſime?..“

„Ah ja...“

Ka Taawet noppis nupu ja nad wiskasid need woosse, Wiisa enne, saleda hallist rüdest ümbritsetud käewarrega õhus poolringi keerutades, Taawet tema järele. Nii nad ujusid: Taaweti oma wähe maad ees, siis peaaegu kõrwuti, siis jäi Taaweti oma ühe kobrulehe kõrre taha wäheks kinni, peatas, jäi seltsilisest maha, pööris kõrwale ja uhtus warsti kaldasse.

„Näe, ma lähen sinust kaugemale,“ naeris Wiisa, aga ohkas selle peale kurwalt ja lühidalt, tõmbas walge siidirätiku kõwemini kaela ümber ja ütles lõdisedes:

„Külm on!“

„On juba sügis.“

Läks juba jahedaks, päikese pale oli weel kollasem ja kurwem. Nad tõusid üles ja kõndisid pikkamisi mööda lühikest haljaladwalist hädalaheina.

„Sääl ei ole sul enam eenamaad, pehmet samblast jalgealust, neid aljaid kaski ega seda... ruumi“, kõneles Wiisa waikselt.

„Selle iist on sääl inimesed! Sääl on kõik niid inimesed, kis nii ilusad raamatud, luuletused ja jutud kirjutawad, ja sääl on palju neid, kes waheşt ei kirjutagi midagi, aga on ometi niisukese ingega... ja nendega wõib sääl kokku puutuda, ei ole kis naerab selle üle, ei ole neid kõrke naabrid. Sääl ei pruugi ma kedagi tundagi, keda ei *taha* tunda...

„Aga saad sa kõiki neid tundma, keda sa t a h a d tunda?".

„Ma arwan miks nad minu ära piaſs tõukama, kui neil ing minu ingega ſarnane on! Wõib olla, ſaame ſääl ulga niiſukeſi kokku, aſutame päris ſeltſi omaſugusteſt, kis kõiki iluſaid asju armastawad, laulu, muuſikat, luuletuſi ja muud, kis ſüdamelikult üks-teiſega kõnelewad ja üheskoos tahawad olla..."

„Wõib olla", ütles Wiiſa, nagu warjaks hääles oma kahtluſt.

„Igatahes leidub ſääl teiſtſugu inimeſi kui ſiin ja ſääl ei akka igaüks mu ſamme luurama ja minu üle naerma, kui ma alataſa leiwajahil ei ole."

„Ja kui ſääl ometi nii ei ole kui ſa unis-tad...."

„Sa oled päris alb inimene", ütles Taawet kurwalt. „Sul on nagu tahtmine inimeſelt igaſugu lootuſt ära wõtta..."

„Oh ei, ma ſoowiſs ainult, et ſa kunagi ennaſt petetud ei leiaſs. Sii oleſs pallu kurwem..."

Nagu trööſtiks ja julgustuſeks wõttis ta Taaweti käeſt kinni ja wiis ta ühe tuttawa kaſe juureſt teiſe juure. Siin oli noore tüwe walgel tohul jaanilaupäewa öö mälestuſeks kuupäew ja aasta number lõigatud. Mõlemad jäid puu ette ſeiſatama.

„Jäta jumalaga", ütles Wiiſa taſa ega katſunud ſeekord oma ſõnu naeratuſega pehmendadagi.

Taawet waatas korraks lehestikku, pööris siis aga näo kõrwale ja warjas pisaraid.

Oli septembrikuu õhtupool, kui Taawet kolme kraami koormaga linna jõudis. Esimesel wankril istus ta emaga wiljakottide otsas. Selja taga laudest puuris winguvad põrsad kurwa jonnakusega ja kukk töreles aeg-ajalt kurjasti, kui kära lähedal suureks läks.

Kaks teist koormat olid suured ja kõrged, katkiste roguskitega kaetud ja köitega tihedalt kinni mässitud.

Läbi roguski sirutasid töölid, lauad ja woodid oma määrdunud jalgu wälja, ripnes köiksugu wiletsust. Oli kuiw, tuuline ilm, päikese haiglaselt-kollane, wäsinud nägu õhukese wahakarwa pilweloori taga. Linnas oli sügisene kihaw elu alganud.

Ühest suurest uulitsast, mis kesklinna wiis, tuli läbi minna.

Juba algul kihutasid kaks autod, hallid, seakujulised, hirmsasti röökides, haisewat suitsuning tolmupilwe taha jättes, neile wastu ja tulise ajuga mööda. Hobused koormate ees jäid hirmunult seisma, katsusid püstigi ajada, aga langesid wäsinult jalule ja saatsid kohkunud pilkudega ja kõrwu lingutades ennenägemata koletisi.

Pikkamisi weeresid koormad edasi, otsekui põrgule lähemale. Liikumine läks ikka elawamaks, kära suuremaks, tolm ja suits paksemaks.

Tramwai wagun lähenes tumeda mürinaga kella kõlistades, hobuste kabjad plagiseſid kiwide wastu, piimamees tühjade plekknõudega sõitis hirmsa tärinaga mööda, raudlati koorma kärin käis luust ja üdist läbi. Autod aina lendasid wankrite wahelt läbi, wilistades, uikades, röökides ja pasundades. Suured mustad prillid ees, müts silmile tõmmatud, kihutas mees raginal mototsikletil hulljulge kiirusega autode ja wankrite wahel.

Taawet kartis igaltpoolt pääleajamist, peatas hobust, tõmbas siia poole ja sinna poole kõrwale, sai sõimata ja wanduda. Ema istus kokkuwajunult, silmad poolkinni kui unenäos, jõuetu kõige selle liikumise imetlemiseks, wäsinud hirmugi tundmiseks, näol üskõikne tuimus ja lootusetus.

Wiimaks pöörsid nad pääuulitsalt kõrwale, pääsesid liikumise woolust, jõudsid mitme käänaku järele pärale.

Kollase kahekõrdse puumaja ees, mille seinad wihmast luitunud, peatasid kraamikoormad. Akendest wahtisid naised, paljasjalgsed lapsed piirasid silmapilk tulijad ümber, möödaminejad alewiku elanikud seisatasid ja hindasid kolijaid ja kola.

Koormate järele walgus lastekari hoowi, sinna kogusid ka majast naised kasimata nägudega, määrdunud hilbud lohakate liikmete pääl rippumas. Tuli weel poisse üleannetute silmadega, lotid kuklasse tõugatud, paberossid näos, käed pükſitaskus.

Wahiti koormaid, aga et need weel kaetud olid, siis maalttulnute kodukoetud, pakse, kortsudesse tõmbunud riideid, ema triibulist undrukut ja kollaseid pastlaid.

„Matsid!“ tähendas üks jõmsikas põlglikult.

Teised hakkasid põrsaid narritama, tõstsid siit ja säält natuke roguski äärt ja irwitasid wana kola nähes.

Taawet oleks neile häämeelega piitsaga tõmmanud.

Paari üürilise abil hakati asju majasse kandma, teisele korrale.

Ümberolijad hindasid hoolega iga koormalt mahawõetud asja ja tegid arwustawaid märkusi.

„Mis sest rämpsust kauge maa tagant linna oli wedada, kas siit paremat ei saa,“ ütles keegi.

„Miks ei saa, kui aga seda wa' nodi on...“

„Wõi rikas mees siia alewiurkasse maja hakab ostma.“

„Wist mõni pankrotti jäänud peremees maalt.“

Lõbusat meeleolu sünnitas ümberolijate seas wokk, mis koorma otsast lahti pääses, maha kukkus ja õige raskesti wigastada sai.

„Matsi jalgratas!“ hüüdis üks poistest ja terwe kari hakkas kõwasti naerma.

Ema tuli trepist alla, wõttis wiga saanud woki õrnalt sülle ja kandis ise sisse.

„Nä, klawer ka teistel!“ ütles üks naistest.

„See jo orel wõi härmonikum," arwas keegi wanamees.

„Waat wiimati on uus peremees mõni „wend" wõi „lugeja" weel...."

„Kes neid teab..."

Taawet kuulis kõike seda, ei wastanud poole sõnagagi.

Kaks tuba ja kõök olid kui wanakraami kauplus kalusid hunnikus täis.

Taawet istus jõuetult raamatukasti serwal, hinges surmaw tüdimus, nukrus ja mahajäetu tundmus. Silmapilguks lendas kujutuseſt pilt läbi: roheliseid heinamaad, kus pruunikajumega kastehein waikse tuule käes lainetas, nagu jooksesid madalad pruuniseljaga loomad nobedasti ja kuulmatalt üle heina; siis haljad põllulapid, mets ja järw, milles puud latwapidi kaswasid ja pilwed pikkamisi põhja mööda ujusid.

Üks pisar langes palgele, jooksis sealt kiiresti alla ja sadas põranda paksu tolmu sisse. Kas see kõik üks unenägu ei ole wõi ilmne unistus?! Eks ole tal ometi weel alles kodu, isamaja, heinamaad, wäljad, mets ja umbjärw? Aga miks ei näe ta siin ühtki märki kodutaluſt?

Ema oli koridoris juba naabrinaisega tutwuſt sobinud ja kaebas tasa, nutuselt:

„Ära andis isa kuha; küll keelasime... Ilus kuhake oli, metsa sees, iluſad eenamaad, wällad ja mets... Ära müis kõik ja tuli siia... kiwide otsa... Olesʃ lasnud mindki wanainimeſt sääl rahus surra!.."

Taawet kargas üles, näitas kuhugi kellegile rusikat ja hüüdis mahasurutud häälel:

„Äraneetud!"

Wäljas aga käratses poisikeste kari, üks laps karjus koridoris koledasti, ema lubas talle hirmsasti tappa anda, ja seinataga wandus töölt tulnud mees naist ning pildus midagi kolinal.

Kahe-kolme päewa pärast oli uus kodu, mis aga weel sugugi kodune ei tundunud, korda seatud. See tundus Taawetile esialgul wangikojana. Oli enne poole wersta kauguselt ümberringi oma maa, kuhu wõõra jalg harwa astus, kus ta ennast piiramata walitsejana tundis, siis oli nüüd kodu piir mõne sülla kitsuseks koondunud. Ei saanud silmapilkugi tunda ennast wõõrastest inimestest täiesti wabana. Koridorist kuuldi alatasa samme ja seinatagant rääkimist, uulitsalt kostis kära, poisikesed wiskasid mõnikord palliga ja kiwikestega wastu seina, möödasõitjate wankrite kärin mattis wahel tasase kõne, toast wälja astujat saatsid uudishimulikud pilgud ja sosistamine.

Ei olnud siin enam kohta, kus wälja minnes üksinda rahulikult oleks saanud olla ja unistada. Sada sammu oli maal minna, siis wõis metsa all, warjul inimeste pilkude eest, pikali olles unistustele anduda wõi raamatut lugeda!

Taawet pani õhtu eel uuemad riided selga ja läks linna waatama. Linna ääres wabrikust woolas nõgiste ja tahmaste nägudega, määrdunud riietega tööliste jõgi talle wastu. Üheb nen-

deſt walguſid lähemaſſe õllepoodi, teiſed ruttaſid pool-lagunenud jalatſid järele wedades edaſi, kaduſid haiſewatesſe hoowidesſe ja wanaduſeſt kõsſi wajunud majadesſe.

Taawet tundis nende eeſt hirmu, hoidis kõrwale ja wõrdles neid tahtmatalt maa ſulastega. Need inimeſed ſiin olid maa teenijate kõrwal kui linna hall ja tolmune uulits halja metſatee kõrwal.

Taawet lähenes keſklinnale. Liikumine läks elawamaks, kära ſuuremaks, tolm tihenes ja õhk muutus raskemaks. Ta põikles wastutulijate eeſt hoolega kõrwale, aga jäi neile weel enam ette. Ülikonnad läkſid toredamaks, daamide näod jumekamaks, pilgud, mis tema peale heideti, kui ta ette juhtus jääma, põlglikumaks.

Keſkuulitſal oli ſõiduriiſtade mürin ja ragin, aga ſinna ei olnud kohmetul käijal aega waadatagi. Ei ſaanud ta mahti ka toredaid waateaknaid ſilmitſeda.

Taawet tundis eneſe merel olewat, kus ta oma lootſikut lainetes peab juhtima, mis teda iga ſilmapilk ſiia ja ſinna poole pillutawad. Ta oli warsti wäſinud, jäi ühe wärawa wõlwi alla taganedes ſeisma, wahtis tükk aega tülpinud pilgul möödawoolawat wõõraſt rahwahulka ja tundis eneſes igatſuſt tuttawa, läheda inimeſe järele. Aga ei olnud pääle ema terwes linnas, terwes ſelles rahwameres ühtki, kelle juure wäheks ajaks toetuſt ja julgustuſt otſima minna oleks wõinud. Aga emagi juureſt ei ole ta ſeda kunagi otſinud.

Pikkamiſi hakkas ta kojupoole minema. Kor-

raga tuli talle Rähn meele. Ometi on tal siin üks inimene! Oige, see maakler Rähn, kes talle maja kaela määris! See on ju ikkagi oma nurga mees! Miks mitte Rähni poole minna!

Taawet wõttis woorimehe, et teda kergemini leida. Kusagil kitsas, mustas kesklinna uulitsas, kus majad kahelt poolt pääle ähwardasid langeda, pikast koridorist läbi minna, oli Rähni kirjatööde ja wahetalituse kontor.

Laua pääl laiali wajunud paberihunniku otsas oli must painutatud puust wiiulikast, tuba oli hämar ja wõigas. Eesriide tagant tuli Rähni paljas ots ja punane nina kollaka lõuahabemega nähtawale. Tuhandetest kortsudest nagu kiirtest piiratud silmad olid pilukil. Külmalt ja kuiwalt wõttis ta terwise wastu ja küsis ametlikult: „Mis iad kuulta?" (Murrak ei olnud tal linnas weel kadunud.)

Siis aga tundis ta järsku Taaweti ära, kollane nägu tõmbus tuhandeks kortsuks ja rõõmsalt hüüdis ta:

„Aa, semlak! No wat, sii on ilus, et mu waatama tulid! Astu lähemale, siia kardina taha..."

Ta pani käe Taawetile piha ümber ja tõmbas enesega seltsis kardina taha. Sääl oli wäike toake, märjal laual õllepudelid ja klaasid. Laua otsas istus mees, kelle nägu hämaras raske näha.

„Minu sõber Paabo," tutwustas Rähn.

„Istu tooli pääle, teeme mõne tipsu. Sa nüüd uwwes majas, uwwe korteri liigud ongi wist tegemata. No ega sa meele neid tegemata jäta... Säh, wiska..."

Ta lükkas õlleklaasi, milles walge wedelik oli, Taaweti ette. See rüüpas wastu tahtmist lonksu, tõmbas näo hirmsasti kortsu, pigistas silmad kinni ja haaras lukšatades hinge.

„Sa jo nagu rinnalaps, ei kannata suutäitki wälla! Säh, ammusta worsti pääle!“

Taldriku pääl wedelesid räbaldanud worsti käärud. Taawet pistis silmi kinni pigistades tüki suhu.

„Wõta klaas õlut pääle, ole meheșt!“

Taawet rüüpas märga lauda mööda ettelükatud klaasist lonksu.

„Ära ša, Paabo, kõrda kinni pia! Laše käia!“

Paabo tegi seda asja palju põhjalikumalt, lõi õlleklaasi, mis pooleni walge wiinaga täidetud, suu pääl kummuli ja pistis tüki worsti pääle.

„Oot', ma panen küünla põlema,“ ütles Rähn, „muidu ei nää, mis joome.“

„Kas see ükstapuha ei ole: wiin alla ja õlu pääle wõi ümberpöördult,“ arwas Paabo ja wiskas klaasi õlut suu pääl ühe nõksuga kummuli.

Rähn tuli teiseșt toast küünlaga, mis õllepudeli kaela sisse pistetud.

Paabo tõusis üles ja katsus laulu ümisedes wäikses ruumis edasi-tagasi käia.

„Sii o minu abiline, aitab mul kirjutada ja tõlkida. Ta karskuseșeltsis näitleja ja wiiulimängija. Üheșõnaga: kunstnik!“ seletas Rähn.

Siis wõttis ta klaasi ja hüüdis waimustatult:

„Hei, oleme rõõmsad! pagana päralt! Mängi üks wägew tükk, Paabo! Prosit, wennad! Saab terwe!“

Taawet istus kohmetult laua ääres, käed põlwedel; jalgades ja sisemuses imelik nõrkus. Ta piilus salaja Paabo poole: selle nägu ei wõtnud wähemagi liigutusega Rähni meeleawalduseſt osa.

„Ei, nii ei saa meeleolu," pahandas Rähn käratsedes. „Laseme weel õlut tuwwa ja ühe soro-kohwka! Paneme raha kokku."

Ta wiskas hõberaha lauale.

Paabo pistis käe westitaskusse, wõttis säält paar waskraha ja ütles tõsiselt:

„Rohkem ei ole üleüldse!"

„Pole waja, ma panen juba isi," ütles Taawet, eneſe selle mehe ees süüdlasena tundes.

„Õige, sul jo liigub tiha!" hüüdis Rähn talle õlale patsutades.

Nad istusid troskale ja sõitsid Rähni juhatusel läbi uulitsate. Paabo jorutas laulu ja Rähn hirnus ja huikas ajuti. Mindi kuhugi restoraani.

Siin, elektriſt walgustatud toas, sai Taawet Paabot lähemalt waadelda.

Ta oli pikk, kõhn, kuiwetu, nagu lehetu, raagus puu; nagu puu, mis kiwisele pinnale istutatud, kus juured tallatakse, kus niiskus puudub, kuhu päike ei paista.

Süsinustad käharad higist wettinud juukseſalgud langesid ilusale järsule otsaesisele. Näo musklite ja luie pääle näis wahakarwa nahk tõmmatud olewat, silmade teraw, wäsinud pilk liikus mehaaniliselt, huuled olid wärwita, mustad wurrud ja wäike tutthabe nagu külge kleebitud. Ükſikud pale osad näisid nagu mehaaniliselt üksteiſe küljes olewat; see, mis kõike üheks terweks ühendab, oli

kadunud. Nina oli klassikaliselt wähem, aga õigejooneline, andis ühes peenete joontega näole suurepärase ilme, mida õigete mustade kulmude peal järsult tõusew otsaesine suurendada aitas.

Tal olid läikiwate säärtega paigatud saapad jalas, peenest riidest, aga karwendawate käikste äärtega ja läikiwate küünarnukkidega kuub seljas, määrdunud paberist krae kaelas ja paberist rinnaesine murdunud. Siidist wärwiline kunstniku kaelaside oli katkine, aga ilusasti sõlme tõmmatud.

Ta istus laua ääre, silitas käega õrnalt üle lumiwalge wärskelt pestud lina, laskis silmad käia üle walge neitsiliku lae ning seinte, ja õnneliku naeratuse jume helkis silmades, nagu lapsel, kes harwa ema palet saab silitada.

„Natuke teistsugune kui Rähni juures wõi minu kodus," ütles ta siis ja Taawet nägi huuli tõmbuwat, kas tagasihoitud nutuhoo wõi rõõmu ärewuses.

Rähn jäi asjalikuks.

„Tuleb kohe midagi wälla kärkida, muidu piawad meid nällakoidest. Taawet, akka pääle. Ohtasöök, wein, konjak ja õlu olgu alguseks kohe..."

Ja kui kelner kolm wahutawa õllega kõrget klaasi lauale oli pannud, hüüdis Rähn otse joowastuse liigutuses:

„Meie armsa noore sõbra auks. Olgu talle linna uulits kerge!"

Tühjendati hooga esimesed klaasid. Siis langesid mõlemad linnalased otse kirgliselt konjaki ja söökide kallale, ainult lühikesi tähenduši aegajalt teheš.

Taawet jäi moepäraſt kaaſajoomiſeſtki warsti nõrgaks. Aga hää oli tal olla, ta tundis eneſe sõprade keskel, ſallis Rähni kaelustuſt ja tundis häädmeelt Paabo sõbralikuſt naeratuſeſt.

Siis kadus Rähn tuikudes, leidis leti ääres warsti sõbra ja hakkas seda kaelustama.

Paabo tuju oli hiilgaw. Ta ei olnud enam kuiw puu, ta jookſis waimukuſe ja terawmeelemahla, õitſes ja ſätendas.

„Nii, noor puu, ajage juuri! ajage ſügawale juured linna kiwiſesſe pinnaſse! Noor puu nõuab kaſtmiſt, proſit! . . .“

„Kuidas teie eneste juurtega lugu on?“ küſis Taawet ſeltſiliſe sõbralikkuſe päraſt õnnelik.

„Minul? . . . Eh, joome weel enne üks klaas. . . . Mina ajaſin juured liiga laial, mitte ſügawale . . . Pagan teab! oled ka nii ſaamatu ja kergemeelne. Siin ſolgirenn, ſääl ſolgirenn, ajad ſiia poole juure ja ſinna poole juure, aga need rennid kuiwawad nii kiiresti. . .“

„Teiſt oleks ehk ſuur wiiulikunſtnik wõinud ſaada. . .“ tähendas Taawet.

Paabo pani tühja weinipudeli wiiulina õlale, laskis pahema käe pikad nõtked sõrmed nobedasti üles ja alla jooksta, lõi ſilmad jumalikka heliſid kuulates lakke, tegi parema käega ſaledaid poognatõmbeid ja laulis:

„Taadiridi-ritataa, ritata. Taadiridi-ritataa. . .“

Näkku ning unistawalt üles waatawatesſe ſilmadesſe lõi korraga kramplik walutõmme, ſilmaſt weeres üks piſar. Selleſt häbi tundes wõttis

ta „wiiuli" õla päält, lükkas käega üle näo ja kallas weini klaasi. See kord jõi ta ükši, nagu ainult kurbuse hoo waigistuseks.

„Paljugi mis inimesešt saada oleks wõinud, aga ei ole saanud — lepime sellega."

„Kas saate sellega leppida?" küsis Taawet.

„Kas teie ei saa leppida?" küsis Paabo omakord.

„Mina... ei lepi sellega..."

„Ei lepi!" Paabo hakkas wäga kõwasti naerma.

„Ja mis siis teete wõi mis teha mõtlete?"

„Ma tahan... püida... edasi püida... millekski saada, weel..." kogeles Taawet.

„Weel! Ehehehh! Millekski weel saada! Rähn ütles, et teie lihtne talupoiss olla, hää pääga, aga ikkagi talupoiss, kellel linnas wäike majake... Ja kelleks mõtlete saada? Miljonäriks wõi ministriks? ... Ma loen teie näost, teie olete saamatu talupoiss, mitte rumal ega kelm, aga... et teist weel midagi saab, jumala pärast ärge petke ennast, noor inimene! Minust oleks wõinud palju saada, aga kui ei ole saanud, siis wähemalt ei peta ma ennast enam walelootustega. Parem otsime tröösti klaasist!"

Ta tõstis konjakiklaasi ja jõi tühjaks.

Rähn tuli nõtkuwatel jalgadel ja lällutades leti poolt.

„Waat, sääl on mees, kes linnas hukka pole läinud," ütles Paabo, nii et Rähn kuulda wõis.

„Kis on ukka lähnud? Isi oled ukka lähnud. ... Mina olen miis... Mul on kolm maja, kas tiad! Aga mis sul konnal on?"

Paabo ei pilgutanud silmagi, kallas kolm klaasi täis ja kõik jõid.

„Waata, mõne aasta pärast on mul maal mõis," hooples Rähn, „ja ma sõidan ainult kahehobuse tõllas linna."

Ta istus Taaweti kõrwale, kaelustas teda ja suudles, siis joodi jälle ja warsti olid nad nõnda elustatud, et kõik korraga rääkisid.

Kelner äratas nad wiimaks, tuletas hilist aega ja arwet meele.

Rähn hakkas midagi edasijoomisest rääkima, aga Taawet oli kindlasti wastu. Ta teadis, et tema arwel edasi tahetakse minna.

Arwe tuligi temal maksta. Et tal raha nõnda palju kaasas polnud, laenas ta Rähnilt.

Uulitsa nurgal suudeldi weel kord ja siis tuikus Taawet üksinda läbi pimedate uulitsate kojupoole. Suur summa, mis ta raiskanud, waewas südant, aga weel enam Paabo irwitus: „Teie loodate weel millekski saada!"

Nii oli siis elu siin alganud! Siin, kus alles inimese elu pidi algama! Kus inimesi pidi leiduma, kes temale kohased sõpradeks! Kus tegewust pidi leiduma, mis rahuldaks ja õnnestaks.

Päewad ja nädalad olid igawad ja tundusid tühistena. Ei olnud mingit kindlat tegewust, ainult wäikesi talitusi ja sekeldusi maja juures. Aega jäi järele, aga sellega ei mõistnud ta midagi pääle hakata. Luges ajalehti, juhuslikke raamatuid, käis linnas kõndimas, aga heitis õhtul rahuldamatult woodisse ja tegi ööseti igasugu ka-

watsusi. Inimesed olid siin kõik wõõrad ja kuidagi ei mõistnud ta sõpru otsima hakata.

Mingi suur töö ja tähtis tegewus pidi siin algama; ta kawatses seda igal ööl, aga öine kawatsus tundus hommikul kõlbmatuna ja naeruwäärilise unistusena. Wiimaks tuli talle midagi ajalehe juhtkirja lugedes meele.

Kuidas sääl kõneldi! Kui wälgukiri mustawal öisel taewal, nii heledad olid need sõnad tuhmil ja unisel igapäewsuse põhjal. Eneseohwerdus, kõrge kõlblus, isamaa armastus, suured teod, töö, raugemata töö — need ja paljud teised sarnased sõnad sähwisid kui wälgud hingest läbi, mis wäikeste murekeste öösse uinunud. Need sõnad pidid kõiki äratama, kõiki kihutama suurele tööle. Ükski ei tohi jääda eemale, ükski ei tohi leige olla, keegi ei ole ülearune, kõigile jätkub tööd, igaühele tegewust! Nii oli juhtkirjas öeldud.

Taaweti hinges läks wiimaks midagi selgeks: Siin on mind tarwis! Siin on ka minu koht, nende meeste seas! Küllap need mulle ütlewad, mis tegema pean! Siin on inimesed, misfuguseid ma eluaeg igatsenud! Neile olen ma kohane seltsiline!

Ta nägi enese waimus nende meeste seas: suures kõrges hämaras toas istuwad nad laia laua ümber, tõsised, peaaegu pühalikud. Nad kõnelewad waikselt ja nagu laul kõlab nende jutt oma rahwa minewiku sündmustest, praegusest elust ja suurest tulewikust. Kuu on üles tõusnud, hõbedase walguse längus sammas käändub pikkamisi tuppa, meeste kahwatud näod on weel püha-

likumad ja nende jutud kangelaselikumad. Tema istub nende seas, armastus ühise asja wastu ja armastuse suurus teeb ta nende wääriliseks, nad wõtawad tema kui wenna rõõmuga eneste hulka.

Siis hakkab keegi neist taga laulu ümisema, teised tulewad kaasa, laul tõuseb kui lähenewa tormi kohin ja tõstab wägewas hoos nende hinged taewa alla!

Siit alles algab temal õige elu!

Tal oli palju hinge pääle kogunud: arwamisi ilmast ja elust, ettepanekuid ja plaanisid ilmaelu paranduseks, kõlblisi ja isegi kunstilisi märkusi (wiimased käisid küll peaasjalikult laulu- ja muusikakooride ettekannete kohta).

Ühel õhtul istus ta maha, rikkus mitu puhast poognat, sattus aga peagi õigesse hoogu, kallas kõik põhjani wälja, mis tal hinge pääle kogunud, ja lisas weel palju sõnu isamaa armastusest ja ennastsalgawast ning -ohwerdawast tööst juure. Ta kirjutas poole ööni ja heitis siis rahuldatult magama.

Teine päew luges ta kirjutuse üle, parandas mõned wead ja wiis käsikirja, mitme ümbriku sisse mähitult, toimetuse ukse juure ning laskis wargsi kasti, kui keegi möödaminejaist teda tähele ei pannud.

Siis ootas ta igal õhtul lehte, waatas mitu kord ukse taha, kas juba midagi käeraua wahel ei ole, pani lambigi aegsasti põlema, ja kui siis wii-

maks leht tuli, awas ta selle wärisewail sõrmil, laskis silmad nobedasti üle päälkirjade lennata ja peatas lõpuks kirjawastustes. Aga tema kirjatükki ei ilmunud ega antud wastustki.

Ootusepõnewus kaswas iga päewaga, kuni paari nädala pärast ta enam kannatada ei suutnud ja toimetusse läks.

Ta palus peatoimetaja enese jutule pääsemist ega öelnud, mis tal asja on.

Ta nägi seda meest esimest korda, kellest ta nii palju oli kuulnud, ja ärewuse wärinad käisid üle ihu. Põrmu kübemekesena tundis ta enese suure kalju kõrwal, rohukõrrena kõrge tamme kõrwal olewat.

Kui kuningas lihtsais rõiwis juhtuks teel talupoisiga kokku, kardaks see tema palet nähes ja läheneks wärisewail põlwil? Ehk talutüdruk kohtaks printsessi metsas omasuguse ehetes, tunneks ta enese armetuna ja wiletsana? Kui Taawet oleks seda meest näinud oma maja wärawal, ta oleks temaga rääkinud, hoolimata oma arguseşt, häbelikkuseşt ja tagasihoidlikkuseşt, kui omasuguse wõõraga.

Aga nüüd käis kuulsus eeli ja takistas nägemast toimetajat nagu ta oli.

Taawet nimetas kogeledes ja higiseks minnes paari nädala eest saadetud käsikirja ja toetas argselt pakutud toolile.

Toimetaja nikutas pead, wõttis riiulilt käsikirja ja ulatas Taawetile, lahkumist oodates. Aga Taawet ei lahkunud. Ta tundis iseäralikku tarwidust sellele mehele pihtida oma kahtlused ja

asjatud otsimised; tundis tahtmist oma nõrkust täielikult paljastada selle mehe ees, kes tema armetuse üle siiski ei naera ja temale wist wõib koha näidata suures isamaaliku töö sõjawäes. Silmi üles tõstmata algas ta (toimetaja palus teda istuda):

„Ma tulin iljuti maalt... Östsin maja... Nii et ülespidamine kudagi kindlustud on, aga selleşt ei ole nagu küllalt... Sii ei rahulda mind kaugeltki. Tahaşs midagi tiha, midagi seltskonna kaşust, mingişuguşt rahwatüüd (See sõna, leheşt laenatud, käis palawuse hoona Taawetişt eneşeşt läbi)... Ei tea aga, koşt pääle oleşs akata ja mida juşt tiha. Selles asjas oleşski teie kääşt nõu ja juhatuşt palunud, seşt et teie siin kõike juhite... Tahaşs oma jõudu ohwerdada isamaa kaşust..."

„Misşugune haridus teil on?" küşis toimetaja.

„Külakoolis käisin... Päraşt olen natuke ise õppinud ja lugenud..."

„Raske on teile juhatuşt anda... Lugesin teie käsikirja läbi. Teie mõtetel puudub tarwilik selgus... On häid soowe ja iluşaid plaane, milleşt wälja paistab, et autor... tüki kirjutaja elu pääle tõşiselt waatab, aga meie aja kohta on nad liig... naiiwşed... lapşikud... Meie ajal peab neid küşimuşi enam teadusliselt põhjendama... Mul ei ole põhjuşt oma arwamişt warjata, selle päraşt ütlen otsekoheşelt, et teil tarwilik haridus puudub şarnaşte küşimuşte käşitamişeks... Ühe sõnaga, teil puudub haridus waimlişe töö tegemişeks."

Ta ütles seda tõsiselt, nagu kurba kohut täites.

„Mul teda pallu tõesti ei ole," ütles Taawet waikselt.

„On teil enesel kalduwusi mingisuguse tegewuse poole?"

„Ma tahaks ikke enam ühte waimutüüb tiha... Kõik sii äriline jändamine ja leewajaht on mulle wastik, ma ei pia sest midagi..."

„Waimutöö jaoks on teil wäike haridus, nagu ma ütlesin. Teie waade ärielu pääle aga täiesti ekslik. Rahwamajandusline edenemine ei ole tähtsuseta. Teie haridusega wõiks mõnel töös-tuse wõi äri alal kasulik olla. Wõiksite midagi käsitöö wõi tööstuse alal kas wõi wäiksel wiisil ette wõtta ja aegamööda suurendada ning laiendada. ... Siinsetes tähtsamates seltsides wõiksite ka jõudu ja oskamist mööda kaasa aidata..."

Taawet tõusis üles, oli selge, et toimetaja jutu lõpetanud. Jaheda tõsidusega waatas ta lahkuja otsa ja surus kuiwalt tema kätt.

Kuidas ta seda enne ei mõistnud! Üks wõõras pidi oma nõuandega tema silmad awama! See ei olnudki õiguse pärast nõuanne, ainult tähendus, wõimaluse oletus. Ja nagu kärmesti jookswal kinolindil nägi ta kõike seda ihaldatawana, luuleliseena, millest enne kui unenäos tähelepanematalt mööda läinud, millest isegi põlglikult eemale hoidunud.

Ta nägi inimesi kitsastes uulitsates tihedalt sipelgatena liikuwat, nägi neid sõitmas, kihutamas, tungimas, lendamas ja ennast nende seas mitte päältwaatajana, waid tulises tegutsemise ajus ja põnewas ruttamise keerus.

Ta nägi pikki punaseid korstnaid tahmaste otsadega, kust mustawad suitsumullid üksteist eemale ülespoole tõukasid ja wiimaks tõmmude lojuste karawaanina läänest idapoole liikusid, terwet taewawööd kattes. See on tema wabriku suits! Kõrgete telliskiwiseinte wahel, mille mustjalt läikiwate akende rida taugel kitsenes, müriseſid raudsed elukad, liigutasid raginal oma terasest liikmeid ja weeretasid sisikonde. Tahmased inimestekogud liikusid nende raudsete elukate wahel, andsid neile kui kiskjatele ettewaatlikult toitu ja walwasid seedimisorgaanide korraliku käigu järele. Kogu ilmatu suur hoone wäriseb, mürin lukustab kõrwad, tuleb kätega juhatusi ja käske anda. Üks nägemata Käsi juhatab seda kõike, —laiadest wärawatest toore materjaali sisse wedu ja müriseWas hoones walminud peenete asjade wäljasaatmist.

See nägemata Käsi oleks tema. Tema juhiks seda kõike walitud, lühidate sõnadega, paljuütlewate, waewaltnähtawate käeliigutustega.

See oleks alles elu, täis äärmist jõupingulduse põnewust, täis hoogsat lendu, täis riskeerimise hädaohtu ja enese jõutunde magusterawat joowastust!

Kuis on ta ometi selleſt seni mööda läinud, põlglikult, tähelpanemata, hindamata, lähemalt waatlemata, tõsiselt juurdlemata!

Nüüd on ainult küsimus, kuis seda pääle hakata?

Ta waewas selle küsimuse kallal ööd ja päewad oma pääd, enam küll ebamääraselt unistades kui midagi asjalikult kawatsedes. Kui keegi ometi ütleks, kuis seda algama peaks! Ta mõistaks ehk isegi midagi ette wõtta, aga siis peaks ta õige rikas olema. Nii rikas, et mõne wabriku wõi töökoja ära wõiks osta ja ise peremehena juhatajaks hakata.

Aga ometi on ta ise paljudest meestest lugenud, kes kopikata pääle alganud ja hiigla ettewõtete omanikkudeks ning juhtideks tõusnud! Imelik, et tema nende eeskuju järele teha ei oska. ...Ta ei mõista siin, linnas, wähemalt ette wõtta ega mingil alal eduſamme teha.

Ainuke edu siin oli tal karskusseltsi näitelawal, kuhu ta Paabo tutwuse abil pääsenud. Siin oli ta laulukooris lauljaks ja paar korda näitelawal teenija osa mänginud. Need osad olid tõesti wäikesed — tuli klaas wett näitelawale wiia wõi wõõraste tulekust herrastele teatada. Aga ta lootis, et teda tulewikus õiglasemalt hindama hakatakse.

Tema wastu oldi näiteseltskonnas lahke, aga teda pandi weel wähe tähele. Kõik need linna noorherrad olid temast osawamad, wäledamad, waimukamad, südimad ja julmimad. Ta jäi nende warju ja kõndis proowiõhtutelt ükši teiste järele koju, teiste lõbusat naeru ja kerget westmist kuulates.

Ühele neiule — see oli tema unistuste printsessiks saanud — sai ta siiski pikkamisi läheneda, pidas wähemalt ise seda lähenemiseks, kui paaril korral koju minnes tükk aega neiuga kõrwu wõis käia ja kord päraſt proowi puhwetis temaga teed juua.

Siis arwas ta aja olewat julget sammu teha. Selle kawatsemine waldas teda mõneks nädalaks ja sundis isegi majanduslisi kawatsusi unustama.

Ühel maikuu laupäewa õhtul tahtis Taawet hüüda, käsi kewade õhku, taewa sinna sirutades:

„Maailm on siiski ilus! Õnnistatud olgu minu sündimistund! Õnnistatud olgu taewas, maa ja meri! Ja ka linn! Mispäraſt mitte ka linn! Õnnistatud olgu linn ja kõik, mis temas liigub, kõnnib ja sõidab!“

Mery Sandow (õige nimega Mari Sant), karskusseltsi näitlejanna, oli kirjakeses nõusolekut awaldanud homme terweks päewaks metsa tulema, temaga ühes! Temaga üksi ja terweks päewaks!

Ometi lähewad inimese soowid täide! Saatus on kui ema; ta silitab üks kord ometi iga lapse pääd! Kui on mööda kannatuste ja kahtluste ajad, siis antakse meile kätte kõik, mille järele hing, ööd ja päewad kisendanud!

Nii käis ta mere kaldal. Üle kauge kumera pinna lendas igatsus, aga homme lendab ta ühes oma igatsusega!

Päikese werew silm wajus kauge poolsaare metsa ripsmete taha, ja tulisest metallist hõljuw

tee wiis üle lahe õnnemaale. Lained suliſewad taſa kalda kiwide wahel, nagu ei oleks merel kunagi ſuurt mässawat walu.

Üks wanamees istub ranna pingil ja wahib üle lainte mäe oma noorepõlwe igatſustele järele. Taawet tahaks tema juure astuda ja oſawõtlikult küſida: „Oled kunagi oma noores põlwes õnnelik olnud! On ſul ſuur igatſus olnud ja ſee on täide läinud? On olnud? ... Unista nüüd selleſt! Jluſad on mälestuſed, aga kurwad kui surnukambrid! Unistuste täideminek on aga kui õitſew toomingas! Waata, homme on mul ſee päew! Jumal õnnistagu ſind, wanake!"

Eemal liiwajoomel kohendab kalamees wõrku.

„Jõudu kalamees! Kas warsti laubaõhtal?"

Kalamees tõstab pikkamiſi pääd ja pomiſeb midagi linakarwa habe neſſe.

„Eks ole ilus õh , kalamiis?!"

„Üheſuguſed Jum la päewad ja õhtud kõik! Kui aga ſaaki oleks!"

Kodus oli laupäewa-õhtune waikne meeleolu, puhastes tubades wärske kaſe lõhn — ema oli turult wäikſe kaſe toonud, et „maa lõhna" tuppa ſaada.

Täna räägib ta emaga üle kaua aja ſüdamlikult, täna ſaab ta rääkida, täna on ta ema ees julge ja waba.

Ema oli wärsket ſaia teinud.

„Juſt nagu pühad täna!" ütles Taawet westi wäel laua ääre teed jooma istudes.

„Linnas saa õieti arugi, kuna püha, kuna äripääw," ohkas ema.

„Eks sul ole siin igaw . . ." Ja poolnaljatades lisas ta juure: „Waat kui ükskörd naese wõtan, siis pallu seltsim!"

Ema häälest kuuldus rõõmu ärewus, kui ta õhates küsis:

„Tia kuna sii aeg piaks tulema?!"

„Külda tuleb omal aal, egaks igawesti poisimeheks wõi ka jääda!" naljatas Taawet.

Kui ta siin waikides ajalehe lugemisse oli wajunud, ütles ema ootamatalt, hääles lootuseta igatsus:

„Eks maal ole nüüd kõik roheline ja ilus". Ah need waluisad mälestused! Ei olnud Taawetile wastu meelt, kui ema maast hakkas kõnelema! Aga walus oli see ja tõi nii palju kurbe pilta silma ette.

„Eks me lähe mõnel pühapäewal linnast wälla," ütles Taawet, isegi seda tröösti ebakohasena tundes.

„Tahaks weel körd Soowere talu enne surma näha ja sääl kõndida . . . Kui kawwa mina sääl olen olnud ja tüütanud . . ."

Pisarad hakkasid mullakarwa põski mööda nobedasti alla weerema, pää hõredate hallide juustega wajus rinnale.

Bulwaari ääres murul roheliste liblede ladwus kiirgasid weel kalliskiwid, warblased lendlesid ja siristasid wilgalt. Söösise jaheduse elus-

taw wärskus ei olnud weel ärkawa linna uulitsail kadunud, kui Taawet waksali ruttas, südames rõõmsa ootuse ärewus, kaenla all pakk toidukraami ja maiustega.

Ei tulnud kaua oodata ega kahtluse rahutust kannatada — waksali trepi kiwiastmeid mööda jooksis Mery üles, walge kübara lai äär eest üles löödud, näol wallatu naeratus, põsed rutuliseest käigust ja kargest hommikõhust õhetamas. Taawet oleks tahtnud teda sääl peatada, et wõimalust saada kaua teda imetleda. Et meele jätta iga saledat wolti riietes, iga jume helki ja ilme warjundit tema näol. Siin oleks elu seisma pidanud jääma.

Aga elu ruttas ja Mery ruttas, sest rong ootas waksali esisel ja teist korda löödi kella.

Taawet hoidis meelega Meryt siin, wagunis, teiste seas, rahwa rüselemises waatlemast, üksiolekut oodates, kus wõimalik on täielikult anduda jumaliku iluduse joowastusse.

Ta ruttas Meryga jaamast eemale, metsa poole, kus ühtegi ei oleks, kus mälestuski kaoks teistest inimestest, kus Mery ainult temaga oleks, tema päale mõtleks, kõike muud unustades, kõigest muust loobudes, ja tema ise jagamatalt nagu pühalikule jumalateenistusele wõiks anduda, terweks päewaks, terweks päewaks!

Mery läks rada mööda ees noore lehestiku wahelt läbi tungides ja hüüdis sagedasti: „Ah, kui ilus! Ah, kui kena siin ometi on!“ Wahel jooksis ta tükk maad ette, tuli siis toominga õi-

tega tagasi ja ütles lõõtsutades: „Ma armastan väga toominga õisi! Kas siin ööpikuid ka peaks olema? Kus toomingad, seal olla ka ööpikud. Kas teate seda laulu?.. ah, kuidas see nüüd oli (ta hakkas laulma):

„Kas mõisa aias hõisata,
Sa tahad roosipuul,
Wõime metsas toorel toomingal
Sel lahkel lehekuul ...

Ei tea kas wõibki siin laulda, mõni kuuleb?"

Ta jooksis edasi, kätega põõsaste otsi kahele poole lükates.

Eemalt kuulis Taawet hüüdu:

„Tulge siia, ma näitan teile midagi! Tulge ruttu!"

Taawet läks jookstes edasi. Mery seisis metsa serwal, ees oli madal sooheinamaa, kus noored walgetüwelised kased kui tütarlapsed kerges suweehtes.

Edasi ei pääsenud Taawet ja juhatas Meryle enese lähedal künkale aset.

Mery läks kui liblikas lendu.

Ta jooksis soo ääre, kiljatas korra kõwasti ja tuli kaebades tagasi nutu magu suus: jalg olla märjaks saanud. Siis noomis ta pahaselt Taawetit, et see wanamehe moodi maas istuda; tema, Mery, armastada wäga jooksta ja wallatada.

Ja jälle kadus ta metsa, kust warsti käo kukkumine kuuldus, selle järele weel mitmesuguste teiste lindude laulu jäljendamine.

Taawet tõusis küll üles, „wanamehe moodi istumiseſt“ häbistatud, aga tundis, et jooksmine temale ei õnnestaks.

Juba tuli Mery, pihk kõwasti kinni, ja ähwardas Taawetile midagi wiſata.

„Ärge tehke, ma kardan putukaid ja usſikeſi!“ karjus Taawet, „ma ei ſalli neid, nad on nii inetud.“

„Küll te olete memm! Konna ka kardate?“

„Sii on kõige jälgim loom!“

„Mis te räägite! Ma wõtan konna pihku, nagu midagi! Ükskord wiskaſin ühele noorherrale konna kaela, küll ta karjus! Kangesti naljakas oli! Leiaks ma konna, teeks teiega niiſama! Oodake, ma otſin!“

Ta läks ja kadus jälle metſa, laulu ümiſedes:

„„Astu alla, madonna Tereſa,
Ja waata kui ilus on m...“

Nii läkſid eſimeſed paar tundi. Nad olid Taawetile liiga rahutud. Ta ei ſaanud oma jumaldatut õieti waadatagi, weel wähem temaga kõnelda wõi üheskoos unistada.

Siis näis Sandow wäſiwat, et wiskas Taawetile peotäie toominga õiſi kaela, weel hulk ſammalt tagant järele ja istus tema lähedale mätta otſa.

„Ma olen päris wäſind. . . Ütelge palju kell on? . . . Ah nii wähe! Mis me teeme ſiin õhtuni!“

„Kui enam midagi teha ei ole, ſiis wõime midagi lugeda, mul on ajaleht ja üks raamat kaaſas!“

„Ma armastan wäga raamatut lugeda, kui ilus jutt on. Igawat juttu ma ei salli. Ma lugesin sel talwel ühte raamatut, küll see oli kena!"

„Mis selle nimi oli?"

„Oot,kudas see nimi nüüd oli! Oli midagi kullast. „Kullakaewajad", jah nii oli selle raamatu nimi. See oli kõge ilusam raamat, mis ma olen lugenud. Puha röövlite ja kullakaewajate elust, wäga koledad ja põnewad juhtumised."

Taawet oli ajalehe taskust wälja wõtnud.

„Ah, lubage mulle natuke seda lehte. Laupäewal on alati kõige huwitawam leht."

Mery hakkas kuulutuse külge lugema.

Taawet nihutas ennast lähemale.

„Mis te säält loete?"

„Kirikuteateid."

„Mis te neist loete?"

„Need on kõige huwitawamad. Siin on alati ülewal, kes laulatatud ja kuulutatud ja kellel juba lapsed."

„On need kõik teie tuttawad."

„Ah, ei ole, aga siiski nii huwitaw lugeda .... Ma armastan wäga neid lugeda.... Ma muidu lehte ei osta, aga laupäewiti siis wõtan alati. . ."

Taawet katsus selgeks teha, et jutt kõige huwitawam olla ja ka muud tükid.

„No ja, ma loen wahel sõnumeid ka," ütles Mery, kirikuteadetega lõpule jõudes. „Warguséd ja röövimised on ka huwitawad, aga suuri ja huwitawaid ei ole alati."

Taawet oli raamatu taskust wälja tõmbanud.

„Mis raamat see on, näidake!"

„Need on luuletused . . laulud. . . ."

„Ma armastan väga ilusaid lauluſid. Minu albumiſſe on mõned väga kenad ſalmikud kirjutatud. Teate ſeda laulu

„Oh, Anna, ſinuſt laulda ma,
Ei jõua jutuſta.
Kui viimaſt kord veel kuulda ſain,
Et ſina mind enam ei armasta —
Oh minu õnnetuſt, oh minu õnnetuſt."

See on pikk, viſt kahekſateiſtkümmend ſalmi, aga väga kurb!"

Kaskede tiheda lehestiku taga, kõrgel ſiniſe kummi küljes hõõgus valge kuul, linnud olid vaikinud, ladvadki ei liikunud, loodus tukkus keſkpäeva roidumuſes.

Rohule laotatud ajalehele oli Mery nobedate kätega toidupaki ſiſu aſetanud. Taavet küllitas teiſel pool „lina", Mery pakkus talle kelmikalt naeratelles üht ja teiſt. Nii eemal mõni ſamm oligi parem, nii võis ta Meryt rahulikult vaadelda, võis vaadelda viljalt tema ſilmade vilgaſt pilku, mis vallatult ſiia ja ſinna lendles, ja tema elavat jume värſketel põſkedel ja huulil, mis alataſa palju lobiſedes liikuſid, aga vaikideski palju rääkiſid.

Nad koriſtaſid ſöögi „laualt", järgnes vaikne unelemiſe tund. Mery heitis Taavetiſt tüki maad eemale ja peitis pää punaſe päevavarju taha.

See oli Taaveti tund, täis rahu ja pikaldaſt unistuſt, kus ta kaua võis vaadelda musta undru-

ku alt põlweni wäljasirutatud wäikest jalga, mis wahel kelmikaid liigutusi tegi, nagu rahulolematust ja wallatut pahameelt awaldades. See oli Taaweti tund — nüüd wõis ta waikselt unistades juttu ajada. Ta kõneles oma elust maal, kus ta laulukoori ja näitemängu juhatanud. Ta kõneles ilusast maakohast, metsast, järwest ja männikust järwe ümber; rääkis laulurikastest laupäewa õhtutest, hämarateſt werewa ehaga suwe-öödest, aga waikis Wiisast ja Öisu-Ollist.

Mery küsis harwa üht ja teist: kui suur koht olnud, kas wendi ja õdesid on, miks Taawet maalt ära tulnud, kas ta linnas mingit äri ajab? ja muid reaal-elusse puutuwaid asju.

„Wiimaks weel kahjatsete, et maalt linna kolisite“, tähendas ta naerdes.

„Ma olen siin oma elu-õnne leidnud, neiu Mery.“ Need sõnad tulid nii ettekawatsemata, hääl kõlas selle juures nii erutatult ja liigutatult, et ta enese päraſt seda wäga rumala tundis olewat.

Neiu waikis sirmi taga, ei wastanud, kui Taawet tüki aja päraſt jälle julges rääkima hakata, isegi küsimiste pääle.

„Kui rumal, kui rumal ma olen!“ kirus Taawet ennast.

Tarwis oli rumaluſt hääks teha, nii ei wõi see päew lõppeda.

Ta roomas neiule ligemale, tõstis pää ja waatas üle sirmi ääre. Neiu oli pikali, pää käe pääl, silmad kinni, teine käsi rohu pääle sirutatud,

paljal roosal käewarrel kuldkeest käewõru. Peene siidpluusi alt paistis ümmargune õla, ja kael oli kui elewandiluust nikerdatud.

Taawet tõusis üles, läks tasakesti neiu ette ja laskis põlwili. Ta waatles kui palwetades seda iludust. Siin laskis ta silmili Mery käe juure ja wajutas huuled selle pääle.

Neiu kargas üles:

„Ah, kuidas te mind ehmatasite.“ Ta tõusis üles ja pööras selja.

„Andke andeks, kui teid ehmatasin“, palus Taawet löödult. „Andke andeks. . .Ma ei tahtnud teid ehmatada . . .

Neiu ei wastanud sõnagi.

Taawet kargas üles ja käis kiiresti pööstaste wahel edasi-tagasi. „Nii! nüüd on kõik läinud! Eh, wõtku kurat mu rumaluse ja mõtlematuse.“

Mery oli istukile tõusnud ja näris rohukõrt.

„Olgu, lõppegu see nii wõi teisiti, tarwis on selgusele jõuda!“

Taawet astus otsustawalt neiu ette, laskis põlwili, püüdis aralt käekese kinni, silitas seda silmi üles tõstmata, ja siis, julgustatud neiu wastuhakkamatusest, wajutas ta pikkamisi huuled käe seljale.

Siis istus ta neiu kõrwale, hoidis õrnalt seda pehmet, siidist käekest oma käte wahel, nagu kardaks katkiminekut.

Alles tüki aja pärast julges ta sõsistada:

„Neiu Sandow, tohiks ma teid neiu Meryks nimetada?“

„Mis tarwis seda?“

„Ma tahaks nii öelda, see on nii ilus ja nii — lähedane."

Neiu Sandow naeris kuiwalt ja lühidalt.

Wäheſe waikimiſe järele jätkas Taawet:

„Ma olen teiega ammu rääkida tahtnud....."

„Teie olete minuga ammu rääkinud...."

„Kuulake mind kord tõſiſelt," ütles Taawet paluwa tõſiduſega, „ehk kui ma teid ſellega pahandan, ſiis..."

Alles tüki aja waikuſe järele, pilk kauge walge pilwekirmel, mis põhjapoolſel taewal ujus, algas Taawet ja sõnad woolaſid rütmiliſe lauluna:

„Walge pilweke metſa ladwul, saareke ükſinda meres — olen mina, elan mina...

Pilw kaob — nii kaon ka mina, ei jälgegi järele jää, ei jalaaſtme märki.

Siin aga (ta pani abitult kohmetud sõrmed rinna pääle) igatſus kihutab mind, kui ſagarat tuulehoog. Üks igatſus ööd ja päewad rinnus ja otſib pääſemiſeks wälja teed, kuid kaduda õhku ei taha, waid ſüdameſt ſüdamesſe leida teed. Üht inimeſt otſinud olen... mis kõlaks wastu mu hingel kui waikſel õhtul lauluhelile mets, kus helgiks mu hing kui pilwe wari waikſe järwe pinnas..."

Ta rääkis oma otſimisteſt, oma rahutuſt igatſuſeſt ja ükſilduſeſt rahajahil rühmawate inimeste ſeas.

Siis näinud ta Meryt, nagu muinasjutus, walgis rõiwis, roheline kroon pääs, loojenewa päikeſe helk näol, näitelawal, wiſt „Udumäe kuningas."

„Sii oli tund, mis määras jäädawalt mu saatuse. Sii oli püha tund. Ja täna olgu teine kui. . ."

Ta laskis pää Mery rinnale wajuda. . . . „kui lubate, et. . ."

Siin jäi Taawet peatama. Mery noppis maast rohukõrsi ja nägu ei ütelnud midagi, ei keelanud, ei julgustanud, ei annud lootust. . .

„Kui palju rahutust ja lootust on olnud südames. . . Nüüd on sii tund, ma ütlen, mõistke kohut, kui saatus, minu üle. . ."

Ta pani käe Mery piha ümber, katsus kohmetu pigistusega oma üleelamist tuntawaks teha ja surus enesest sõnad wälja, liiga järsult, harilikku laulwat rütmust kaotades.

„Mery, ma armastan teid! . ."

„Ah jätke, ma ei salli seda," ütles neiu, nõrka wabastamise katset tehes.

Taawet wõttis pää tema rinna najalt, käe piha ümbert ja wajus närbunult kokku:

„Siis olgu . . . Ma tiadsin . . . Ja küll . . . Ma lähen . . . Ma tiadsin, et sii nii on, et te mu wastu külm ja oolimatu olete."

„Teie räägite aina rumalusi," urises näitlejanna.

Nad istusid tükk aega teine-teise kõrwal, neiu kitkus maast rohukõrsi ja wiskas nad jälle maha, Taawet ohkas kõwasti.

Päikese tuline kuul oli juba puie taga, palawus oli wähenenud, aeg-ajalt kahises okstes kerge tuuleõhk.

Äkitselt, nagu mingisugusele meeleheitlik-julgele otsusele jõudes, haaras Taawet neiu pää ümbert kätega kinni ja suudles huuli. Suudles korra, peatas hingeldades, nagu midagi hirmsat oodates, aga et midagi ei sündinud, siis suudles weel mitu korda.

Maailm ei läinud hukka, Mery ei tõuganud teda eneseſt eemale. Nagu wäikeſt pettumuſt tundes, istus Taawet, üks käsi neiu kaela ümber.

Siis ütles ta waikselt:

„Sii on nüid minu elu õnnelikum pääw. Olen teile surmani tänulik.“

Päike ei olnud aga weel loojas, ja õnnelik kuningapoeg suudles, et oma üteluse tõe sisse uskuma oleks, weel mitu korda jumaldatud printsessi.

Siis läksid nad läbi metsa waksali poole, aga enne lagedale jõudmist wõttis weel Taawet kord Mery pää käte wahele, waatas talle tõsiselt silmi ja ütles:

„Minu Mery,“ ja suudles teda pühalikult otsa ette.

Siis läksid nad sõnalausumata waksali poole.

Sääl algas jälle elu: inimesi woolas metsast wälja, perekonnad, õnnelikud noored paarid, joobnud meeste salgad, harmooniku mäng, laul, kisa, lällutamine, huikamine ja kilkamine.

Waksalieſisel liiwa sees tammus tuhandepäaline hulk.

Taawet läks tumedamaks, Merysse näis elu woolawat, ta wahtis ümber ja wastas naeratades terwituste pääle. Juba tulid mõned noored mehed teda kättpidi teretama, naersid, lobisesid ja läksid

minema. Wiimaks ilmuſid kaks iſandat, üks ſirge ja ſile, nägu ja wurrud kui habemeajaja aknalt, teine jändrik, wähe küürus, weiderdaja, harmoonik kaenla all. Nad ei näinudki õnnelikku kuningapoega, nägid ainult printſeſſi, kes ka kuningapoja näis unustanud olewat. Tungiti ſiiski üheskoos waguniſſe, Taawet hoidis lõbuſale ſeltskonnale lähedale. Ta wõis nende nalja ja naeru kuulata, iſegi ſirge noormehe kutſe Meryle — õhtuks karskuſeſeltſi tantſupidule tulla — ei ſündinud ſalaja.

Alles linnas, jaamaeſiſel, langes Mery pilk nagu kogemata Taawetile. See kergitas kübarat ja läks eemale, weel tüki maa tagant rõõmſat naeru ja lobiſemiſt kuuldes.

Nüüd oli päike juba loojas.

Siis olgu! Üks liigutus, üks ſõna ja — lõpp! Üks liigutus, mis Mery Sandowile wõiks jääda igawesti meele, mis temalt rahu riiſuks ööſel kui päewal! Siin on õnn — aga ſee kergemeelne rumal plika pöörab ſelja — olgu!

Ja Taawet istus laua ääre ja kirjutas:

„Ma olen teid nähtawasti liig kõrgelt hindanud, teie mind nähtawasti liig madalalt. Olgu! Me lahkume. Mis ma tahtſin? Ma tahtſin teid nende kergatſite karjaſt wälja tuua — wabandage, teie tuttawad on ometi kergatſid? Ma tahtſin teid wiia igaweſe tõe, iluduſe, tarkuſe ja õiguſe allika juure —"

See oli ilusti öeldud, ſee pidi mõju awaldama, ſee pidi Merys lõpmata kahjatſuſt äratama!

Taawet tõusis üles ja kõndis rõõmsas ärewuses. Ema istus nurgas, kõssi wajunud, silmad kinni, ainult sukawardad liikusid ekstimatalt.

Ta ütleb emale ühe sõna, ühe julgustawa, iluse sõna, ütleb emale: usu minusse, weel on mul jõudu, ma saadan midagi korda, olen midagi wäärt — ja kes mind hinnata ei mõista, see käigu kus pagan!

Ta ei ütelnud aga midagi ja istus jälle toolile. Ah, nii ruttu rauges see julguseft lainetaw ja taewani tõstew hoog. Silm jäi peatama korraga seinal, kus Mery käest nalja päraft kingituseks nurutud wana kulunud wärwiline kaelaside rippus. Ja silmapilgul nõidus see wärwiline riideriba, nähtud waremini ühenduses armsamaga, rea kiiresti waheldumaid pilta armsama seisanditeft, üks ihaldatawam kui teine.

Siis aga tuhmeneſid pikkamisi need pildid, järele jäi hämar kuju, uduste piirjoontega ja hinges oli igatsuse walu. Ta istus laua juure ja kirjutas:

„Mäe pääl ma lamesin, paas päikseft põlenud ja paljas; ei ümber ühtki puud ei warju, kus kaswaks kerge rohi ja kastetilgad kiirgakſid kadwul lõunani...

Mäe pääl ma lamesin ja kurk mul kõrbes janus..."

Ta luges seda ja naeratas kurwalt iseenese üle.

Ta kirjutas kaua ja pikalt, ta kirjutas kõik, mis tal hinge pääl oli — Wiisale, ja palus andeks, et teda unustanud.

* * *

Seda meest oli ta sagedasti näinud karskusseltsi puhwetis teed joomas, walge rätik kaelas, walged linakarwa juukšed langesid kahele poole, siledaks soetud; nägu lai, hääsüdamlik, waade alati lapselikult enesega rahulolew.

Nii istus ta õhtuti puhwetis laua ääres, jõi teed, luges lehti ja ootas kannatlikult tuttawaid, et nendega poole ööni westa. Tal olid kindlad waated, selleşt andis tunnistuşt kaelarätiku kandmine. Tõetundmişele jõudes, et mõtteta on kaela kõwa kraega piinata, oli ta kraeşt jäädawalt lahkunud, hoolimata tuttawate pilkamişeşt. Ta oli suur ilmaparandaja ja rääkis alati ühiseluliseşt korraşt, nagu see olema peaks. Ta unistas mingişuguseşt õiguseşt ja wennaşuseşt, mida kerge pidi olema maksma panna, kui aga inimesed tahakşid.

Ametipooleşt oli ta sepp ja linna serwal oli tal wäike töökoda.

Sääl rautati hobuseid ja tehti muud kõige lihtşamat sepatööd. Päewal tegi ta ka işe sepikojas tööd, aga õhtul harütas ja korrutas ta puhwetis ühiseluliği probleeme.

„Kui näituseks praeguşe aja ettewõtjat tähele panna," seletas ta kord Taawetile, ühetooniliseşt suminaga rääkides ja wahetewahel lahja teed rüübates — „on need kellegi inimesed! Need ei ole inimesed, waid on kui rauaşt tehtud raha kokkuajamişe maşinad. Kudas nad oma tööliste wastu on— üks ei tunne ühte, teine ei tunne teişt, üks makşab palka, teine wõtab palka — rohkem nad üksteişt ei tunne! Aga mis keelaks neid sõbralikult ja seltşimehelikult ühes töötamaşt ja läbi käimaşt?! Teh-

ku näituseks nõnda, et üks saab pool kasu, teine teise poole. Jagagu puhaskasu pooleks — peremehele pool, töölistele teine pool. Siis ei oleks waenu, ei midagi... Tööliseд teeksid hoolikamalt tööd ja peremehel oleks selleſt aina kasu. Leppigu ilusti tööpäewa pikkuse asjas kokku, siis ei ole ka selleſt küljeſt tüli karta... Ja kui inimeseд kuulda saaksid, et töökojas niisugune kristlik wahekord walitsemas, nad läheksid sinna parema meelega kui kusagile mujale."

See jutt meeldis Taawetile. Tähendab, teisigi inimesi on ilmas, kes sarnaselt mõtlewad kui tema.

„Aga miks teie oma töökojas niisukese korraga alguſt ei tee?

„Ma olengi alguſt teinud. Minu juures on kaheksatunniline tööpäew ja korralik palk. Aga mul on kõigeſt kaks töölisſt. Suurem töökoda peaks olema, siis saaks eeskuju anda.

Pääle selle on mul üks uutmoodi sahk wälja mõeldud, mis seniseд täiesti kõrwale tõrjuks. Ta ei ole küll puhtalt minu wälja mõeldud, waid mingi Ameerika saha järele tehtud, aga siiski muudetud ja täiendatud. Seda wõiks suurel hulgal walmistama hakata."

„Eks laiendage oma wärki —"

„Seep see on, laiendage! kapitaal puudub, küll laiendaks... Olen rääkinud ühele ja teisele, tulgu kompaljongiks — ei, keegi ei julge tulla!"

See lõi noolena Taawetiſt läbi, ja käed kukkusid wärisema. Mina, mina tulen kompaljongiks! Siin saan ma oma ideaalid teoks teha!

Kui raske oli tal seda hüüdu maha suruda!

Sel ööl nägi ta end tulewaſes tegewuſes, õigel kohal, ſel kohal, kus ta ammu oleks pidanud olema.

Üks wäike töökoda keſklinna lähedal, alguſes nelja-wiie ſelliga. Nad tulewad hommikul ühel ajal tööle, tema ſepikoja äriline juht; Matias, tehniliſe külje juht, ja ſiis ſellid. Waikides, ſüdamlikult pigistatakſe üksteiſe kätt, waadatakſe uſaldawalt üksteiſele ſilmi, kinnitades ſõnadeta ſõpruſt ja wenduſt. Nad wõikſid palwe aſemel iſegi ühe laulu laulda. Ja ſiis aſuwad nad tööle. Söed hõõguwad lõõtſa ees ja tööliste nõgiſed ja higiſed paled on kui waſeſt, waſar tõuſeb ja wajub, wägewalt kõlawad hoobid, lõõts wuhiſeb, higi woolab, Matias ſeiſab juures ja annab juhatuſi, pikkamiſi, rahulikult, ekſimatalt. Kõik liigub ühtlaſelt kui maſin, mida nägemata jõuallikas wõimſalt liigutab, tõukab, kihutab...

Tema aga, Taawet, maailma hulgus, logeleja, unistaja, mooſekant, näitleja, kommejant —, tema on ſee, kelle läbi ſee töökoda wälimiſe ilmaga ühenduſes ſeiſab. Tema kannab kuulſuſt ſelleſt töökojaſt kaugele laiali, tema annab igale tellijale lahkeſti ſeletuſt töökoja ſiſemiſe, ideaalſe korra kohta, mis ku muidugi töö wäärtuſe pääle ſuurt mõju awaldamata ei jäta. Tema wõtab raha wastu, peab arweid ja raamatuid. Ühesõnaga, ta ſaab ſelle päew-päewalt kaswawa ettewõtte hingeks.

Sepikoja töölistele on ta hääks sõbraks, räägib nendega kui omaſugustega, annab neile raamatuid ja ajalehti lugeda, kutſub neid aeg-ajalt eneſe poole tee-õhtule.

Puhtais rõiwis, rõõm kõigi nägudel, istutakse siis laua ümber, ema kallab teed ja kõik tunnewad endid kodus olewat. Õhus on midagi kodust ja armast; igaüks neist tunneb, et elu siiski ilus on, et ilmas häid inimesi on, ja kõik nad saawad paremaks, puhtamaks ja õiglasemaks.

Päraft teed peab ta neile lühikese kõne, näitusefs selleft, kuidas meie oma elu ilusaks wõiksime teha, ehk selleft, kuidas ilmas kõige õiglasemat korda sisse sääda. Selle järele waieldakse natuke, siis õpetab ta neile harmooniumil mõnda laulu ja õhtu lõpeksi lauluga.

Wõi kutsuks ta Merygi niisugusele õhtule? Ta õpiks teda, Taawetit, niisugusel õhtul sügawamalt tundma, näeks tema kodust elu nii armsana ja siis lööks ta end neist kergatsiteft lõpulikult lahti. Sel õhtul suudleks Mery teda pimedal uulitsal lahkudes südamlikult, esite suu pääle, huuli lahutamaft wiiwitades, siis otsa ette pühalikult, tõsiselt.

Teise õhtu lõpul laulawad nad juba wägewalt kõlawail meeste häälil:

„Kus Põhja lahe kohiseb,
Ta kaldal ilu õilmitseb. . .“

Ehk jälle:

„Kus on lainte wood,
Kus on maru hood.
Ja sügawuses hirmu lood.“

Kes teab, wõib olla, tuleb aeg, kus neil wabrik, pikk hallide müüridega hoone, mitusada kõrget

mustawat akent reas ja kõrgel halli müüri küljes on silt kuld tähtedega: „Taawet Soowere ja Co.“

Möödaminejad räägiwad noorematele: waene talupoiss tuli linna, isa koht läks haamri alla; ei teadnud mis siin teha, asutas wiimaks teisega koos wäikese sepikoja — näe, nüüd on suur wabrikant! Kudas ta tööliste eest hoolitseb! Jse käib mõnikord nende lauluproowil, ostis muusikariistad ja juhatab ise mõnikord näitemängugi; ise peab neile õpetlikka kõnesid ja hakkab nende lastele ristiisaks.

Ja õde Mari tuleb kord tema juure, wabriku kontorisse. Ta ei tunne esite õde järsku ära. „Kudas teie nimi on? Tahate tööle tulla? Meil praegu ei ole tööliſi tarwis... Ah, sina oled Mari! Näe, ei tunnud järsku äragi! Noh, kudas käsi käib? Ega sa ilmaasjata ka ilma-ulguse juure tulnud? Wõta istet... Ah, Aadu koht läks aambri alla. Nii et olete nüüd mehega ilma-ulgused?! Waata, armas õde, meie ei pea ruttama, et kedagi nii halwa nimega nimetada: ilma-ulgus... Aga selleſt ei maksa pikemalt rääkida. Tulgu miis, ma tahan tema jaoks mingit tüüd leida ja palka saab ta tublidusejärele.“

Autoga sõidab ta kord Soowerele, kihutab külast hirmsa kiirusega tuututades läbi, aga peatab siiski Pärtli talu ees. Peremees seisab wärawas, ikka weel sama lai kui enne — aga nüüd ei karda Taawet teda enam, ei tunne aukartust tema rikkuse ees ega pea lugu tema „tarkuseſt“. Nüüd naeratab Taawet talle, sõbralikult pääd nikutades: „Ikka siin! Kas teil siin igaw ei akka! Ma arwasin, et ju-

ba miljonär olete ja änam siin wäikese kuhakesega ei janda. Olite kange raha kokkuajamises, nüüd teda teil wist juba küllalt?.. Pole teist ikka weel kuigi palju?! Peasite rohkem laalu ja muusikaga, ajalehtede ja raamatutega tegemist tegema, siis läheks waheist äriline külg ka paremini... elage ästi! Terwitage Klaarat, Oisu omasid ja kõiki wanu tuttawaid! Ah kudas mul linnas läheb? Wäikesel wiisil, ka ikka, wabrik nõuab pallu aega, waewa ja mõistuse pingutamist. Natuke rohkem kui talukoht... Nägemiseni!"

Aga kuhu ta siis sõidab? Soowerele? Mis sinna! Sõidab ta sinna ja palub peremehelt luba oma isakohta waadata kas wõi raha eest! Wõi läheb ta sinna ja küsib: „Kas te seda kohta ära ei müü?" Ja pakub ilma pikema jututa mõni tuhat turuhinnast üle? Siis wõib ta jälle umbjärwe kaldal unistada ja metsas hulkuda...

Aga Wiisa? Aga Mery? Kumb neist? Kuidas on ta ometi need ärilises palawikus ära unustanud? Kumb neist on tal sääl kaasas? Kahtlemata üllataks ta neid sääl, külas, Meryga enam kui Wiisaga. Meryga wõiks ta isegi Nuudli karjamõisa sõita ja siis lõhkeks Oisu Olli süda kadeduse pärast.

Aga ta ei tahtnud ometi kõike jõudu puhasmajandusliselе ettewõttele pühendada. See oleks oma kõrgete aadete äraandmine olnud. Ta pidi oma waimlist walgust paista laskma igale poole ja oma küünla kõrgel hoidma.

Selleks korraldas ta nüüd eneseharijate ringi. Oma wäheste tuttawate hulgast kawatses ta neid eneseharijaid koguda ja mõtles esimeses joones Mery pääle. Salajas lootiski ta just selle uue ettewõtte läbi Meryt wõita. Neil eneseharijate koosolekuil pidi see neiu alles teda, Taawetit, õieti tundma õppima ja seda wahet märkama, mis tema ja nende kergatsite wahel, kes Meryt nüüd ümbritsewad. Need koosolekud pidid alles selle neiu silmad awama.

Eneseharijate ringi awamis-koosolek pidi ühel talwisel pühapäewa õhtupoolel Taaweti korteris olema. Ettewalmistused nõudsid kulusidki, nii et ema oma pahameelt täiesti awaldamata ei jätnud. Oli tarwis tuba suure sündmuse kohaselt korraldada, akendele eesriided osta (seni oli Taawet neid õhtuti ajalehtedega katnud), seinale mõne tähtsa mehe pilt kleepida, lambile uus kuppel muretseda (wanal oli suur auk sees), ja kolme-nelja tooliga tuli istmete arwu suurendada.

Kaua wõitles Taawet eneses: kas koosolijatele teed anda wõi mitte? Teeandmine oleks üsna lihtne ega läheks palju maksma, aga tasside on mitmest sordist, mitmed mõradega, ja ema ei ole kuigi osaw teeandja. Teemasin, pika kaelaga, mis päästa kukena kõõgis seisab, on ka wäike, aga ema wõiks wahetpidamata wett keeta. Tee kõrwal peaks midagi olema. Kas sai wõiga wõi ilma wõita, ei tea kuidas peenem ja wiisakam oleks? On mingisuguseid kuiwad koogikesed, mingisuguse wõõra nimega, neid söödakse sääl karskusseltsi puhwetis sageli tee kõrwale, aga need lähewad waheşt liiga kalliks?

Terwe nädal kulus neis kawatsusis ja muredes. Awamiskõne kallal oli ta juba mitu õhtut higistanud. Õiguse pooleşt pidi eşimeşel koosolekul kaks kõnet olema:

1) Awamisşõna ja

2) Kõne: Mis on tõşine haridus?

Mõlemad pidi Taawet işe pidama, kõik need teişed, enamasti näiteşeltskonna liikmeteşt noored inimeşed, lubaşid küll koosolekule tulla, aga mitte kõneleda, ehk olgu şiis waheşt läbirääkimiste ajal.

Naisteşt oli Mery ühe şõbrannaga palutud.

Kõige rohkem lootuşi pani Taawet ühe rahukohtuniku kirjutaja pääle, kellega ta karskuşeltşi puhwetis tuttawaks şaanud, kes rohkesti lugenud ja arukas inimene näis olewat. Tal oli madal aga järsk ots, nagu walu päraşt kipra tõmmatud, ja pooled hambad eeşt ära.

See oli kohe nõus Taaweti poole tulema. Olid weel kutşutud mõned noored mehed, kantşeleiinimeşed ja äriteenijad, kellega ta karskuşeltşi näitelawal tuttawaks şaanud.

Siis jõudis şee eşimene şuur pühapäew kätte. Taawet talitas hommikuşt şaadik, käis ärewuşes üheşt toaşt teişe, kordas wahete-wahel kõnet ja katşus şeda işegi kõwasti lugeda, kui ema toas ei wiibinud:

„Austatud haridusşõbrad ja eneşeharijad! Meid on şiia wäike hulgake kokku kogunud, kõik üheşt şuureşt januşt aetud. Meie oleme kui üks tilgake meres, aga eks şeişa meri koos tilkadeşt! Meie şeişame ühe wäga şuure ja wäga raske ning kõrge ülesande ees..."

Ema kuuldi tulewat, Taawet jätkas salaja oma kõnet, toimetaja liigutusi jäljendades.

Siis hakkas wiimaks widewikuks lööma, kõik oli omal kohal, toolid kolmes reas, igas reas kaks, esimeses koguni kolm; nende ees laud, walge linaga kaetud, kahel pool raamatuid küünlad, just nagu palwetundidel koolimajades.

Teemasin kees ammugi köögis ja hakkas juba wingu ajama, mis tuppagi ulatas ja Taaweti rahutuks tegi.

Kell lõi neli, see oli määratud aeg. Nüüd seisis Taawet ukse lähedal, käis wärisewail jalul edasi-tagasi, kuulas iga kõbinat ja arwas isegi sahinat kuulwat, mida Mery siidi aluskuub wõis sünnitada.

Suur põnewus kestis poole wiieni, siis koputati uksele. Taaweti süda lõi nii kõwasti, et ta waewalt ukse juure sai minna ja selle awada.

Rahukohtuniku kirjutaja seisis sääl ja nikutas pääd, silmi pilutades ning harwe hambaid näidates, teine noormees tema kõrwal.

Taawet kutsus nad sisse. Wiina lehk tuli nendega ühes, aga praegu oli tähtis, et inimesi üleüldse tuli.

„On juba palju?" küsis kirjutaja, palitut seljast wõttes.

„Teie olete esimesed."

„Ehehee!"

Ja koosolekuks ehitud tuba waadeldes naeris kirjutaja weel kõwemini: „Ehehee!" ning lisas juure:

„Just nagu irwejaanlaste wõi metodistide palwetunni jaoks ehitud! Aga siiski, hää soe tuba, ja see on pääasi!"

Kell wõis ligidale wiis olla, kui jälle koputati. Taawet ruttas lennates awama. Sääl oli Mery teise daamiga ja üks isand, täiesti tundmatu. Rõõm oli segane, aga siiski rõõm. Astugu aga sisse (peaasi kui publikumi oleks!). Sääl tuli aga pettumus — Mery ei tahtnud üleriideid seljast wõttagi.

„Peame kohe edasi minema, aega on hirmus wähe, waewalt maksab... Ma olen kuhugi ristsele kutsutud, waderiks."

Nad läksid siiski teise tuppa ja Taawet tahtis neile teed pakkuda, aga sellele pandi kõwasti wastu, ja kümneminutilise pääliskaudse lobisemise järele läksid neiud oma saatja seltsis minema.

Kohtukirjutaja oma sõbraga jäi ja Taawet tõi neile teed.

„Kahju, et kärakast ühes ei wõtnud," arwas kirjutaja. „Minu sõber on muidu liiga wagune. Aga niipea kui ta mõne klahwi saanud, siis wõib kõik „Westnik Snanie" ette jutustada. Seda ma sulle aga ütlen, Soowere, niipea kui naised hulgas, siis ei tule asjast midagi wälja! See on kui kihwt! Tee mis sa tahad, neid huwitab ikkagi ainult kerge flirt, aga mitte teadusliseid asjad. Kui nad tulewad teadusliisele koosolekule, siis ainult meesterahwa pärast, mitte aga tõsise huwiga..."

Istuti pool tundi ja joodi teed biskwiidiga, mida Taawet hää nooši oli ostnud. Siis tegi kohtukirjutaja oma seltsilisega minekut.

„Kahju, et ma kärakat kaasa ei wõtnud! Oleks wõinud õhtu lõbusasti surnuks lüüa!“ ütles ta jumalaga jättes.

Sepikojaga läks asi tegelikult hoopis teisiti kui Taaweti unistustes.

Matiasel oli kõigest mõni sada rubla. Suurema summa saamiseks tuli Taaweti maja päälelaen teha. Käigud rahaasutustesse olid raskeb, ka töökoja ruumide otsimine niisama. Tuli päewade kaupa linna mööda käia ja wäsimus oli mõnikord nii suur, et kujutusesti heledad pildid edaspidisest woorimehega ja autoga kihutamisest kustusid.

Nii tuli ta õhtul koju, kehas tülpinud roidumus, pääs tuim ükskõiksus, ei wähematki elawat lootuse helki tulewikust. Järgmistel õhtutel juba kahtluski, milleşt küll weel esialgu häbenedes mööda tuli minna. Weel mõni päew — ja ta kõneleb juba ääri-weeri mööda oma kahtlusist Matiaselegi, kes talle nüüd, arusaamata mispäraşt, wastumeelseks ja tüütawaks saanud. „Sii kõik on jandamine, jätke mind rahule!“ hüüaks ta ja wiskaks weel mõni sada rubla sellele walge kaelarätikuga mehele, et see ta hinge rahule jätaks.

Ta ei tee seda siiski, käib weel kaua linna mööda ja leiab wiimaks mingisuguse pimeda, madala, pool-lagunenud kiwihoone, mis küll wähekäidawas uulitsas on, aga mitte kaugel kesklinnast.

Selles pandi sepikoda käima, uuel wendsuse ja õigluse alusel.

Tegelikult ei ſündinud eſiotſa muud midagi kui Matiaſe ſepikoja toomine uutesſe ruumidesſe, ſeſt wana ruum oli äärmiſelt kitſas, ſeda oli ta ammu kaebanud.

Lööbi tore ſilt üles, osteti rohkesti uusi töö-riistu, kuulutati uueſt ettewõtteſt kõigis ajalehtis. Anti teada asjad, mis uues töökojas walmistatakſe, ja hinda lubati õiglaſelt wõtta. Jſeäranis pikalt kõneldi ſahkadeſt, mis otſe pöörde põllumajandusſe pidid tooma. Kui ſiis küllalt asjaſt ilmale teada antud, hakati tööle.

Taawet istus ſepikoja kõrwal kongis, mida kontoriks nimetati, ja ſäädis arweraamatuid korda. Neid oli ſuur hulk ostetud.

Matias oma kolme ſelliga walmistas mõni aeg pääasjalikult ſahkaſid. Kewadine künniaeg lähenes ja Matias ootis, et põllumehed tema leiduſe pääle tormi jookſewad.

Kui juba küllalt rauda ſahkade pääle ja teraſt nende ninadele raiſatud, jäädi peatama. Tellijaid ei olnud. Oſtjaid ei tulnud. Paar talumeeſt käiſid waatamas, aga olid uue asja wastu umbuſklikud.

Hakati juhuslikku tööd tegema, aga ſeda oli wähe. Eſite tuli üks ſell lahti lasta, ſiis ka teine. Ühtki oli ülearu.

Taawetil ei puudunud eſialgul ſiiski leud ja hoog, iſeäranis hommikuti.

Nüüd edaſi, edaſi! kiirustas ta end woodiſt üles karates ja pahandas kurjalt aga ſuuremeelſelt emaga, et ſee kohwiga õigeks ajaks walmis ei ſaa. Ta tundis eneſe wäepäälikuna, kes lahinguwäljale ruttab, keda ſääl oodatakſe, kelle wiiwituſe

igaſt ſilmapilguſt lahingu käik oleneb. Aga tema hobuſe ſadulasſepanemiſega wiiwitatakſe!

Siis, kohwi joonud, tormas ta läbi keſklinna, wastutulijaile julgustawalt ja häätahtlikult otſa waadates, neile pilguga öeldes: „Edaſi! Julgesti edaſi! Kõik läheb hästi. Edaſi, kahtluſeta edaſi! Üle kõigiſt raskuſiſt!“

Ta tundis eneſe wäepäälikuna, kes lahinguwäljale kihutab, täis waimustuſe lainetuſt, täis lõõmawat tuld, walmis kõige ſuurematele tegudele, joowastatud jõu tõuſu kõrgeteſt woogudeſt.

Kõikide wastutulijate pilgud wiibiwad tema pääl, kõik imetlewad teda, kõik waatawad teda jumaldawa aukartuſega, kõik tunnewad enesteski ſeda tõuswat, mis temas woogab! Miſſugune jõud, miſſugune julgus, miſſugune hoog! mõtlewad mehed teda ſilmitſedes. Miſſugune mehiſus! hüüawad naiſed eneſes. Kuſt ſee on tulnud?

Ja, ſeda te ei tea! See on kaugelt metſa tagaſt tulnud, kuſagilt ſoo weereſt. See on alles inimene, mitte mõni teie ſarnane kuiw ärimees ja kopikukoguja! See on tulewiku ärimees, kes kaugele näeb, kes terawalt mõtleb, kes laialiſelt kawatſeb ja niiſuguſe ettewõtte loob, miſſuguſeſt teie oma wäiklaſes rabelemiſes undki ei julge näha! Kord ütlen ma teile, kes ma olen, kord jutuſtan teile, kuſt ma tulnud! teie ſaate mu'ſt weel kuulda! Aga ma ei ole kade! Rühkige, rutake, töötage julgesti oma wäikeſiſki aſjus edaſi, kõik ei ole loodud ſuurte aſjade loojaks, ei wõigi ſelleks loodud olla, kus oleks ſiis weel ſuure ja wäikeſe wahe!

Päew algas nõnda, aga lõppes natuke teiſiti!

See ei olnud laḫing, kus lipud leḫwiſid ja waimustuſe hüüded ſõjariiſtade kõlina ſekka koſtſid.

Ei ſaanud ſee ſuur wahutaw laine tormi jooksta kõrge kalda äkiliſe kalju wastu, nii et piſarad pilweni oleks purtskanud ja mürin kaldal ſeisjad oleks wäriſema pannud. See laine jooksis pikaldaſelt madalaks minewat, meriheinaga roḫtunud, muda ning kõntſaga kaetud põḫja mööda ja kadus aegamööda, nii et kaldal konnakarpigi weerema ei pannud.

Siin ei olnud waimustuſega midagi teha ja wõimſa jõupingutuſe aſemel oli ainult pikaliſt wastupidawuſt ja kannatlikkuſt tarwis.

Sell oli öösel joonud ja tuli hilja tööle, tellimiſt ei ſaanud õigeks ajaks walmis, tellija käis õimamas; laduſt oli raualattiſid tarwis, ei taheṫud enam endiſe arwe õiendamata anda; raha ſelleks kaſſas ei olnud, tuli mitu wõlglaſt läbi käia, need ei maksnud, wenitaſid, panid kangekaelſelt wastu, paḫandaſid iſegi ſageda tülitamiſe päraſt; mõni tellitud töö oli halwasti teḫtud, ei wõetud wastu; Matias tülitſes ſelliga, ſee wastas irwitamiſega.

Ei, niiſuguſes aſjas ei olnud tarwilik hommikune waimustus ja julgus, mis walmis oli taewawägeſid wõitlusſe kutſuma. Taawet ſai ſelleſt iſegi aru, kui hilja õḫtupoole wäikſes hämaras kongis ſepikoja kõrwal roidunult ning wäſinult istus ja kangesti ſuurt himu tundis kõige pääle käega lüüa.

Ta oli ſelleſt ääri-weeri mööda Matiaſelegi rääkinud, oli kord, julguſt kokku wõttes, iſegi öel-

nud, et asi lootuseta on. Matias ei salganud äri seniſt halwastiminekut, aga soowitas jätkamiſt: ehk läheb, ja wististi läheb paremini; tarwis mõned uuenduſed ette wõtta. Wenitati ja kiratseti siis edasi, wähem uuendusteſt abi lootes kui mingit juhuſt ootes, mis ettewõtte minekuks pöörde pidi tooma.

Oli õhtuid ja öid, kus hommikune wäepäälik, kes ülekeewas waimustuſes wõitluſe tulde kihutas, salaja põgeneda tahtis. Lihtsalt põgeneda, wõtta kaasa, mis wõimalik, korraldada asju kuidagi ja siis Matiaſe teadmata minema! Ära, kaugele sellest äriſt ja mureſt! Tal on „kaks terwet kätt", nagu see ilusates raamatutes öeldud, ta wõib ikkagi tööd leida ja leiba.

Ta tahtis põgeneda mureſt ja rahutuſeſt, mis siin täna ei lõpe, ei homme ega ülehomme, tahtis korraga wabaneda. Ta oleks põgenenudki, aga see ei olnud nii lihtne. Tal on ema ja maja. Ema ei tohi ta maha jätta, maja ei wõi ta ka jätta, kuigi see wõlgade sees.

Ta jäi lahinguwäljale, kuigi täiesti lootuseta wõitlejana ja loiult wastu panijana, kaotuſt ette nähes ja iſegi ootes.

See kaotuſe walu oli juba ammu kujutuſes üle elatud, tõeline ettewõtte lõpetamine ei suutnud enam palju juure liſada.

Weel mõned tülid Matiaſega, kes teda wedelemiſe ja oskamatuſe pärast sõimas — ja siis tuli otſustada, kas nad müüwad wabatahtlikult sepikoja kraami wõlgade tasumiſeks ära wõi tehakse oksjon. Oli weel kolmas pääsetee — Taawet teeb

weel maja pääle wõlga ja päästab sepikoja oksjonist, et weel ettewõtet edasi ajada. Aga esiteks ei olnud Taawetil enam asjasse wähematki usku ja teiseks kahtles ta õigusega, kas maja pääle weel laenu saabki. Päälegi oli ta asjast nii wäga tüdinenud, et lõpetamisestki osa ei tahtnud wõtta ja hää meelega Matiasele mõni sada rubla andis, et see ta „hinge rahu jätaks", üksi wõlgnikka katsuks rahuldada ja sepikoja kraami rahaks teha. Sellest oli ta siis pääsenud!

Tarwis oli aga midagi ette wõtta, midagi teha. Maja oli wõlgades, üüristi sai waewalt protsente maksta ja ära elada. Päälegi olid päewad logeledes wäga pikad ja wäsitawad.

Ta jõi hommikul rutates kohwi, talitas mõned wäikesed talitused kodus ja peatas siis pilguks et aru pidada.

Nüüd peaks ta midagi algama, weel täna peaks esimese sammu astuma. Ükskõik kuhu poole, igal pool olla teed lahti, on kusagil raamatus öeldud.

Raha tal mingiks ettewõtteks enam ei ole. Aga kui paljud on ilma rahata alganud ja wäga kaugele jõudnud! Ta läheb, näituseks, wabrikusse tööle. Kellegi käest oleks tarwis järel küsida, kuidas selle wabrikus töötamisega lugu on, kuidas sinna pääseb? Kahju, et tal tuttawaid ei ole. Hoowi pääl majas elab mõni wabrikutööline, neilt wõiks küsida. Kõlbab aga temal, majaomanikul, neile öelda, et ta wabrikusse mõtleb minna? Eks hakka nad naerma? Ja läheb ta ükskõik kuhu, mõnda teise wabrikusse, õhtul nähakse teda ometi,

kui ta tahmastes riietes koju tuleb, ja teatakse mis ta teeb! Ah, see maja on tal ainult weel kammitsaks jalus! Ta wõiks muidu töölisena kuhugi wabrikusse minna, töötaks sääl usinamini ja korralikumalt kui keegi enne teda. Teda pandaks warsti tähele, talle maksetaks paremini kui teistele, tõstetaks warsti meistriks, siis ülewaatajaks, wõetaks äri juhatusse... Tema wäsimata tungimist, püüdmist, julget ettewõtlikkust nähtaks ja hinnataks. Ta tõuseks wabrikandi paremaks käeks ja wiibiks sagedasti selle pool külalisena. Wabrikandi tütar (selle nimi oleks Alice) hakkaks teda armastama ja nad heidaksid abielusse (Taawet tõrjus siin Mery, Wiisa ja isegi Õisu Olli pildid kujutuses kõrwale). Nende laulatust oleks terwe linn waatamas ja kirik puupüsti rahwast täis — enamasti küll naised — ja õpetaja paneks õnnistades käed tema ja mõrsja pää pääle... Nii saaks ta wabriku kaasomanikuks ja hiljem oleks tema suure wabriku omanik. Aga ta ei jääks loorberitele puhkama. Ta laiendaks ja suurendaks oma ettewõtet alatasa. Ta teeks igapäew uuendusi ja laotaks hääd kuulsust oma ettewõttest ikka laiemale.

Ja kui tal siis kord surmatund läheneb, siis ei kurwasta see teda. Mõnda oma kodukülа inimesist tahaks ta siiski weel näha. Näituseks, Õisu Ollit. Saadab kõigile terwiseid oma kodukülla. Elagu hästi ja ärgu mõelgu ilmahulgusest halwasti! Olen teinud, mis olen wõinud, on tema wiimane sõna. Nii olla üks suur mees kunagi öelnud.

Ja siis näitawad haljad kuuseoksad teed kodust kiriku ja säält surnuaiale. Uulitsa ääred on täis alamat rahwast, matusrong on ilmatu pikk, ees aina daamid mustades loorides ja herrad tsilindrites. Pärgasid lugematu hulk... Ölgadel kantakse tsingist kirst wälja, rahwa hulgas tekib liikumine. Kirstu järele kõnniwad tema omakseb, siis aina wabrikandid, konsulid, suurkaupmehed, kõrgemad ametnikud...

Pikkamisi liigub rong raskemeelse leinamarsi saatel läbi linna ja lõppu pole nähagi. Ühe wäikese puumaja akna pääl waatab wanapoolne naine, kelle põskedelt puna weel kadunud ei ole, kellel aastateşt hoolimata weel tuld silmades, waatab mehe kõrwal, lihtsa töömehe wõi hantwärgi kõrwal — ja pigistab huuled kokku — kas wiha wõi kadeduse pärast, wõi nutuhoo warjamiseks: ta on surnuwankrit näinud, mida mustad hobused kui lilleliśt küngast weawad. Ta on ka seda pikakaswuga leinariides toredat daami näinud, kes üksi wankri järele läheb, kurbusest rõhutud, aga siiski uhke ja sirge.

„Sääl oleks minu koht pidanud olema," mõtleb aknalt waataja ja ütleb oma mehe kuuldes „Küll on noored inimesed rumalad..."

Ta jätab siiski selle järelduse, mis enese nooruse rumalusest tehtud, lähemalt seletamata, pahandab ainult iseendamisi:

„Ja mina ei mõistnud temale minna!"

Kõned haua ääres kestawad öö tulekuni, kõneldakse mitmes keeles, tuletatakse kadunu teenuseid meele. Kõik jutustawad aga tema harulda-

seſt elukäiguſt ja järeldawad selleſt, misſugune üks inimene peab olema, kui ta edaſi tahab saada ja midagi suurt korda saata.

„Meie maa ei ole ometi nii madal ja laugas kui tõendatakſe," ütleb üks kõneleja. „Ka siin tõuſewad künkad kõrgele. Siin kaswab ka kõrgeid puid. Ärgem raiugem neid aga enneaegu maha, kaswatagem ja hoolitſegem nende eeſt."

Siis tõuſeb toimetaja iſe haua äärele ja hüüab üle päädemere:

„Meie oleme tugewamad kui arwame, oleme rikkamad kui uſume, oleme mehiſemad kui meie meeſteſt ustakſe! Maal elab jõud ja säält ta tuleb ning wõidab ära linna ning kõik, mis tema ſees.

„Waadake, sääl oli inimene. Kõige lähemad nimetanud teda ilmahulguſeks ja naabrid, wäikeſed kopikakorjajad, ei olla omaſuguſeks pidanud. Tulgu nad ometi nüüd ja waadaku keda me matame...

„Kui meil aga mõttelendu oleks, kui meil tiiwad ei puuduks ja meie ei wäsiks suuresti unistamaſt... Kui meil julguſt oleks suuresti unistada..."

„Tanguputer läheb külmaſt, akka ometi sööma," ütles ema wist juba teiſt korda.

Taawet katkestab kõige huwitawama hauakõne ja hakkab tanguputru sööma.

Ema uriſes, et poeg pooled päewad toas laua ääres istub. Mingu ometi wälja, liikugu, tuleb söögiisu, muidu jääb wiimaks weel põdema.

Ta läkski, kui lõunat söönud, linna, ema murelikkude pilkude ja iſeeneſe eeſt põgenedes.

Ta ruttas nobedaſt läbi alewiku uulitſate ja hingas kergemini alles keſklinna keerus. Siin kadus tema kannult natukeſeks ſee piinaja, kes teda alati kuhugi kihutas, aga kunagi ei öelnud, kuhu ta minema peab.

Ta peatas ſüdalinna riſtuulitſa nurgal, ſai ſiin wäheks ajaks unistusteſt lahkuda ja wälisilma waadelda.

Misſuguſe kiiruga kõik need inimeſed kihutawad! Küünned hüppawad uulitſaraudtee wagunisſe, ſajandeb ſõeluwad jala ſiia poole ja ſinna poole, ühed ſõidawad troskadel ja teiſed kihutawad autodel hirmſa hooga läbi uulitſate... On ſee mõttetu ja meeletu aelemine? Ei, neil kõigil on nähtawasti midagi, mille poole nad püüawad, mille kätte ſaamiſeks nad kihutawad, ainult temal pole mingit ſihti, ei eesmärki! Ainult temal mitte.

Ta pöörab kojupoole, ſüdames ſalakadedus kõigi nende wastu, kellel on millega oma aega wiita, kellel on kuhu rutata, mida püüda, mida taga ajada. Ta põlgab neid, aga tunneb nende üle ſüdames kadeduſt.

Pikkamiſi läheb ta koju. Tuleb jälle pikk õhtu ja öö, lugeda ei taha enam ja harmooniumi helidki on wastikud.

Ta hakkas tööl käima, juhuslikult, ſiin ja ſääl, odawa õppimatu tööliſe palga eeſt. Otſis lehe kuulutusteſt pakkumiſe ja läks aadreſſi järele tööd kuulama. Sagedasti pööras ta töökoha juureſt tagaſi, kartes oma koduküla mehi kohata. Aga

linnatöölistega ei olnud tal ka sugugi kerge ühes töötada. Need õppisid warsti teda tundma ja narritasid teda halastamata. Ühes kohas saadi teada, et ta karskusseltsi näitleja on, ja heideti nõnda kurjasti selle üle nalja, et ta järgmisel päewal koju jäi.

Suwel leidus juhuslikku tööd, sügisel ja talwel ei olnud sedagi. Siis tuli paratamata kodus istuda wõi karskusseltsis aega wiita.

Mery waewas teda ikka, lahkesti naeratades, westes ja kergelt naljatades. Aga niisama oli ta kõigi teiste noorherrade wastu, kes aga Taawetist südikamad olid ja teda Merylt kergesti eemale tõrjusid.

Paaril korral sai Taawet juba mõne suurema osa ja mängis neid hästi. Talle anti aga ikka argliku, kohmaka külakooliõpetaja, lollaka teenija wõi tola osa.

Kuidas ta suurte ja peenete herrade, krahwide, parunite, kindralite ja ministrite osasid ihaldas! Aga need sai harilikult Paabo eneselе.

Ühe tola osa mängimisel külmetas ta end näitelawal kõwasti ära ja heitis woodisse.

Ema oli ääretult rahutu ja meelt heitmas. Ta andis Taawetile nõu kedagi nooremat talitama kutsuda. Taawet aimas isegi, kes see noorem pidi olema, ja kirjutas Wiisale kirja. Tulgu ta linna, tulgu ja jäägu, kui oma saatust ühe teise õnnetu inimese omaga ühendada tahab ja sõandab. Tulgu kõige oma kraamiga.

Aga Wiisa ei olnud kergemeelne. Ta noomis Taawetit, et see ikka weel tujude järele tali-

tada ja arwas, et tujude pääle midagi ehitada ei wõida. Aga sõbralik ja tõsiselt osawõtlik oli Wiisa kiri siiski.

Taawet lames mõni nädal külmetamise tagajärjel woodis ega tõusnudki päris terwelt.

Ja kui ta siis pikkamööda kosus, algasid jälle wäikesed mured ja juhusliku töö otsimine.

Siis sündis aga midagi, mis wäikest muresid unustama sundis.

Laen, mis töökoja asutamisel tehtud, öeldi üles. Kolme kuu pärast pidi raha makstud olema, ehk muidu läheb maja oksjoni alla.

Silmapilk oli tõsine, Taawet tundis selle suure ja traagiliku olewat. Tema elutööl (see sõna näis praegu kohane olewat) on lõpp. Ta ei ole süüdi, ei sugugi! Ta on tahtnud kõige paremat, kõige ilusamat., see läks nurja — maailm ei olnud weel küps selle jaoks. Wõib olla, tulewad pärast teda suuremad ja tugewamad, kes seda korda saadawad, mis tema kawatsenud.

Need ja teised sarnased sõnad, mis siit ja säält lugedes meele jäänud, tulid talle nüüd meele ja kõlasid nii ilusatena.

Ta istus maha ja kirjutas Meryle kirja (ta ei teadnud isegi, mispärast jälle Meryle), esimest kord teda „armsaks" nimetades, seda wabadust enesele oma suure õnnetuse päewa puhul lubades.

„Armas Mery!

Pääw on kääs, mis minu elu saatuse otsustab. Ma olen kerjaja. Ma olen sind armastanud kõige suurema armastusega, iga oma südamelöögiga,

iga oma hingetõmbamisega. Sa oled nagu märku annud, et ka mind armastad. On see nii, siis näita seda nüüd, sest suur otsustamise pääw on kääs. Oled sa mind tõesti armastanud, siis ei jäta sa mind ka nüüd maha, muidu tuleb wälja, et ehk mu warandust oled armastanud, ehk mul seda küll nii wähe oli. Näita nüüd, et sa mind ennast, minu hinge oled armastanud. Tule mulle, saa mu omast, jagame kurbtust-rõõmu pooleks ja kuiwatame üksteise pisarad, kui neid ka sul piass olema. Jagame wiimase leiwapalukese, ma saan teenima, meie ei jää nälga, ja kui Jumal lapsi piass andma, siis ei jää ka niid nälga. Ma saan sind kätel kandma eluaeg, sa oled mu ainus, minu elu ja minu surm.

Olen õnnetu ettewõttega suure osa omast waranduseest kaotanud, aga sii ärgu sind kohutagu ega su meelt muutku.

Asume kuhugi linnaserwale wäikesse korterikesse, elu aeg ei taha ju sinagi näitlemisega jannata; aus inime ei põlga tööd, usun, et kui pesugi pesta tuleb, sa seda ei põlga. Mina ei põlgass miskit tüüd kui tian, et sinu pärast tüütan. Wasta kohe selle kirja pääle, selleest ripub minu saatus ära.

Sind igawesti truuisti armastaja

Taawet Soowere."

Tal oli imelik lootus: kui Mery jaatawalt wastab, siis on kõik hää, siis läheb kõik hästi, siis ei ole tal wähematki muret tulewiku eest; ta oli kindel, et Mery talle iluisa kirja kirjutab, näitu-

seks: „Kudas wõid sa kahelda! Ma armastan sind, mitte sinu warandust! Olen sinu, igawesti sinu! Jagame teine-teisega waesust ja wiletsust, aga me oleme õnnelikud."

Nii ta kirjutab! Teisiti ei wõi ta kirjutada praegusel korral.

Ta sai teisel hommikul kirja. See oli õige lühike ja selge:

„A. hra Soowere!

Teie imeliku kirja sain kätte. Teie olete pärisnarr. Ma ei ole teile kunagi öelnud, et teid armastan. Mis te kõik wälja ei mõtle! Linna-äärekorterisse, pesu pesema ja wiimast leiwapalukest jagama kutsute waheşt kedagi teist. Te wabandate, et mina ei lähe, eks ole?

Austusega

Mery Sandow.

P. Sc. Mõned teie raamatud, mis mu käes on, saadan täna ära. Ei ole neid aega lugeda saanud.

M. S."

Nagu rikas onu ununeb, kelleşt lapsepõlwes palju oleme kuulnud, nii oli Taaweti meeleşt Jumal ununenud. Ja nagu see onu siis jälle meele tuleb, kui meil kõige suurem häda käes, nii tuli Taawetil nüüd Jumal meele.

Selle awitaja kohta oldi küll mitmesuguses arwamises. Ühelt poolt oli Taawet nii palju tõendusi kuulnud, et ta kellegi palwet täitmata ei jätta,

teiselt poolt olid aga elunähtused õpetanud, et keegi tema käest abi pole saanud.

Aga häda korral pööratakse ka kahtlaste awitajate poole.

Ühtul woodisse heites — selle koha arwas Taawet abipalumiseks kõige sündsamaks — hakkas ta, kui käed risti waiba all oli pannud, lapsening koolipõlwest meele jäänud sõnadest mingit palwet kokku säädima, kinnitas seda mõjuwate põhjendustega, seletas ära, et omakasu kunagi taga pole ajanud, et ise walmis oleks paljugi kannatama, aga Wiisa päraſt ja ema päraſt aidaku teda Jumal ometi.

Nagu lapsepõlwes, nii tuli nüüd palwe otsekohene tagajärg kohe awalikuks: silmad wajusid enne lõppu kinni ja rahulik uni, mis kõigile palwetajatele tasuks (wõib olla, ka ainukeseks) mattis ta kõigi muredega oma hõlma.

Hommikul leidis ta ülewalt abilootmise nii kahtlase olewat, et paremaks arwas Rähni poole pöörda. Oli sel ometi oma kindel kontor kokkusaamise kohaks ja wõis temaga inimese wiisil rääkida, temalt küsida ja selget wastust saada, kui seda päälegi kohe tarwis. Jumalaga rääkimine oli aga wäga ebamäärane.

Rähn wõttis teda hariliku lahkusega wastu ja küsis kohe:

„Noh, kas laseme paar potti õlut tuwwa, oleme jo ühe nuka mehed ja sa näitad nii arwa oma nägu“

Taawet wajus toolile. Täna ei hakanud ta asja juure ümberkaudseid teid mööda minema:

„Asi on nõnna, et ma pangrott olen."

„Pangrott?! Toho hull säh! Sepikojast saite jo lahti... Kas siis nüüd jälle midagi uut oled ette wõtnud?"

„Sepikoja wõlg sii ongi... Nüüd nõutakse seda wõlga... Kost ma wõtan?!

„No eks ma ütelnud kohe, missa niisukese asjaga akkad jandama! Kas paremat sehwti ei ole, kohe raha sisse panna! Wõtnud, näitusest, õlle pood! Nääd, sääl on praegu Täksi Rein, wõttis trahteri ühes sissesõedu oowiga ja aab äri nigu wanamiis! Sina aga akkad sepikojaga ullama ja päälegi ühes niisukeste inimestega..."

„Anna parem nõu, mis ma tegema pian."

Rähn kõngutas nõutalt pääd:

„Tähtaeg on lühike. Piassid koskilt laenama ja wana laenu ära maksma."

„Saad sa mulle laenu muretseda?"

„Ei, seda ei saa ma kudagi."

„Aga midagi peab ometi sündima!"

Rähn kehitas õlgu.

„Aga kui ma ei maksa, mis siis sünnib?"

„Siis müiasse maja oksjoni tiil ära," ütles Rähn ükskõikselt.

„Ole kallis miis, anna siski nõu," palus Taawet.

„Mis nõu sääl anda! Ega muu ei aita — müü maja isi ära ja maksa wõlg kinni. Jääb ehk natuke järele, sii on siis sinu oma."

„Ainult natuke, mis ma sellega pääle akkan?"

Rähn hakkas naerma.

„Sellega pole midagi pääle akata. Aga sa oled weel poisſmiis, wõisſid rikka naeſe wõtta. Kosja wiina ja sõrmuste oſtmiſeſt raha jääb!"

Taawet ei wastanud ſelle pääle midagi.

Ta oleks ſiit läinud, aga Rähn oli ſiiski tarwilik.

„Ehk otſid mulle mõne maja oſtja."

„Miks mitte, katſun mõnele kaela määrida. Muidugi piab odawasti andma, ſeſt aega ei ole ſul pallu."

Rähn hoolitſes tõſiſelt Taaweti eeſt, kui ſee mõne päewa päraſt kuulama läks, kuis lugu maja müütamiſega, lõi Rähn talle õla pääle ja ütles:

„Tiad mis! Kahesſaſada rubla jäi ſul järele. Osta ſelle iiſt maja! Mul juſt parajaſti Nirgipää alewikus üks wäike ütike müia. Makſab muidugi paar tuhat, aga ſisſemakſu ſuuremat ei nõuta. Kapſaaiake kah juures weikſe õõnapuuga, kos lind otſas laalta wõib. Sa armaſtad niiſukeſt kraami. Eenam on juſt akna taga, ſääl ſul ia kõndimas käia ja luuletada. Piaaſi, ſul ikke oma tuba, oma luba ja oma piawari... Ma tuun paar potti õlut, tehme asja kindlaſt..."

Warsti istuſid nad kardina taga lauas.

Proſit!" hüüdis Rähn muretalt.

Taawet waatas wäſinult angeldaja otſa:

„Tahad mu wiimaſt raha kah üle liia!"

„Miſſa n'd rumalat juttu aad! Olen ma ſu kunagi üle löönud? Talu pääſtſin ſul oksjoni alt,

nüüd maja kah!.. Muedu oleſs ſa ammu ilma mööda kerjama pidanud...

„Eh, oleſs wiſt ka kõege õigem," ütles Taawet käega lootuſetalt lüües ja rüüpas tugewa ſõõmu õlut.

Seekord oli kolimine kergem, aga wahtijate tähenduſed haawawamad.

„Matſid lähewad wiſt maale tagaſi?"

„Linna heinamaa ääre, Purde uulitſale, ühte kongi."

„Wiſt tüdrukutega raha läbi löönud."

„Linna tüdrukud mõistawad matſi hästi nöörida..."

„Härmonik üsna lagunenud! Teiſed asjad ka täituru jaoks kõlbulikud."

„Ta iſe ka kõhn kui ſurmawari..."

„Wiskab wiſt wedru warsti wälja..."

„Sellepäraſt wiſt kolibki eenamaa weerde roheliſesſe..."

„Mats armastab ikka roheliſt..."

Sarnaste märkuste ſaatel lahkus ta oma seniſeſt linna koduſt. Ei olnud kahju ſelleſt koduſt lahkuda, aga kurb oli wiletſamaſſe korteri aſuda. Selles oli kõigeſt üks tuba ja köök. Muiſt kola tuli kuuri ja pööningule mahutada. Harmooniumigi jaoks ei leidunud toas ruumi.

Taawet otſustas tõotuſi andmata ja unistusteſt loobudes wäikſelt ja waikſelt tööle hakata. Ta otſustas tööd wõtta, mis aga juhtub, mis aga leidub.

Ta hakkas sellega kohe peale, ja suure agarusega. Käis majades puid lõhkumas, rookis õuedest lund, tühjendas wagunid, ladus puid riita, töötas ehituste juures. Pikkamisi sai ta aru, mis tal töölisena kõige esite tarwis oleks — üht tööd mõista, hästi ja põhjalikult, nii nagu Wiisa õmmelda oskab. Ta mõtles seda suuremat wiga weel parandada ja millekski õppima hakata, olgu rätsepaks, kingsepaks, tisleriks wõi lukusepaks. Salajas mõtles ta kõige enam rätsepatöö peale. See kawatsus oli ühenduses Wiisa kosimisega. Läbirääkimised selles asjas olid nüüd kirjateel uuesti alganud ja Wiisa kaldus järelandmisele. Pulmad pidid kewadel olema.

Ta õpib rätsepaks ja nad hakkawad siis ühes koos töötama. Nad wõiwad mees- ja naisrätsepa töökoja lahti lüüa.

Siin ei suutnud ta jälle suurest unistusest loobuda. Kui tal kord rätsepatöö põhjalikult selge, üüriwad nad kesklinna läheduses suurema korteri ja riputawad iluse mustast marmorist kuldkirjaga sildi üles. Pikkamisi aga kindlalt edeneb nende asi. Ei tee nad suurt kära ega püüa odawusega teisi üle lüüa. Aga, kes korra nende juurest tellinud, see jääb nende tellijaks ja kannab head kuulsust kaugemale. Pikkamisi ilmuwad nende äärisse linna paremad kodanikud, tulewad isegi parunid ja krahwid ümberkaudsusest; aga ta ei lase end neist üllatada, wõtab neil püksimõõtu kui igal teisel surelikul, ei rutta tellimise täitmisega ega kummarda ülilahkelt. Tulewad linna-isad ja wiimaks linna-peagi. Nendega aetakse kodanikkude tarwi-

dusteſt juttu ja peetakſe linna asjade üle aru. Ta walitakſe linna wolikogusſe. Wiiſa ſaab linna tähtſamate prouadega tuttawaks ja tõuſeb hääſſe lugupidamisſe.

Aasta paarikümne päraſt on neil wäike waranduš kogutud, nad oſtawad maja ja aſuwad ſinna elama, rätſepaäri lõpetades.

Siis on aga tema hää kuulſus juba kõigi kodanikkude kõrwus ja ta walitakſe linna nõunikuks. Õnnistusrikkas tegewuſes ei pane ta eluõhtu lähenemiſt tähelegi.

Wiiſa andis wiimaks järele ja oli nõus linna Taaweti poole tulema. Tal ei olnud raske tulla. Ema oli tal ſurnud, kraami wähe, maal heideti ikka weel nalja wahekorra päraſt Taawetiga.

Ühel waraſel talwepäewal ilmus Wiiſa Taaweti poole linna. Ema langes talle kaela ja rõõmustas iſegi tema Singeri maſina üle.

Kui õhtul ema köögis magama oli uinunud, andis Taawet oma majandusliſeſt ſeiſukorraſt Wiiſale põhjalikult ja otſekoheſelt aru.

„Sii majaloks, ſii põdur õõnap aias, — ſii on kõik, mis Soowereſt weel järele jäänud," ütles ta lõpetades ja piſarad hakkaſid tal weerema.

Wiiſa wõttis ta parema käe.

Oli ta alati Taaweti unistawateſt ettekujutusteſt wähe lootnud ja nende üle nalja heitnud, ſiis julges ta nüüd ka Taaweti piſarate üle naeratada.

„On wäga pallu inimesi, kis niisukesegi warandusse juures õnnelikud olessid," ütles ta tröösstiwalt.

Taawet surus neiu käe oma niiske palge wastu.

„Me piame tüüd tegema," sosistas ta.

„Muidu arjumegi laisklema ja unistama," naljatas Wiisa.

„Aga minu terwis ei ole änam suurem asi," ütles Taawet. „Kuula, kudas mu rinnad kõhisewad! Just kui harmooniumi lööts."

Ta katsus sügawalt hingates kopsu kohinat kuuldawale tuua, hakkas aga rängasti köhima.

„Kust sa selle said?" küsis Wiisa.

„Ah, ära küsi. Karskusseltsi näitelawalt, üht tola osa mängides. Madalad rinnad olid mul juba sündimisest saadik. Tia kudas me oma elupääwad küll elatud saame!"

„Ole mureta. Mul on ia terwis ja ma oskan midagi tiha. Küll me läbi saame."

Taawet laskis pää käte wahele ja pisarad hakkasid tal uue hooga weerema. Talle tuli meele kõik ülekohus, mis ta sellele truule hingele teinud, küll Oisu Ollist, küll Mery Sandowist, küll wabrikandi tütrest Alice'ist unistades.

Elu läks nüüd rõõmsamalt, ei olnud enam nii surmawaikne ja igaw. Waikuse raskust wähendas kui mitte ema ja Wiisa westmine, siis wähemalt Singeri wurin.

Taawet ei julgenud omast uuest kawatsusest Wiisale otsekohe rääkidagi. Aga õhtuti wõttis ta nõela kätte ja katsus Wiisa kõrwal riidetükka kokku õmmelda ja harjutas lapikeste tikkimist Singeriga. Wiisa waatas seda kui lapsemängu ja ajawiidet. Ta tähendas naeratades, et niisugust tööd waremas nooruses peab õppima. Taaweti wanusel oleks raske ristijalu tundide kaupa laua pääl istuda. Neist häätahtlikkudest naljatustest kohutatud, ei söandanudki Taawet asjast tõsiselt kõnelda ja jätkas siin-sääl päiwiti tööl käimist.

Haigusest, mis ta tola osa mängimisel sai, oli halb kõha seni püsinud. Ei tahtnud ega tahtnud kaduda, hoolimata arnika ja pipermündi teest, mida ema õhtuti hoolega keetis; hoolimata sularaswast, mis ema talle kõrwetas, hoolimata kompressidest, mis Wiisa talle ööseks kaela ümber ja rinna peale tegi.

Jseäranis rahutuks sai aga Wiisa, kui Taawet wäsimusest kõneles, mis teda sagedasti töö juures wallata ja seisatama sundida. Taawet ise katsus selle üle nalja heita: ta tahta töö juures wahetewahel unistada ja mõtiskeleda. Peab siis just minut minuti järele rühmama!

Aga hiljemini pidi ta mitmest tööst loobuma —need käisid tal üle jõu wõi wäsitasid teda jõuetuseni.

Sageli istus ta akna all ja wahtis unistes wälja.

Lumerätsad kudusid walmissaamata walget kangast, sellega wiletsaid majakesi ja wiltu wajunud aukliisi aedasid loorides.

Taawet wahtis wälja, läbi hõredate õunapuu raagus okste, ja nägi warsti awatud silmil und lagedast lumewäljast. Oh, näeks ta weel kord Sooweret!

Kui sagedasti oli ta sääl, püss käewarrel lumistel wäljadel ja heinamaadel luusinud, harwa jänest kohates kohkunud, unistustest ärgates lõbuga ara looma lippamist waadelnud.

Siis oli ta umbjärwe kaldal lumisel mättal istunud ja muinasjuttu weealuste elust meelestanud.

Siin ei olnud laia walget lumepalangutki, mille üle igatsus takistamatult kaugele oleks wõinud lennata!

Lumesadu läks tihedamaks ja akna taga hõljus walge wõrk kui tihe toim wirga kangru kangastelgil.

Taawet oli akna all kokku wajunud ja unistuste kanga lõim läks ikka tihedamaks.

Siis pandi käsi õrnasti ta juustele ja küsiti waiksel hoolitsusel:

„Miks sa nii nukker oled?"

Taawet tõstis nõksatades pääd, see wajus aga warsti jälle jõuetult alla ja tasa wastas ta Wiisale:

„Ma tunnen, nagu elaks wiimast talwe. Wahiss nõnna tundide kaupa, ei tahaksi tõusta. Ma olen elust wäsinud. . ."

„Sul on .... Sa ei ole hästi terwe. Olen sulle mitu korda soowitanud: piassid arsti juure minema," rääkis Wiisa, hääles muretust ja rahulikkust kuulda lastes.

Taawet tegi käega jõuetu liigutuse, mis lootuseta üksköiksust wõis tähendada.

Esiotsa oli kawatsus, et pulmad kewadel pidi peetama, siis kui köik haljas, kui aasad lilledest kirewad ja päike soojalt paistab, kui õhtul eha kesköösni taewa werewaks wärwib ja ööpik laulab. Siis mõeldi waikne laulatus kodus toime panna ja õhtupooleks linnast wälja rohelisse sõita.

Jõulust peale oli juttu peaasjalikult pulmadest. Neist räägiti õhtutel pooleni ööni ja tehti isegi ettewalmistusi. Harmooniumile otsiti ja leitigi wiimaks toas ruumi, sest laulatuse pidi ometi harmoonium kaasa tegema.

Seda mööda kui aga Taaweti terwis halwenes, waikisid need jutud. Ema hakkas sagedamini kuuldawalt Jumala poole õhkama, Wiisa naeratas kurwemalt ja Taawet ei rääkinud sõnagi tulewikust. Ta andis Wiisa keelule kergesti järele ega wõtnud enam miskit raskemat tööd.

Päewad läksid pikemaks, lumi walgemaks ja koidud waremaks. Kewad lähenes. Wiisa saatis Taaweti keskpäewal kõndima ja päris temalt kewade tunnusmärke.

Taawet katsus neist kõnelda, aga ränk köhahoog mattis ta hinge kinni.

„Oh Jumal, oh Jumal!" kuuldus siis kõögist.

Ta oli mitu ööd ja päewa palawikus wisklenud, palgil werewad plekid, ots higine, juuksed niisketes salkudes, silmis rahutu leek, nagu otsiks hing wabadusse igatsewa linnuna puurist pääse-

mist ja pekſaks tiibadega meeleheitlikult wangis-rawat wõrku.

Ema palwetas köögis. Wiisa istus kokku-wajunult woodi weeres toolil, pilk kusagil süga-wal, kiwinenud ilmega nägu imelikult wiltu tõm-bunud. Haige wähklemine ei näinud tema walu enam suurendawat ja segased sonimised ei teinud teda rahutumaks.

Korraga pöörab ta pilgu haige näole ja jääb tema katkendlisi sõnu kuulatama. Haige rää-gib isa-talust.

„Lähme Soowerele. Wii mind sinna, Wiisa! Laske mind siin oja ääres jalgu puhata... Kas-kede tüwed on ikke weel walged, mõnel arwal on kortsud näos, ja kastehein lainetab... Laske mind siin jalgu puhata... Ma tulen arwa ja olen wä-ga wäsinud. Ärge ajage mind ära... Koerakutsi-katki ei aeta nõnna ära..."

Siis juhatas ta laulukoori, parema käega jõuetuid taktilöögi liigutusi tehes ja põnewusega olematuid helisid kuulates. Luges üht enese luu-letust, käskis sulast kõik masinad maa pealt ära põletada ja oreliga kündma minna.

Neljanda päewa hommikul oli ta lühikeseſt uinakust ärgates rahulikum, pilk uitis aeglaselt kusagil kaugel, nagu ammuseid asju meele tuleta-des. Siis kõngutas ta pääd, kulmude wahele il-mus nukruse korts ja wäikse etteheitega kordas ta:

„Nad on keeled katki lõeganud, elid ei tule änam kuuldawale... Nad on lõõtsa ära rik-kunud."

Need olid tema wiimased sõnad.

Oli päikesepaistene kewadeilm, waikne tuul liigutas walget akna eesriiet ja tungis ühes soojade kiirtega tuppa. Haige waatles liikuwate warjude kuulmata mängu seinal ja wäsinult wajusid laud aegajalt kinni.

Nii läks päew. Päikese kiired kolletasid ja käänduſid pikkamisi üle woodi seina mööda ikka kõrgemale. Taawet tundis rahutust, waatas põnewal pilgul Wiisa otsa, nagu tahaks temast tuhmenemata pilti kaasa wõtta, ja laskis siis pilgu toas ümber käia, nagu reisija lahkumise eel.

Kaugel uulitsal hakkas leierkast haledat wiisi käiama ja kaeblikud helid lõikasid hingest läbi. Üks pisar weeres Taawetil silmanurgast risti üle põse walgele padjale, ninasõõrmed wärisesid, huuled tukſatasid ja käsi katsus jõuetult liigutust teha.

Wiisa langes woodi ette põlwili, wajutas silmad padja sisse, nuutsus ja silitas Taaweti juukseid.

Leierkast mängis weel kurwemat wiit, päikese kiired läksid kollakamaks ja lahkusid toast. Nendega ühes Taawet Soowere hing.

Päikesepaisteſel kewadpäewal liigub alandlik matuserong puiestee-äärset uulitsat mööda.

Koolilapsed jookſewad naerdes ja kilgates liiwasel kõnniteel puie all. Musta surnuwankrit ja selle kõrwal pikkis mustis kuubis mehi silmates lendab õuduse wari üle laste näo ja waikides lähewad nad edasi.

Noor tööline oma kallima kõrwal puiestee pingil, õnnelik naeratus näol, lööb leinarongi nähes häbistatult silmad maha ja paljastab pää.

Hallijuukseline kepinajal komberdaja wanake jääb seisma, pilk kiindub tal surnuwankrisse, ta katsub rongile järele kõmpida.

Tsilindris herra kihutab ajuga matuselisteſt mööda, kergitab waewalt pääkatet ja kärsutab põlglikult huuli.

Kaltsudesse mässitud kerjus wanamoor, kes räbalapuntrana uulitsa ääres istunud ja pahemat kätt wäristades salmiſid lugenud, unustab silmapilguks käe ning salmid ja pilk jookseb tal nobeda hiirena matuseliste leinariideid mööda.

Linna ääre, surnuaia lähedale jõudes jääb leinarong seisma. Pikk mitmekümne wankriline paekiwiwoor on riſtuulitsaſt wälja wenides tee kinni pannud. Surnuwankri kutsar tahab woori wahelt läbi minna, aga wedajad seletawad wehkides ja karjudes: neil olla päewas tarwis kuus woori wiia, surnul aga aega küllalt!

Raginal weerewad raudsed rehwid raskete paerahnu-koormate all mööda konarliſi kiwa, neid purustades ja sügawamale põrmusse muljudes. Kannatlikult ootawad mehed surnuwankri kõrwal, pääd norgus, pilk tuhmilt uulitsa tolmusse wajunud.

Ema seisab küüra wajunult kirstu taga ja pühib aeg-ajalt piaraid, mis palgete sügawaid waguſid mööda alla weerewad. Pilk on tal kirstu otsa külge kiindunud, kus Ristilõõdu hõbedane kuju ripub.

Wiisa seisab sirgelt ema kõrwal, must rätik pää ümber, silmalaud werewad ja tursunud, nägu nutuweest punane, suu walutõmmetest wiltu.

Surnuaia wärawas ühineb saatjatega hulk wanu naisi, kes leinajate suurest üleelamisest osa tahawad saada; mõned paljasjalgsed poisikesed ja tütarlapsed tipiwad arglikult wanade järele.

Warjuliste pärnade alt kantakse kirst läbi ja jõutakse mitme käänaku järele lageda rohuplatsi ääre, kus madalatel kaunistamata küngastel weel luitumatad puuristikesed seisawad.

Kahe wärske liiwahange wahele sügawa haua peale laudele asetatakse kirst. Saatjad kogunewad tiheda sõõrina haua ümber, hingekarjane asub päitsele, must kuub langeb tal saledates woltides alla liiwani, pää on wähe paremale õlale wajunud, silmad heleda walguse pärast pilukil, tõsisel kahwatul näol, mida alt mõnus lõuahabe piirab, kurb ilme.

Nii seisab ta pilgukese aega nagu unistades, silmad heledas taewa sinas. Matuselised on waikinud, ainult puie ladwus siristab lind tuhandat korda oma laulu.

„Armsad wennad ning õed! Ja sina armas leinaja ema!"

Ema hakkab kärmesti silmi pühkima, Wiisa huuled tõmbuwad kramplikult ja teisedki matuselised löowad liigutust warjates silmad maha.

„Meie seisame siin sügawa haua ääres, mille põhja Jumala päikese kiired ei ulata. Selle haua põhja saadame täna oma armsa poja, oma noore wenna."

Ema hakkab nuutsuma ega wõta enam rätikutki silme eest, Wiisa laseb pisaraid keelmatalt woolata ja teised awawad neljanurgeliselt kokku pandud walged rätikud.

Nagu hoogu saades oma sõnade mõjust, nagu tiiwustatud oma hääle jumedast kõmast, lisab kõneleja oma kõnesse weel sügawamat tundmuse hoogu, laseb häält lainena tõusta ja wajuda, räägib kaeblikult selleſinatse hädaoru wiletsusest ja kirjeldab wõiduröömsalt taewast Jerusalema, kus ei ole enam pisaraid, ei nuttu, ei leinamist ega kaebamist.

Nagu halle hõredaid juukseid silitades kostawad wennalikud tröösti sõnad emale; teisedki on liigutatud ega saa enam rätikuid neljanurgeliselt kokku panna. Nad waatawad ühes hingekarjasega aegajalt üle roheliste latwade taewa-sinasse, kus „wististe ka sellele noorele wennale Siioni linna kuldsed wärawad awatakse ja kus ta ööd ning päewad Talle kiituseks wõib laulda: Püha, püha, püha on Issand Sebaoth!“

Kuuldus kõwa nuutsumine, hingekarjane köhatas ja astus rahutult ühe jala pealt teise peale, nagu oleks ta isegi liialeminekut märganud. Kärmesti lõi ta lauluraamatu lahti.

„Küll wõib see rõõm suur olla...“ kõlas surutud laul waewalt puie ladwuni.

Kirst lasti hämarasse haua põhja ja raskelt, nagu halastamatut kohtuotsust kuulutades, kostsid nüüd hingekarjase sõnad:

„Mullast oled sa wõetud ja mullaks pead sina jälle saama,“ ning sügawal kõmises langew liiw puusärgi kaane wastu.

Ema ja Wiisa olid oma peotäied liiwa mõne pisaraga niisutanud ja wiimast terwitust saates lahkunule maa põhja järele heitnud. Labidad hakkasid nobedasti tööle, raskesti kukkus liiw wastu puust kaant ja see kõmises ikka tuhmimalt.

Hingekarjane luges palwe, tegi ilusa liigutusega haua kohal ristitähe ja lahkus kärmesti, et teise haua ääres leinajatele samasugust hinge ülendawat ülesaamist walmistada.

Eemalt lähenes noormehe seltsis, kes pärga kandis, wähe tuikudes Rähn. Tal oli kohwipruun palitu seljas, kõwa kübar pääs ja hõbenupuga kepp käes.

Haua äärde astudes kergitas ta kübarat, komistas natuke ja waarus, aga sai noormehe abil jälle tasakaalu kätte. Kui ema ja Wiisa oma pärjad künkale pannud, wõttis ta noormehe käest pärja ja pani haua päitsesse. „Karskusseltsi ‚Toetuse' nimel", ütles ta, paljastas siis pää, säädis enese kindlamalt seisma, pilutas silmi, katsus üle leinajate pääde õige kaugele waadata ja algas natuke pehmel keelel aga wäledalt:

„Armsad sõbrad ja leinajad! Meie iis seesab lahtine aud... sii tähendab... wärske awwaküngas, liiw ja roheliseд pärjad. Kelle awwaküngas sii on? Kis on siia oma eluwäsimust puhkama eitnud? Kellele on niid pärgade wärsked lehed pühendatud? Keda leiname siin nuttes ja pisaraid walades? (Kõneleja kõngutas kurwalt pääd ja rääkis tasa, nagu unistades edasi, taewasinasse wahtides.) Üks imelik aud! Siin ei piasa meie kõnelema, waid ainult laulma ja mängima...

Kannelt mängima ja laulma. Nagu niid lilled siin liiwal närtsiwad, nii närtsis sii miis linna kiwisel pinnal. Kuulake kaeblikku hüidu sääl kõrgel (kõik waatasid ülespoole ja kõneleja näis isegi oma julge mõtte üle kohkuwat ja kõhatas) — nii lendas tema hing kõrgel ega leidnud rahu siin madalal maa pääl... Ta oli säält tulnud, kos aasad aljendawad ja põllud lokkawad, sest ka sääl ei olnud ta kodu leidnud; ta lahkus siit, kos kiwid rataste all kärisewad ja raud wankritel täriseb. Kuis wõiski ta siin kodu leida!... (Rähn pühkis käega üle näo ja kõhatas.) Nüid on ta kodu leidnud sääl (Rähn näitas käega maa poole), wõi sääl (ta näitas käega taewa sina poole), meie ei tia, kiagi ei tia..."

Lähenew rataste mürin kattis Rähni hääle, nähti ainult suu liikumist ja kuuldi kõwasti hüütud lausеid: „Ta oli kui üks lill... ta oli kui üks roos!"

Kui mürin kaugenes, jätkas Rähn:

„Inga rahus, kallis ing! Nüid mõestame sind paremini ja õiglasemalt innata kui siin maa pääl. Kas ei olnud maailm sulle kuhane, wõi sina maailmale, meie ei tia, aga üks oli selge..."

Siis kadusid jälle Rähni sõnad lähenewasse mürinasse: ta tegi käega mõne suure liigutuse, hüüdis midagi õige kõwasti, nagu oleks eemale sõitjal laewal kedagi jumalaga jätnud, kaotas aga selle uures tasakaalu, waarus ja otsis kätega tuge.

Noormees toetas teda ja talutas kõrwale.

Ema ja Wiisa langesid haua ääre põlwili ja hakkasid palwet lugema.

Rähn jageles noormehega tasu päraſt ja nõudis kõne eeſt lubatud ſummale liſa.

Noormees heitis ette, et Rähn kadunu tegewuſeſt karskusſeltſis midagi ei lauſunud.

Lepiti kuidagi kokku, Rähn kergitas kõigile kübarat ja hakkas waarudes minema.

Wiiſa ja ema olid üles tõusnud, ei ſuutnud aga ſilmi künka pealt kõrwale pöörda.

Matuſeliſed rääkiſid poole häälega ja hakkaſid lahkuma.

Päike paistis heledasti, pärnade ja kaskede ladwad hõljuſid taſakesti tuule käes ja lind ſiristas roheliſes lehestikus tuhandet korda oma lühikeſt alandlikku wiit.

Siis kostis pikk lõikaw wabriku-wile ja mattis linnulaulu; alt linna ääreſt pikaſt korſtnaſt tõuſis mustaw ſuitſupilw, taewaſina ja päikeſt tumestada ähwardades.

Lõpp.